

Den siecken troost, welc is een onderwijssinge van den rechten gheloove, inden wech der salicheyt om gewillichlijck te sterven ...

<https://hdl.handle.net/1874/422184>

DEN
SIECKEN TROOST
ENZ.
DOOR
CORN. VAN HILLE.

—
LEYDEN.

1596.

ora

st.
2 / 13n.

506

F. oct.
2062 Br.

RARIORA,

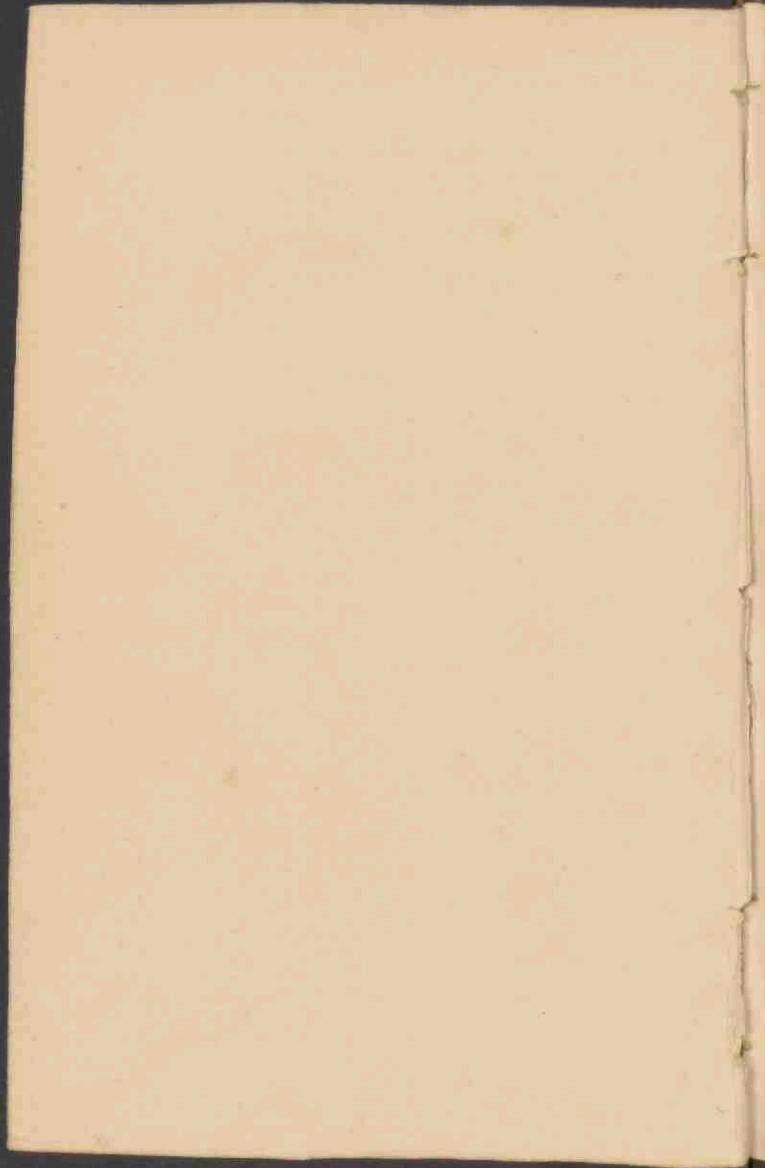

Rariora

Ontbrecht:

fol. A2, B8, C4-5, D7-8,

F1, G7.

In het Archief van Nederl. Kerk-
genchiedenis van Dr. Aggenor en Dr.
Rozze, II. 2 (1887), is door
mij een opstel geplaatst onder den
titel van "Op sommige bijzonderheden
aangaande den Ziekentroost van Corn
van Hilla." Daarin komt ook de
"voorrede des Boekes" voor, die in
dit Ep. ontbreekt, den bl. 3, 4 hier
niet gevonden, want, bij die voor-
rede blyft, dat het Kerke opstel
het oorspronkelijke, het meer uitvoerige
de uitbreiding daarvan is. —

J. D.

1887.

J. H. Doedes.

F 80 2062

Den

Siecken Troost/

twelc is eē onderwijfinge / van
den rechten Ghelooue / inden
wech der salicheyt / om gewil-
lichlyck te sterben.

Widefgaders sommige Chrifteliche gebeden : als ooc
een Chriftelick Sermoen tot dien yoofoofte dienende.

Ghemaeckt dooz Cornelis van Hille / Dienaer des God-
deucken Woords.

Apocalipsis 14. b 13

Salich zijn de doodden die inden Heere sterben / etc.

Mathei 25. d. 36.

Ich ben cranck geweest ende ghy hebt my besocht.

TOT LBYDEN,

Vooz Jacob Wriaensz. Boeckvercooper/
woonende in Sint Jozis. Anno. 1596.

THE
OFFICE OF THE
SECRETARY OF THE
TREASURY

UNITED STATES OF AMERICA

WASHINGTON, D. C.

Vanden Val / Ellende / ende ver-
dozventheyt des Menschen.

Cap. 3.

Mer dien dat Godt den
Heere de Adam / recht ende goet
gheschapen hadde / ^a naer zijn
evenbeelt: Te weten / heyligh/
rechtbeerdich / ende onstervelic /
ia gantsch volmaect / ^b ee Heere
ouer alle creatuerē / die God ge-

schapen hadde: En is hy niet langhe in desen sal-
ghen standt ghebleven. Maer deur de listicheydt
des Satans / ende zijn eyghen boose begheerlich-
heydt ende onghesoorfaemheydt / is hy van dese
schoone heerelicke gaven gheballen / ende alsoo
t' verderf des tydelicken ende ewigē doots over
ous allen gebracht. Dit is de Erflonde. Daer Da-
uid inden Psalm van spreekt: ^c In sonden ben ic
ontfangen / en in ongerechtigheyt heeft my mijn
Moeder voortgebracht. Desgelijc Paulus tottē
Romeynen: ^d De sonde is door enen mensche in
de werelt ghecomen / ende door de sonde de doot /
ende de doot is over alle menschen gecomē / want
sy alle in hem ghesondicht hebben: want Adam
zijnen vyen wille misbruytende heeft hem ver-
lozen ende wy alle ghelijc in hem / so dat wy alle
om zijnen wille moeten steruen. Want soo haest
als Adam vanden Dupvel deur ^e zijnen list ende
nijt was ghebrachte in de onghesoorfaemheydt
van zijnen Heere ende Schepper / so heeft sy ter-
stont metter daet bebonden / tghene dat hem toe-
gedriecht was / namelijk / naectheit / smerte / vrcese /
ende alderhande ellendicheydt / ghelijc tgheseele
menscheliche gheslachte dit metter waerheydt is

Vande onge-
hooi saem-
heyt ende val
Ade.

^a Gen. 1. 28
ende 9. 2.

Eph. 4. 24

Col. 3. 10

^b Psal. 8. 7

etc. 104. 14

Sya. 17. 4

Erflonde.

^c Psal. 51. 7

^d Ro. 5. 12

Gen. 3. 6

1. Cor. 15. 22

Aug. contra

fortu. disp.

11. Item ad

Laur. En-

chir. cap. 30.

Gen. 2. 6.

Deut. 11. 26

Jer. 21. 8

Sya. 15. 17

^e Gene. 3. 4

Sap. 2. 23

Joan. 8. 44

6 Van den tijdelicken Doot

7 Sap. 7. 4

g Gene. 6. 5
ende 8. 21
Eph. 2. 3
Cycer. libr.
3. Tuscul
Quest.

h Psal. 61
10. eil 22. 7
Job 25. 6
1 Joh. 14. 4
Mal 39. 22
2 Corin. 3. 5

geboelende. Jae selfs den nieu geboren kinderen/
soo haest sy tot werelt comen / vreesen / crijsschen
ende beven / ende tughen wat sy van haren Vaders
ren (die alle Adams kinderen zijn) gedeelt hebben /
te weten alderley corruptie / twelck sy wter s na-
tuere metter daet haender secht en zijn bewijen-
de. Soo dat selve de cleene overghebleven wonder-
kens der natuere die ons ghegheben zijn / terstont
door de boose seden worden wtgheblust. Soo dat
den mensche anders niet en is van hem selve dan
h eenen ydelen stanch ende onreynicheydt / eenen
worm ende geen mensche / wt onreynen sade ge-
generert / onbeguaem tot eenich goet / ende ghe-
nevcht tot alle booshepdt. O: hoe gantsch niet
zijn alle menschen.

Van den tijdelicken Doot / hoe dat wy alle
eternal moeten sieren.

Capit. I I.

Door Adam
snoten wy
alle sterven.

Gene. 2. 17
ende 3. 19
ende 5. 29

k Job 10. 9
Sya. 17. 7
ende 40. 11
ende 41. 15
Den Doot is
generael.
1 psal. 89. 49
m. Ecl. 9. 5
Weis. 13. 14

TEn is doch niet ghenoech dat wy deur Adam
in alle corruptie gheromen zijn: maer gelijck
hem wederbaren is den tijdelicken doot alsoo zijn
wy om zinnent wille alle den selven onderworpe:
want hem was gheseydt in wat daghe hy daer
van eten soude / soude hy de doot sterve / ende naer
dat hy inde sonde ghevallen is / heeft de Heere de
aerde verbloect om zinnent wille / op dat hy hem
niet conner soude daer op gheneeren / so langhe
dat hy wederom tot aerde soude worde daer van
hy genomen was: k Want aerde zint ghy (seyt de
Heere) en sult weder tot aerde worden / of als Job
seyt: Asschen zijn wy en moeten weder tot Asschen
verkeeren. En vraecht den Psalmist niet waer
datter eenen is die leeft / die den doot niet sien en
sal? Ende de m Lebendige (seyt Salomon) weten
dat se alle sterven moeten / den eenen hebben / de an-
deren morgen / ende en hebben hier geen blivende
plaetse

plaetse maer soecken de toecomende. Ende totten
 Hebyeen staet gelyc leven / dat den mensche eens
 geset is te steruen / en daer naer het Oordeel. **o** **J**
 tem wy moeten alle den doot steruen / ghelyck het
 water inder eerden verloopt ende niet op en hout /
 of gelyc de Sonne op staende / niet op en hout voor
 dat sy altyts weder onder is / also gaet het met de
 lieden oock toe: want onse dagen (sept Job) zijn
 als eens Daechs-huerlincx dagen / en snelder dan
 eenen looper: wy bare daer hene als eenē stroom.
In gelyck een blat dat den wint verdyjst / en sen
 eleet dat de Wotten eten. **W**at verheft haer die
 arme eerde en affcheu / hy is doch enckel schande-
 lijck sijnck / ter wylse hy noch leeft / gelyck Bernar-
 dus sept. **W**aer in wil hem de mēsche verhoer-
 dighen: wiens ontfangenisse misdaet is: wiens
 geboorte straffe is / wiens leben miserie is / wiens
 doot en noodige benaetheyt is. **E**n naer den doot
 is hy eenen Worm ende grusamen stanch: waer
 sijn alle de hoerzordige Keusen / ende grusame
 Tyrannē: waer sijn alle hoerzordige opgeblasens
 mensche: Herodes / Nero / Caligula / Domitianus
 ende diergelycke die als Goden wilde geeert sijn:
 wacharmen de doot heefse ellendelick verston-
 den / wiens bleesch de wormen ofte verrottinghe
 gheeten ende verstonden hebben. **O** menschen
 wat wilden dan wesen / die in Leemē huysen woo-
 nen daer niet dan alle vuyse reflectie aen en be-
 hoeft: **T**is somen sept: heden Coninck morgen
 doot / ende dan creu hem de slanghen ende worm-
 en / daer leyt van al sijn hoerzordiche / schoon-
 heyt. **G**aet op de begracfulaetsen ende Spiegelt
 daer / wat ghy gheweest zijt / of ghy eenen Co-
 ninck wt eenen Bedlaer hennē sout: hy is naecht
 van sinse ders liue gecome: en en neemt niet met
 hem vā sijnē arbeit: want het stof moet weder
 tot eerde zomen / gelyc het geweest is. **D**e mēsche

n Heb. 9. 28
o 2. Sam. 14
 14
 Simile.
p Job. 7. 1. 8
 ende 9. 25
p Sal. 73. 68
 ende 90. 5
 Vande cort-
 heyt des le-
 uens.
q Job. 13. 25
2 Dp. 40. 12
Eccle. 5. 14.
Job. 1. 21
1. Tim. 6. 7
 Bernardus.
1 Acto. 12. 32
 22
 Sueto. in Ne-
 ro, Caligul. &
 Domicia
 Orof. libr. 7
 cap. 5. 7
 Iosep antiq.
 Iudai. libr. 18
 cap. 12. 15.
 Euseb. hist.
 Eccle. libr. 2
 cap. 17
1 Job. 4. 19
 20. 21
 ende 15. 15
u Dp. 10
 12. 13. 14. 15
Daniel. 5. 3
w Eccle. 12. 7
Dp. 17. 7
 ende 40. 14
x Job. 14. 1
Esaie. 49. 6

8 Van de Doot/ende roytheyt des Lebens.
 dan van eender vrouwe geboren/ leeft eenē coyten
 tijdt ende is vol onrusten/ gaet op als een blom-
 me des velts/ ende valt af: 7 iaz vlucht als een
 schaduwē/ende en blijft niet: ende Jacobus seyt
 oock: 2 Dat des menschen leven eenen clymen tijt
 gheduert/ ende is gelijk eenen roock ende donny/
 die haest verdwijnt: 1 ghelick een dunne lucht/ en
 een afghedaen asche. Item onsen tijdt baert
 wech gelijk een wolcke/ vergaet als eenen nebel/
 ende verdwijnt gelijk een schaduwē. Oock seyt
 Petrus opentlick (verhalende wt Esaiā:) Dat
 alle bleesch is hop/ende alle heerlichheit des mē-
 schen als een blomme des velts: dat gras is ver-
 dozret/ ende de blomme is afgeballen/ ende niet
 meer gebonden. Wederom seyt Jesus Sprach:
 1 Dit ist oude verbont/ ghy moet sterben/ den ee-
 nen heden/ den anderen morgen/ gelick als groene
 bladeren op eenen schoonen boom/ sommighe val-
 len af/ sommighe wassen weder/ also gaet het met
 de lieden oock toe/ sommighe sterben/ sommighe
 worden ghebozen. Somma (als Sa'omon seyd)
 1 alle dinck heeft zinnen tijt/ ghebozen te wor-
 den heeft zinnen tijdt/ ende sterben heeft
 oock zinnen tijdt.

Vanden bestelden tijt des men- schelicken levens.

Capit. IIII.

Vande corten
 tijt des men-
 schen

Job 14.6
 Spr. 37.28
 A. 110.17.26

ENde op dat den ellendighen mensche hem niet
 En soude klatteren met een lanck leven: Soo
 moeten wy weten/ dat desen onsen tijt des levens
 in des Heeren verborogē raet is bestoten/ hoe lange
 een pegelie zijn part ofte deel hier op deser werelt
 sal hebben. Ende dit beschrijft ons den Propheete
 Job seer claerlic/ seggende: De mensche heeft zin-
 nen

nen ghesetten tijt / dat get al zijnder maenden staet
 by hem / hy heeft een parck ghestelt dat hy niet en
 sal overtreden / twelck hy voorszien heeft vander
 ewichheyt / hoe lanck / ende hoe breedt eenen
 pghelicken woonen soude : Ghelijck David
 seyd: ^f Heere ghy saecht my doen ick noch on-
 bereydet was / ende alle mijnen daghen waren
 in dynen boeck gheschreven. Item Ecclesiasti-
 rus: Als God den mensche geschapen heeft / so
 heeft hy oock den tijdt zijns levens ghestelt /
 die hy als metter handt heeft wtghe. neten.
 Ende hoe cort dat desen tijdt is / dat gheeft
 den Walter wel te kennen met dese woorden:

^s Onse daghen (staeter) zijn als eender handt
 breedde by den Heere / ons leven is als niet
 vooz hem / want onse daghen zijn lichter wech
 ghevloghen dan eens Webers spoese / ende snel-
 der dan eenen looper. Item ^h wy zijn hier
 maer gasten ende vzeindelinghen vooz eenen
 clypen tijdt / ⁱ van tseventich of tachtentich
 Jaeren ten hoochsten / ende is vol moenten ende
 arbeys: ^k hy vaert snel wech als vloghen wy
 daer af. Ende als wy langhe leven / soo leven
 wy hondert Jaer: ghelijck druppelen waters
 teghen de Zee / soo weynich zijn onse Jaeren
 teghen der ewichheyt. Ghelijck Jacob oock
 betuychde^l vooz Pharaon / segghende :

^l Den tijdt mijns wandelens : is hondert en dertich
 Jaer / weynich ende boos. Ende Petrus seyd
 oock (allegerende den tneghentichsten Psalm.)

^m Dat eenen dach is als duysent Jaer by den
 Heere / ende duysent Jaer als eenen dach / soo
 dat ons leven het sy soo goet alst wil / soo ghe-
 dueret eenen clypen tijdt / twelck alsoo van
 den Heere gheordineert is / beyde die vooz ons
 ghevveest zijn / ende die naer ons comen sullen / so
 datter noyt niemant en is geweest of sy en hebbe

^f Psalm
 139. 16.
 Spr. 17. 1. 3.

Onsen tijde
 hier cort.
^g Psal. 39. 6
^h Job 7. 6. en
 9. 25. en 14. 2
ⁱ Gen. 15. 13
 ende 47. 9
^k Act. 7. 6
^l Heb. 11. 13
^m Psal. 90. 10
 Sma. 18. 13
ⁿ Psal. 39. 5
 Ph. lib. 11.
 Hist. nar.
 cap. 36.

^l Gen. 47. 9.

^m Psalm
 90. 4.
ⁿ Pet. 3. 8
 Sm. 41. 16
 Sap. 2. 1
 Gen. 3. 19
 Spr. 40. 18
 ende 41. 6
 Heb. 9. 27

alle dese corte Belgrinagie ghegaen / Abraham /
 Isaac / Jacob / en alle Voogvaderen / David / Da-
 lomen / ende de reste van alle Coninghen : Elias /
 Nathan / met den gantschen hoop der Prophete /
 het weder ozen getal der Apostelen / met alle glo-
 rense martelaren / ende die gantsche menichte der
 ghelovigen / ende in somma alle menschen sy un-
 ionck ofte out : Edel / of Quedel / rijk / of arm / grooe
 of leen / wijs / of dwaes / vrye / of dienstbaer / goede
 of quade / taes seifs alles wat leven ontfangt herse
 tu gaet hier van met vry.

Vor dat wy wt reacht der Erfsonde / alle werckelike
 hoof baden zijn hoende tegen de Wet Gods.

Cap. IIII.

Van de wer-
 kelike cor-
 ruptie.

1. Ezech. 3.

2. Ezech. 3. 21

3. Ezech. 3. 22

4. Ezech. 3. 23

5. Ezech. 3. 24

6. Ezech. 3. 25

7. Ezech. 3. 26

8. Ezech. 3. 27

9. Ezech. 3. 28

10. Ezech. 3. 29

11. Ezech. 3. 30

12. Ezech. 3. 31

13. Ezech. 3. 32

14. Ezech. 3. 33

15. Ezech. 3. 34

16. Ezech. 3. 35

17. Ezech. 3. 36

18. Ezech. 3. 37

19. Ezech. 3. 38

20. Ezech. 3. 39

In heeft oock daer by niet gebleven / dat wy
 in Adam alle den tydeliken ende ewige dood
 deur de Erfsonde onderworpen zijn : maer heeft
 den gantschen mensche so verdoorn / dat hy als
 een stinckenbe daer / niet dan alle vuyte onreyni-
 cheyt voortbryngt : namelijk alle ongerechtigheyt
 ende ratgunge boosheyt. Want in dat herte des
 eersten mensches is vanden Duvel dat boose
 Saechten ingeworpen / wt welck boose wortelen
 alle ongoddelike scheuten zijn wtgesproten / daz
 geude niet dan stinckende vergifige vruchten.
 Want wt natuerlike ende quade boomē en con-
 nen geen goede vruchten gewassen : gelike bryngt
 altyt zins gheynne als Christus sent teghens de
 Pharizeen : Hoe cont ghy goet spreken daer ghy
 quaet zyt? Want wt de overbloedicheyt des her-
 ten spreeket de mont / wt welck herte niet en comt
 dan alle boosheyt daer : toe wy gheneghen zijn
 vander ieruchtighen / onbegraem tot eenich goet
 van ons niet hebbende dan sonde : want Paulus
 wt den 14. Psalm heeft dese woorden. Daer en
 is niet een die goet doet / sy zijn altemael afighewes-
 ken /

ken ende gantsch onnut gheworden behoebende den prijs die Godt van ons behoorde te hebben: ende als de Wysemān seyt: Daer en is gheen mensch op aerden die yet goets doet ende niet en mis handelt / dat hy voor Godt soude onschuldich zyn ende segghen / ick ben reyn in mijn herte: Jae Ioannes seyt dat sulcke Leugen aers ende haers selfs bedrieghers zyn / die hen willen ontschuldigen vande sonde. Ende Paulus noemt die inwoonende sonde sulc eē quaet datse ons beledt ende verhindert alle goet / soo dat wy wt ons selven niet bequaeme en zyn als wt ons selven yet goets te dencken / ick late staen het doen ende volbrēngghen: want wy zyn alle als verhooren schapen / wt ons selve altyt meer ende meer dolende: ten zy dat wy deur onsen eenighen Verder Christus gesocht worden / gelijk wy sien in onsen eersten Vader Adam: " God selfs hem roepende / bluchte de / maer dies te meer voor den Heere.

Genesis 3.

Wanden vyen wille / hoe dat hy Adam naer den val ende in hem ons allen ontnomen is.

Capittel V.

Op dat wy ons selven niet en souden flateren / ende God berooven van zyn ege werc deur de cracht zijns gheestes / ons toeschryuende tghene dat wy niet en hebben / namelijk een Wyen wille om tquade te berwerpen ende tgoede naer te volgen / w twelck wel de definitie is van Wyen wille / maer deur t'wyen misbruyck is hy verloorren. So dat de heplige Schriftuere nu wel toorht wat onnemoegen zwacke creatueren wy in desen beele zyn / op dat wy ons leerden beroemen niet op ons selven maer alleene op den eenighen gecrupsten onsen Heere: deur wiens cracht ende werkinge wy (alle tgene dat wy doen) van hem (den ghebet

1. Ecl. 7. 20
2. Reg. 8. 46
1. Par. 6. 46
1. Ro. 11. 30. 9
1. Nahu. 1. 3
4. Ecl. 8. 35
1. Ioan. 1. 8
1. Rom. 7. 18
2. Cor. 3. 5
1. Aristo. de natura animal. lib. 9 cap. 5.
Eras. chil. 3 Cent. 1.
1. 1. 1. 9
1. Matt. 30. 6
ende 15. 24.
Luc. 15. 3
ende 19. 10.
Ioan. 10. 1
1. 1. 1. 24.
ugen. 3. 8. 9

Vande Vrien wille
Aug. in Ioan. Tract. 49

w Orig. li. 3. de princ. An. ad Laurent. cap. 30

1. 1. 9. 25
1. 1. 1. 30.
ende 2. 2
1. 1. 1. 65. 16

x Jaco. 1. 17 * gheber han alle goede gaben) ontfanghen / selfs naer onse regnatie: want Christus seydte teghens Petrum (naer dat hy die heerlike bejdenisse ges-
 ymat 16. 17 geben hadde) y vleesch en bloet en heeft u dat niet
 x. Cor. 1. 12. 1 gheopenbaert/maer mijn Vader die inden Hemel
 August. de is: want anders en soude hy niet comen beleden
 Eccle. dogma hebben/dat Jesus de Deere was: ghemercht dat
 cap. 27 alle goede wercken/gedachten/ aet/wille ende be-
 Item ad sim- weginghe/vanden Heere coemt/als Paulus ghe-
 plici. lib. 1 tucht met dese woorden: * wat hebt ghy of ghy
 Quest. 11 en hebbet ontfanghen.

Item wy en zyn wt ons selven niet bequaem
 yet goets te dencken/ia selfs niet te wille/gemerct
 den wille dienstbaer ende niet * wy en is sonder
 den Geest. Ende Baptista seyt oock met wtghe-
 brychte woorden dat de mensche niet ontfangen
 en can/ ten zy hem wt den Hemel ghegheven: dat
 is vande Vader ghetrocken ende ghedreuen / als
 die van naturen gantsch onwillich zyn tot eenich
 goet/ ghelijck de Deere seyt: ^b Niemand en coemt
 tot my ten sy dat hem de Vader trecke: waer wt
 Bernarbus seydte opt eerste Capittel vande Can-
 tijcke: Treect my die eenichsins onghewillich ven/
 op dat ghy my ghewillich maecht: treckt my die
 traege ven/ op dat ghy my maect loopende: Daer
 omme de Deere ooc seyt in Jeremia: ^c Ic sal hem
 tot my trecken ende hy sal my ghenaken. Want
 wie isser die niet wy willicher herte tot my naect:
 Daeromme bidt ooc David dat de Deere zyn herte
 te wilde neyghen tot zyn gheboden. Ende Jere-
 mias: ^d Bekeert my Heere/soo werde ick bekeert:
^e want sonder hem en connen wy niet ghedoen.
 Want wat wt de vleesche geboze is/dat is vleesch
 ende bedencht wat des vleeschis is/soo dat vleesch/
 noch bloet/noch oock den wille des mans/niet en
 can smaecten / noch begripen/tghene dat Godt
 aengaet: Ja is hem selfs een dwaesheyt om dat
 den

ymat 16. 17

x. Cor. 1. 12. 1

August. de

Eccle. dogma

cap. 27

Item ad sim-

plici. lib. 1

Quest. 11

2 r. Cor. 4. 7

ende 15. 10

2 Cor. 3. 5

Aug. lib. 1.

contra Iulia.

Gregor. in

Ezech. homi.

9

2 r. Cor. 3. 17

Joan. 3. 27

bmat. 11. 27

Joan. 6. 44

ende 65

Bern. in Cali.

1. Serm.

2. Cant. 1. 3

c Jer. 30. 21

d Psal. 119. 11

e Jer. 31. 18

f Joan. 1. 13

ende 3. 8

ende 15. 5

1. Cor. 2. 14

Rom. 8. 6. 8

25

Teghen de verdiensten der Wercken. 13

den mensche van natueren God en zynen naesten is haetende. Daeromme die Conincliche Propheete (nae dien hy gruwelich gevallen was) ¹ begerde dat hem Godt den Gheest ende een nieu herte woude gheben/ die den vingher Gods is/ die inde vleescheliche tafelen onses herten de waerheyt ditschryft. Soo dat wy wel moghen seggen metten Propheete: ² Heere ghy hebt al onse werckē in ons gewocht/beyde willen/en volbzengē / naer v wel behaghen.

f Psal. 57
2. Sam. 16
ende 12
Ince. 11. 20.
2. Cori. 3. 3.
g Esai. 26. 12
Psi. 2. 1. 2. 13

Hoe dat wy niet gheen goede wercken door ons selven voor Gods aenschyn rechtveerdich comen bestaen.

Cap. 13.

Dewijle dan / dat in onsen vleesche niet goets en woont/maer altoet dat wy hebben / dat het God om Chyristi wille deur zynen geest in ons is werckende: so en moghen wy ons nergkens af beroemen/ dan van onse onbermeughene / waerheyt / waeromme wy wt ons selven voor Godts rechtveerdich oordeel/niet en connen bestaen / soo hy wil naer onse weerdicheyt niet ons handelen: waeromme David gebeden heeft ^h dat de Heere niet hem int gerichte niet en woude gaen/ om dat gheen leuendich mensche voor hem en can wesen rechtveerdich/soo hy in ⁱ duysenden zyn ghenade niet en bewijst / de zonde ende mis daer verghheest/ als Moyses seydt: Ende hoe dickmael heeft den Propheete Job in zyn 9. cap. ^k Dat den mensche niet rechtveerdich bestaen en can voor God/ heeft hy lust niet God te rechtenende twisten / so en can hy hem op duysent beschuldigingen niet een berandtwoorden: ende al hadden wy al schoon recht soo moesten wy daeromme noch smecken ende bidden. Maer wt onse verdozbe natuere zyn wy soo gecorumpert/ dat al ons goet voor God onclaer ende besmet is: ^l fac al waert dat wy ons niet

Voor God en zyn wy niet rechtveerdich.
Rom. 7. 18.

^h Psal. 130
3. 11. 14. 2.

ⁱ Exod. 34. 7
Deuter. 5. 9
Iere. 32. 18

^k Job. 9. 2.
3. 25. 30. 31.

niet

met ſneewater wieſſchen ende onſe handen met
fonteynwater / ſo ſoude God ons inde d'zer dupe-
ken / in onſe riederren ofte gerechticheden ſouden
1 Jerem. 2 ons epiſſelickē aenſtaen. 1 Item / Al waert dat wy
ende 22. 23 ons met loghe wieſſchen / ende namen veel ſeepe
Eſat. 64. 19 daer toe / ſo ſchijnt onſe ondeuycht dicke te meer voor
Aug. libr. 9 de con. 61. God. 11 Want onſe gherechticheyt (ſeyt Eſaias)
is voor Godt als een onreyn elter : waer wt Au-
guſtinus deſe woordē heeft. Vermaleddijt ſy onſe
gherechticheyt / als ſy niet ghenade niet gheoor-
deelt en is. Hoe dorben wy dan ſegghen (niet diert
Luc. 18. 11 opgheblaſen Phariſeus) wy en zijn niet onreyn.
1 Cor. 4. 4 Paulus ſeydt wel 11 dat hy hem nieuwers in be-
ſchuldicht en kent (ſo vele dē wtetlichen menſche
aengaect) maer daer deure en was hy niet rechts
1 Tob. 9. 10 verdedich: 11 Want ſegghen wy dat wy rechtweers
Pſal. 51. 6 dich zijn / ſo verdoemt hy ons: ſegghen wy dat wy
byoom zijn / ſoo maect hy ons tot onrecht / op dat
hy alleene recht behoude almen hem ſoude willē
1 Pſal. 68. 12 oordeelen: want 11 onſe eygen conſcientie beſchul-
ende 59. 2 d'icht ende beclaecht ons / tae onſe eyghen ſonden
Jere. 5. 25 ſchepden ons van God / verclaghē ons ende roe-
pen om waerhe / wee ons ſo hy ons niet genadich
1 1 Cor. 4. 24 en is: 11 Want in zijn rechtweerdichende is hy een
1 Heb. 12. 29 vertecrende wyer / hoe ſouden wy dan eenichſind
1 Pſal. 50. 3 onſe gherechticheyt dorben voorwenden? Want
1 Joel. 2. 3 den H. Job ſeydt: 11 Wiltmen recht / wie wilt mijn
1 Job 9. 19 borge ofte ghetuyge zijn / ben ick goddeloos / wee
1 20. 25 my: ben ick rechtweerdich / ſo en derf ic mijn hoof
1 4. 17. 18 niet opheffen: maer wacharmen onder Godts
1 15. 15 knechten en is niemant ſonder ghebreck / ende in
1 25. 3 zijn Enghelen vint hy ſotheidt / tae die Hemelen /
Somme ende Mane / met rgantsche hem des He-
mels en is voor hem niet rein / hoe veel te meer ee-
menſche die rein gruwel ende boos is / ende 11 on-
recht als water op ſuypt. Waer van willē wy ons
1 1 Cor. 13. 9 dan beroemen / 11 Ons verderf is wt ons / en 11 goet
comt

rome van Gode: Want wy behoeben selfs den prijs die God van ons soude hebben. Soo ist dan seker dat die wt haer gerechticheyt, dat is/wt de wercken des Wets willen gerechtveerdicht zijn/ dat Christus van hem pdel is/ ende te vergerfs geschorven/ ende soo consequentelick vande ghenade afgehalven / alst exempel leert vanden w Phariseus/ Luce 18.

1 Psal. 115.
11.
Rom. 1. 4
1 Gal. 3. 12
alde 5. 4
hebys. 7. 28
w Luc. 18. 10

Vande Verlossinghe des menschen doot
de gherechticheyt Jesu Christi.

Cap. IIII.

E Ade de wijle dat wy deur ons selbē niet rechtveerdicht en zijn/maer deur Adam des dupvels slaven ende ghevanghene Sathane zijn / die als een tyran over ons heerscht en domineert. Waeromme wy inden toorne Godes * inde schaduwē des doots/ ta inde helle ende verdoemnisse ligge. So is ons Christus slicht der werelt verschenen/ die Sonne der gherechticheyt opgestaen/ ende die eenige sterre wt Jacob geopenbaert/ om de wercken des dupvels te vryken/ om de ghevāngnisse gebangen te nemien/ om den stercken geweldigen van alle zijn wapen te verorven / * op dat hy also doot forste/ cracht ende gewelt/ den Dupvel zinnen top soude mozselen/ ende ons verlicffen wt de hant aller onser vbanden / als Christus seyd: * Nu is het oordeel der werelt/ nu sal de obersteder werelt wt geworpe worden / als een machteloos vband/ die tegens Christum gheen macht en heeft. Want als Paulus seyd: b Hy hreft die overheden ende machten berooft/ ende in het Crupce openbaerlicke geboert tē thoone/ ende over haer getriumphēert/ om welcke ootsaerke hy zinnen broeder en ghelijck moeste zijn/ op dat hy doot den doot te niet soude maken den ghenen die des doots ghewelt hadde/ hanelick den Dupvel: Der scheurende ende ver-
brykende

Vande rechtveerdichinghe des pheloots.
2. Tim. 2. 16
* 1. d. 2. 9. 2
1. Mat. 4. 16.
1. Joh. 1. 4
ende 2. 18
1. Tim. 2. 5.
1. Tim. 2. 46
1. Gal. 4. 2
Rom. 24. 17
1. Pet. 1. 19
1. Joh. 1. 3. 8
1. Gal. 2. 19
1. ppe. 4. 8
2. 1. Tim. 1. 2
2. y.
Luce. 11. 29
1. Tim. 3. 13
Luce. 1. 68
ende 71. 74
1. Joh. 12. 1
ende 14. 30
ende 16. 11
1. Col. 2. 17
1. Joh. 2. 24

ci Ephe. 2. 14
 Col. 1. 21. en
 1. 12. 14.
 d Esa. 25. 8
 Oze. 13. 14
 2. Cor. 15. 54
 2. Tim. 1. 10
 Heb. 2. 14
 Gal. 4. 4

bzekende dat ^c hant schrift/ dat door insettinge te-
 ghen ons was twelck hy wt het midden van ons
 werck ghenomen heeft/ ende aen het Crucce ghe-
 hecht/ waer deur hy ^d alle onse vpanden verwon-
 nen heeft/ als Doot/ Dupbel / Helle en de verdoe-
 menisse des Wets. Gheleijck de Propheete Ozeas
 van Christo Jesu gepropheeteert hadde/ seggende:
 O doodt! waer is uwen prikkel? O helle! waer is
 uwe victorie? maer God sy danc/ die ons de ober-
 winninghe gegeven heeft door Jesum Christum
 onsen Heere.

Wande verfoeninghe onser sonden door de doot ende
 passie onses Heeren Jesu Christi.

Capit. W F F F.

Christus is
 onse verfoe-
 ninghe.

T En is niet ghenoech tot onsen volkomen troos-
 ste dat wy weten dat wy wt des Dupvels ge-
 welt verlost zijn/ maer moeten oock weten welck
 de materie is waer deur wy verlost zijn/ twelck is
 de doot/ liden/ ende bloet vergieten onses Heeren
 Jesu Christi/ twelck hy God zijne Vader heeft op-
 gheoffert/ om zijnen toozne ouer ons ontsteken te
 apaeyseren: waer deure hy ons Gode zijnen Va-
 der heeft als eerstelingen weder gherocht/ als den
 Apostel seyt: Hem overgeuende om onse sondē/ en
 is opghewert tot onser rechtveerdichmakinghe.
 Tot desen eynde dan heeft God om ons salicheit
 maken/ ende te verlossen/ zijn alderlieffste pant ge-
 geuen/ namelijk zijnen eenigen beminden Sone:
^e In den welcken hy zijn goet behagen heeft/ ende
 in hem gantsch te vreden ghestelt is/ den welcken
 hy beveelt alleene die te hoozen/ want hy is de ee-
 nige verfoeninge/ dē pant ende het rantsoengeli/
 dat hy voor ons gegeven heeft/ jae den eenighen
 penitenc (als Augustinus seyt) daer mede de
 gantsche werelt gecocht is/ waer toe dupsent Co-
 nincrijcken/ jae thien dupsent Gulden Wereldē/
 tselue

Apo. 1. 5
 ende 5. 9. en
 14. 8.
 Acto. 10. 28
 Eph. 1. 7
 Rom. 4. 25.
 en Dat. 3. 17
 ende 17. 5
 Mat. 1. 11.
 ende 9. 6
 Luc 9. 35
 2. Petr. 1. 17
 Rom. 3. 25
 2. Col. 5. 18
 1. Jos. 4. 10
 Col. 1. 20
 Au. 3. epist. 117

selve niet en bermochten te doene/ teghere dat de
 eenige offerande ende doot Christi heeft te weghē
 gebzacht. Want daer en was niet in Hemel noch
 in Aerde/waer niet hy hem metten menschelickē
 geslachte soude hebben laten versoenen/ dan zynē
 eenighen ghebozen Sone/ die hy wt zyn euckel
 lief de/gantsch gratiūt oft om niet vooz ons heeft
 ghegheven/ als Joannes seyt/ Cap. 3. 8. Doo lief
 heeft God de werelt ghehadē/ dat hy zynen eeni-
 ghen ghebozen Sone gaf/op dat alle die hem sien
 ende gheloooven niet en souden vergaen/ maer in
 hem souden leven behouden/ ende salich worden.
 Item hier in is de lief de Gods verschenen tegen
 ons/ dat God zynen eenighen ghebozen Sone ge-
 sondē heeft inde werelt/op dat wy dooz hem sou-
 den leven. h. Hy is dat onbesmet Lammeken dat
 vooz onse smerten gheslagen ende gheoffert is tot
 een versoeninghe vooz alle onse sonden. Ghelijck
 Esayas claerlick gheruycht: i. Ende hy die rijk
 was is om onsent wille arm gheworden / op dat
 hy ons rijkē soude maken: want alle zyn goeder
 ren heeft hy ons geschoncken/ alle zyn weldaden/
 gerechtigheyt/ verdienst ende heylicheyt/ heeft hy
 ons wt zyn lief de ende oberbloeyende mildheyt
 onberdient ghegeven. So dat alle onse hope moet
 staen inde doot des Heeren/want zyn doot is onse
 kerdiensse/onse toeblicht/onse salicheyt/ ons levē
 ende weder opstandinge: hy is den waren barm-
 hertighen Samaritaan/ die ons als onsen eeni-
 gen Medicijn ons van onsen bloede/ sonden ende
 duplicheyt ghewasschen heeft inden Doop/ dooz
 het woort/ ende zyn heyllich dierbaer bloet/ en also
 onse wonden geheelt sonder cruyt of plaester met
 den ghesontmarckenden Wijn/ Olie ende Salve
 zinder ghenade/deut de crachtigē werkinge van
 zynen Goddelicken Geest: want zyn Offerande
 is soo crachtighe een Medicinale refecte/ die een-

Gods liefdē
 demoverē de
 cause onser
 salicheyt.
 1. Joan. 3. 16
 Rom. 5. 8.
 1. Joan. 4. 9

h. Esa. 53. 7
 Joan. 1. 29
 1. Cor. 5. 7
 1. 2. Cor. 8. 9

August. in
 manuali.
 Sermon. 6.
 cap. 22.
 Et verb. do-
 mi. Ser. 40.
 mihi civa
 anima.
 k. Mat. 10. 33.
 1. Mart. 9. 12
 1. Mart. 1. 17
 Luc. 5. 31
 Eph. 5. 26
 Eze. 3. 5
 Deut. 32. 10
 Sap. 16. 12.
 1. Sa. 107. 10
 Cant. 1. 2
 Christ.
 super Hebr.
 cap. 10.

nael geschiet zijnde/aende galge des Crucifē hoop
tgantsche menschelike gheslachte/diese deur den
gheloobe souden aennemen / datse nemmermeer
te itereren ofte te herdoene en is/ om dickmael te

3 Diet Heb.
7. 29. 10.

Offeren/ maer eens ghebaen zijnde/ heeft hy vol-
comelic geheplicht/ gerepucht/ gecocht ende ver-
soent/ alle die te heyligē waren/ ende dat niet dooz
Calveren ende Bocken bloet/ gelijk de Priester
des Wets deden/maer deur zijn eygen bloet is hy
eenmael int heyligē der heyligen gegaen/ en heeft
een eewige verlossingē gebonden. Gelijk Joannē

1. 1. 1. 7
2. 1. 6. 10.
ende 7. 23
Apoc. 5. 10.
Acto. 20. 28

nes sept/ dit sterckelic confirmerende: ^m Het bloet
Jesu Christi des Soons Gods repucht ons van
alle sonden/ twelck hy voor den volcke Gods/ zijn
kerckie als water heeft laten vergieten/ ende ons
also getocht met sulck eenen dierē prijs/ dewyle
God den Hemelschē Vader nergens dooz anderē
en conde te byeden ghestelt zyn / dan alleene dooz
den bitteren ende smadelicken doot des crucifē
van zijnen eenighen Done/ ghelijck Petrus doch
met schoone helder woorden te hennen gheeft/

1. 1. 1. 18
Eps. 1. 5.

1. Epist. 1. ^m Wy en zijn niet verlost met silver/
gout/ of eenige verganchelike dingen/maer dooz
den dierbaren bloede des ontschuldigen ende on-
beblechten Lams/ die als een ^o reyn Lammeken
ofte Slachtschaep is gheoffert voor de gantsche
werelt/ ons also verlossende vādē macht der duy-
sternisse/ ende ons oversettende in zijnen genaden
rijcke/ dooz de Offerande zijns lichaems en bloets
twelck hy gegeven heeft tot een schuldoffer/ Gode
tot eenen soeten reuck/ ^p betalende dat hy niet ge-
rooft en hadde/maer dat wi dooz Adam ende ons
selven hadden verdient / nāmelick/ de straffe des
doots/ ende de pijnē der hellen/ twelck hy voor ons
gesmaect heeft: ^q Doen hy voor ons gemartert
was/ ende wtriep: Mijn God/ mijn God/ waerom
hebdy my verlaten? ^r Zeggende tot onser aller
troost:

o Esaiē 53.
Joan. 1. 29
Col. 1. 11
Eph. 1. 7.
Apoc. 1. 5
ende 5. 10.
Heb. 8. 3. est
9. ende 10
Ppsa. 69. 5
Roma. 5.
o Esaiē 53
Matt. 8. 17
1. 1. 2. 24.
Joan. 22. 1
Joan. 19. 10
Col. 1. 20.
2. 1. 1. 5. 9

troost: Het is al volbracht. Versoende al watter was in Hemel ende Aerde/door hem selven. Ende dit was inde Wet menichmael afgebeeldet (be- nevens alle de Offeranden) P met de renighe Of- ferande van Isaac/ metten guiden Serpente/ en andere Figueren daer de heylighe Schryftuere mentie van maect.

Genes. 22
Heb. 11. 17
Iaco. 8. 21
Num. 21
Sap. 16. 7
Ioan. 3. 14
Iude 8. 28.
ende 12. 32

Soe dat wy alleene in allen onsen root tot Christus onsen roevlicht moeten nemen.

Cap. III.

Dewijle dat wy dit sekerlick weten dat wy alleene sonder eenigher onser verdienste (want wy als onnutte knechten gheene en hebben) door den doot ende opstandinghe Christi de eeuwige salicheit vercrighen: Soo moeten wy niet een vast vertrouwen (ons selve versakende) tot Christus den thoon der ghenaden gaen / op dat wy barmherticheit ontfanghen/ ende genade vinden op die tijt/ wanneer ons hulpe van noodē sal wesen/ welc dach ende nacht is/ alle ure/ tijt/ wijle/ ende stonde/ alle de daghen ons leuens: ende der haluen moeten wy alle tijt niet ghelouue bidden/ hem aentropede/ tot hem gaē die ons ooc belooft te verhooren: want de Deere seyt door den Conincklichen Prophete: Roept my aen inden tijt des noots/ ende ick sal u verhooren/ ende ghy sult my heerelick maken: want ick en begheere niet den doot van den sondare/ dan dat hy zijn ellendicheit bekennde/ deur den gelouue haren roevlicht tot my nemen/ ick wilsse beschermen onder de schaduwē mijnder vleugelen * gelijc een Hinne haer kieckens bewaert: Welc hy wel bewesen heeft doen wy noch zijn * vyanden waren / hem van natueren hatende/ heeft ons ghesocht ende aen ghenomen/ doen wy als verlozen schapen/ verdwaelt ende versnoort laghen in onsen bloede heeft hy wt ziju * eppen lief de onser erbarmt/ haer

Christus is alleene onsen roevlicht.
Luc 17. 10.

Mat. 3. 25
Heb. 3. 5

Psal. 50. 15
1. Cor. 15. 2.
1. Cor. 18. 23
ende 33. 12
1. Cor. 3. 9
Roman. 3. 4
* Mat. 23. 37.
* Esd. 1. 28
* Mat. 10. 6
en 18. 11. 12.
Luc. 5. 3. 27
19. 10.
Esai. 32. 25
34.
Esa. 53. 6
1. Cor. 2. 25.
1. Rom. 8. 32
1. Ioa. 4. 10.
August. de Fide & Simb. cap. 8.

Bij

soude

soude hy ons nu verstootten/ nu wy door zijn dood
 zijn vrienden geworden zijn? door ons den Hemel
 ontfluptende/ die door Adam gestotē was/ op dat
 wy met een vspinoedicheyt tot hem souden gaē/
 a Luc. 15. 20 a hy staet bereet met openen armē om ons te ont-
 b Apo. 3. 20 fangen/ die b noyt niemant verstootten en heeft die
 b Sps. 2. 12 tot hem om troost giack. Jae c al mochte eē moe-
 1. mat. 2. 61 der haer eygen kint verlaten/ so en sal hy ons niet
 c Esai. 49. 15 verlaten/ soo wy ons alleene begheuen onder zijne
 bescheringe: Gelyck Christus seyt/ Matrh. 11.
 d mat. 11. 28 d Coemt alle tot my die belast ende beladen sijn
 Joani. 6. 37 ende ick sal v verguicken/ ende ghy sult uwer zies-
 len ruste vinden/ ende en wil u niet werwerpen.
 e Joā. 6. 68 e Ende tot wien souden wy anders gaen/ want
 ende 1. 4 hy heeft de woorden des ewigen levens/ en tlicke
 ende 5. 26 is in hem geopenbaert: Hy is dat Hemelsche ver-
 f Joā. 16. 48 borghen Waime/ dat onse zielen ewelic verfaert.
 Apoca. 2. 17 Dat Hemelsch byoot/ wie daer af door den Ghe-
 loobe etet/ nimmermeer hongere en sal/ ende wt
 zijn bloet dinct/ nimmermeer dorsten en sal. Wat
 g Colof. 2. 3 alle s volle schatten der genoechsaemheyt binden
 1. Col. 1. 22 wy alleene by hem: Daeromme onsen salichnia-
 h Joani. 4. 14 ker ooc seyt h Wie dorstet die come ende dinct/
 ende 7. 37 wie aē my gelooft/ geijde de Schrijtuere seyt/ van
 Esai. 55. 1 dies lijf sullen bloeden des lebendigē waters vlies-
 Apo. 22. 17 ten/ twelt zijn de werckē en gabē des H. Geestes.
 i Eyo 17. 6 Ende wie van dit lebende water/ wt den i volgen-
 jimi. 10. 11 den steen Christus dinct/ die en sal nimmermeer
 Jsal. 78. 15 dorsten: want het water dat ic hem geben sal/ dat
 1. Eoijl. 10. 4 sal in hem een fonteyne des lebens wordē/ dat nē-
 Esai. 55. 1 eewich lebē springt/ gelyc God door Esaiam seyt.
 Apo. 22. 17. Alle ghy die dorstet/ coemt herwaerts tot dē wa-
 ter/ en ghy die geen gelt en hebt/ coemt herwaerts
 coopt en eet/ coemt coopt sonder ghelt/ beyde wyjt
 ende melck/ ende dat om niet. Laet ons dan tot
 deser Fonteyne gaē om onser vercoelinge/ en niet
 k Jere. 2. 13 tot k stinckende putten die geen water en hebbē.
 Want

Want hy is alleene onsen beschutter ende eplant/
 ende benevens hem en is gheen en anderen: ^m Die
 niet en slaept noch en sluymert (als ⁿ Baal en an-
 der beeldē) als wy tot hem gaen/die ons verhoort
 als wy tot hem roepen/ en helpt wt allen nooden.
^o Wie tot hem gaet en sal inde duy sternisse niet
 wandelen/ dewijle dat hy het licht des levens is/
 de heer sse ende lanteerne onser voeten/ p van wijs
 overbloet wy alle ontfangen genade om genade.
^q De Wet (die volcomen gerechticheyt verhiessch)
 is door Moysen ghegeven/maer de ghenade ende
 waerheyt is ons gewordē door Jhesum Christum.

Christus is alleene onsen Middelaer/ tusschen God
 ende ons, op dat wy onverschrikt ghyghen tot
 Gods Rechterstoel.

Cap. F.

Gelijckertwijs God een verteerende byer is/ so
 en can geen levendich bloot mensche tot hem
 comen noch verschijnē/ sonder in zinnen brandēde
 thoren verstonde te wesen: daerom dat Christus
 den sone Gods inder werelt comende/ onse men-
 scheliche nature wt de substātie der Maget/door
 de cracht van boven is deelachtich gewordē/ om
 ons also met God den Vader te vereenigē/ twelck
 niet en conde geschiedē dan door den Sone Gods/
 God ende mensche in eenen persoon vereenicht.
 Die wt cracht zinder Godheyt heeft door zinnen
 Vader comen bestaen. Ende van wegghen zinder
 menscheit/ met ons comen handelē tgene dat by
 Gode te doen was/ als den autheur totten Hebrē
 sept: Daeromme moeste de Middelaer des nieu-
 wen Testaments/ niet van een/ dat is van eender
 naturen zijn/ ghehich God een is/ maer van twee
 naturen een eenigen Christus en Salichmaer/
 op dat wy met vrymoedicheyt door hem totten
 Thron der genaden Gods des Vaders ginge/
 sonder welcken niemant totten Vader en comt.

Wij

Want

Esai. 43. 20

ende 45. 5

m Psal. 121. 4

ende 125. 2

ende 134. 7. 8

en 91. 11. 12

nr. re. 16. 28

Baruch. 6

Sapi. 14. 15

Jerem. 10. 3

o Joant. 8. 12

ende 1. 9

ende 5. 5

ende 12. 35

Apoc. 21. 22

Psal. 119

ende 109. 16

36. 9

p Joal. 1. 15

Colos. 1. 19

q 2ro. 19. 88

20. 1

Deu. 27. 26

Christus is

onsen midde-

laer.

Wente. 4. 24

Hebr. 12. 29

Esai. 1. 20

Hebr. 4. 16

Joant. 14. 6

Ambr. lib.

de Isaac &

anima.

Want hy is onsen mont dooz welcken wy dē Vaders
 der sycken: onse ooge dooz welcken wy dē Vader
 sien: onse handt metten welcken wy den Vader
 offerande doen/ den werch ende deure/ sonder deure
 hem niemant tottē Vader en coemt/ sonder wiens
 middelinge ende booz spreken wy noch alle heyligen
 pet met Gode hebbē. Daeromme Christus
 ten rechtē wel seyt: al wat ghy vā den Vader be-
 geert in mynen naem/ dat is dooz mijn aduor aet-
 schay/ geloouede/ ghy sullet ontfangē. Hy is dan
 onsen eenighen Middelaer tusschen God ende de
 menschen/ om onse boozsprake te wesen tegen alle
 onse beschuldighers ende valsche aenclagers/ als
 den Duppel/ de Wet/ de sonde/ ende ons eyghen
 consciencie/ op dat hy den mensche soude leyde tot
 God/ dat is/ totter eewiger onsterffelicheyt. Ende
 hier van seyt Paulus dus totten Romeynē: Wie
 sal de wretroene Gods beschuldighen? God is
 die (om zijns Soons wille) rechtveerdich maect
 Wie salse verdoemen? Christus is booz haer ghes-
 storben/ jae veel meer opghewect/ is sittende ter
 rechter handt Godts/ al waer hy booz ons bidt.
 Daeromme is hy oock een Middelaer des nieu-
 wen Testaments/ op dat hy dooz den doot die ges-
 chiede ter verlossinge/ de ghene die daer geroepen
 zijn/ de belofte der eewigher erffnisse ontfanghen
 soudē: Waer wt hy oock ten vollen ende eewelick
 ran salich maken/ die dooz hem tot God gaen/ en
 leest eeuwelick om booz ons te bidden/ dooz den
 welcken wy beyde eenen vryen toeganck hebben
 dooz eenen gheest/ met een vertrouwen des ghes-
 loofs totten inganck des heylighdoms/ dooz het
 bloet Jesu/ als eenen nieuwen lebendighen wech
 die ons bereyt is dooz dē boozhanc zijns vleesch
 om te comen met vrymoedicheyt ende geneuyt
 der herten totten Vader/ met byede der conscien-
 tien/ dooz onsen Heere Jesum Christum. Hy is dā
 de ee-

Joan. 10. 1
 ende 14. 6

Matth. 11.
 24.
 Mat. 21. 21
 Luce 11. 9
 Joan. 14. 12
 1. de 15. 7
 ende 16. 24
 1. Tim. 2. 5

1. Act. divi.
 1. Act. lib. 4.
 cap. 29
 1. Corin. 8. 33

1. Heb. 7. 25
 1. Heb. 8. 6. 9. 15

1. Eph. 2. 18
 ende 3. 12
 1. Heb. 10. 9
 20. 22.

de eenighe deure om tot de eenighe triumpherende
 Schaep[er] hope des Hemels te comen/den seeckerē
 werch teghen alle dwalinghe: want hy is Godt
 waer toe wy gaen/ende mensche/dooz welckē wy
 tot God gaen/om sonder ver schycken dooz Gods
 rechtveerdicheyt te treden/beleet zijnde met Chri-
 stus ons middelaers verdienste/ ende gherecht-
 heyt: waer dooz wy als ^b vrienden des Vynde-
 goms om des Middelaers wille met God sulken
 verbliden. Daeromme seyt Joannes seer trooste-
 lick: ^c Ist dat yemant sordicht (gelyck wy ^d alle
 doen/ soo hebben wy eenen Tachman ofte Advs-
 raet by den Vader/ niet my (wilt Joannes seggē)
 noch Paulus/noch Cephas/twele so sy so geseyt
 hadden/soo waren sy (naer tghewoelen Augusti-
 ni) Antechristen/maer Jesum Christum die recht-
 veerdich is/den selven is de ver soeninge dooz onse
 sonden: niet alleene dooz onse sonden/ maer dooz
 der gant scher werelt sonden/ dat is/ dooz alle de
 ghene die hem dooz den waren Gheloobe aenne-
 men. Desen is ^e dat Lammeken dat vanden
 beghinne ghedoot is/ dooz wiens bloedt (als des
 eenwighen Testaments Middelaer) de posten
 onser conscientie besprengt zijnde/ beter spreekt
 dan het bloedt van Abe: Want deur de gherech-
 ticheyt van onsen Middelaere Christus/ zijn wy
 beschermt handen staenden Durbelschen En-
 ghel/ ende rechtveerdich ghemaect dooz Go-
 des gherechtich Ordeel/ om dat wy ons selven
 kennen ende beschuldighen onrechtveerdich te
 zijne/ ende derhalven dooz Godt niet rechtveer-
 dich en connen bestaen/ ten sy dat wy met on-
 ses ^f Broeders ende Middelaers cleederen der
 Gherechticheyt becleedt zijn: ^h daer deure on-
 se Sonden bederket/ ende niet toeghereeckent
 en worden/ om alsoo te verschijnen dooz Godt/
 Al waer wy werden los ghesproocken/ ende

Aug. lib. 11
 de Civitate
 Dei, cap. 20

b Joa. 1. 47.

c 1. Joa. 5.

d Jaco. 3. 2

Roma. 3. 10

2. Joa. 1. 8

e 1. Cor. 1. 18

end: 3. 4.

Aug. contra

Parmen. li. 2

ende 6. cap. 8

Item, super

Epist. Ioan.

cap. 2. tract.

7. ende 2.

Roma. 3. 29

Colo. 1. 20

f Joa. 4. 10

1. Apo. 13. 8

Exod. 12. 13

21.

Yeh. 11. 28

ende 12. 22.

23. 24

Gregor. sup.

Exec. lib. 1.

homil. 7.

Esa. 53. 11

g Gen. 37

Apo. 2. 8. ca

16. 15. ende

19. 8.

h Psal. 32. 1

Rom. 3. 7

i mar. 5. 38

luce 12. 8

Apoca. 3. 5

k Jsa. 14. 3
 Luc. 15. 23.
 ende 14. 17
 Mat. 12. 2
 Ro. 59. 9
 I mar. 16. 19
 Actoz 1. 9
 Psal. 110. 1
 mat. 22. 24
 2. Cor. 15. 35
 Ephes. 4. 10
 Colos 3. 1
 1. Petr. 3. 22
 Heb. 10. 1
 ende 1. 14
 ende 5. 7
 ende 9. 24
 Ioan. 11. 41
 Aug. Act.
 Bonifa. lib.
 2. 1 cap. 5
 in Apo. 2. 23
 Actoz 1. 24
 1. Sa. 16. 7
 Psal. 7. 10
 Gere. 21. 20.
 1. Mat. 6. 8

handen Sone Gods bekent en beleden hoor zijn
 Vrienden/ de wise hy de plaetse als eenē verfoer-
 der en middelaer voor ons bereypt gemaect heeft/
 tghemeste calf is gheslagen/ ende alle dine bereypt
 tegen onse comstic/ hoe soude wy dan byessen daer
 den Gerchter onsen vriendt en Advocaciet is? Die tot
 dien eynde inde Hemelē gegaē is/ sijnēde ter rech-
 terhandt des Vaders/ om voor het aēschijn Gods
 hoor ons te verschijnē/ de welckē de Vader altnit
 alleene verhoort. Laet ons dan wy ghelocoughen
 die hier suchtē onder dē last han dit cranche blee-
 sche deses leuens/ onse eenige hope hebbē/ dat wy
 eenē middelaer hebbē/ die ons hoort/ weet en ziet
 die herten en niet en deursocet/ en weet wat ons
 van noode is/ eer wy hem onse saechen te kennen
 gheuen/ om ons te gheuen dat ons noodich is ter
 eeuwigher zalicheyt.

Vande rechtveerdichmakinge die wy deur de ver-
 dienstē Christi vercregen hebben.

Cap. XI.

Vande recht-
 veerdichma-
 kinghe.

eph. 2. 14. 15
 col. 1. 20. 21
 ende 2. 14.

DEn vendt waer toe Christus geworden is ons
 sen middelaer/ tusschē God en ons/ is om ons
 met God te reconcilerē/ vrede te makē/ de vyant-
 schap te evndigen/ ons met hem te vereenigē/ het
 hantschrift te scheuren/ den middelwant te brykē/
 den toozen te apaepstieren/ en den twist te dempē/
 op dat wy in Godes sakeur wederom mochten
 aenghenomen zijn/ daer wt wy ghevallen waren
 deur de zonde en ongehoorsaemheyt han onse eer-
 ste hoorouder Adam ende Eva. En gelijckerwijs
 God rechtveerdich is/ also en wil hy hem niet las-
 ten contenteerē/ ten sy dat wy rechtveerdich zinnē
 de/ zinnē gerechticheyt genoegh doen/ welke recht-
 veerdicheyde wy niet en comen verwerben door
 ons selven. Want wise can seyn maerken dat
 van

Job. 14. 4
 Psal. 51. 7

van onreynen zaden voortcomt: anders dan hy die alleene reyn is? Ende daeromme heeft Godt wt zyn Vaderliche liefde zynen eenighen Sone be- looft/ ende ter bequamer tijt gesonden/ om dat hy ons soude rechtveerdigen voor God/ tot welcken eynde hy vanden dooden is opghestaen/ gelijk de Deere oock door de Prophete seyt: 9. Dijnē kinerht de rechtveerdige/ salder vele rechtveerdichmakingen. Ende gelijk door eens menschen ongehoorsaem- heyt/ vele Sondaren gheworden zijn/ alsoo oock door eens menschen ghehoorsaemheydt/ sullen veel rechtveerdighe worden. Tot welcken eynde Christus/ ons van Gode gheworden/ ende het eynde der Wet is/ tot rechtveerdicheyt/ wijsheyt/ heylicheyt/ ende verlossinge allen die ghelooven. Daeromme als de Apostel verelaert dat wy buy- ten Christum waren/ namelijk deur de boosheyt i herbzeemt van tlevē Gods/ geen hope hebbende/ seyt dat wy afgewasschen zijn/ gheheylacht ende gherechtveerdicht door den name Godts onses Heeren Jesu Christi/ ende den Geest onses Gods. Item/ nadien de goedertierentheyt Godts ende onses Salichmaeckers verschenen is tot de men- schen/ heeft hy ons wt ghenaden salich gemaect/ door de vernieuwinghe des Sheestes/ ende verse- gheft door het badt der wedergeboorte/ twelc rijt- helick over ons gegotē is door Jesum Christum/ op dat wy door zyn ghenade gherechtveerdicht zinde/ vrede met God hadden/ om te wesen erf- ghenem des ewighen levens. Want hem die gheen sonde gekent en heeft/ heeft door ons sonde ghemaect/ op dat wy in hem gelsobende/ souden worden gherechtveerdicht om niet door de ver- soeninghe Christi gheschiet. Gelick God dan de eerste moederende cause is onser salicheydt/ door zyn Liefde/ alsoo is Christus de materie ende werckeliche cause onser rechtveerdichmakinghe/

Joan. 3. 16
Gene. 3. 15
Rom. 4. 25
Eph. 2. 4
Gala. 4. 4
Esa. 53. 22
Roma. 5. 19
Rom. 10. 4
1. Cor. 1. 30
Eph. 2. 22
1. Cor. 6. 11.
Tit. 3. 4.
5. 6.
Rom. 5. 8
2. Cor. 5. 21
Roma. 8. 4.
Acto. 13. 39
Rom. 3. 24.
26.
Joan. 3. 1.
Eph. 4. 9. 10
Joan. 3. 16.
Rom. 5. 8.

26 Vande Rechtveerdichmakinge.

u Job. 17. 16

z Gal. 2. 15.
16. 21. en 3.
10. 11. 23. en
5. 5.

y Roma. 3.
20. 28.
Rom. 13. 38
Rom. 8. 3
Yeh. 7. 19

z Rom. 3. 25
Eph. 1. 7.
Gal. 1. 14.
1. Pet. 1. 19
1. Joan. 1. 7.
ende 4. 10.
Hps. 15. en
5. 10.
1. Pet. 3. 21
Tit. 1. 1.

ghelijck hy selue int Euangelie seyt: u Ich heplige my seluen voor haer/ op datse inder waerheyt gheplicht worden. Ten is dan niet wt de wercken des Wets dat wy gerechtveerdicht zijn/ maer alleene deur de versoeninghe Christi eenmael gheschiet. x Daerom de gene die hem beroemen deur de wercken des wets gerechtveerdicht te zijne/ die en behoeven Christum niet/ Christus is hen onnut/ pdel/ ende voor hen te vergheefs ghestouen/ ende zijn consequentelic vande ghenade Gods gevallen: y Want tis openbaer dat geen vleesch deur de wercken des wets gherechtveerdicht en wort/ maer worden alleene ghesupvert deur het eenige steruen ende bloet vergieten onser Heeren Jesu Christi/ waer deure alle sonden ende swachheden der boetveerdighe Christenen (als met het eenighe bagheuter) worden afghewaecht/ gherepnticht/ z ghewasschen/ ghepurgiert ende ghesupvert/ twelc wy bekennen deur den gelooue in onse herten ghetuycht/ door den H. Gheest/ ende oncrachtelic versegelt is door de heplige Sacramenten vanden * Doop ende het heplighe auontmael des Heeren.

Hoe dat wy metten Gheloobe/ Christum Jesum met al zijn verdiensten omhelsen/ ende daer door gherechtveerdicht sijn.

Capit. III.

Hoe tGeloove rechtveerdicht.

Jac. 2. 19
Mar. 3. 7
Augu. Tract.
de divinat.
Diabo. cap. 8.

Ten is niet ghenoech tot onser volcommen salicheydt/ dat wy weten datter eenen Godt is/ noch dat Christus als eē rechtveerdich ouerwinner ghestouen/ verresen ende op ghebaren is ten Hemel/ want de duyuelen ende veel vertwijffelde menschen sulcx alles bekennen: maer wy moeten dit alles met een rechtueerdichmakende vast onwanckelbaer betrouwen gelooven/ ende dit alles tot onsen profijte (als metter hant aengrijpende) ons seluen toepghenen totser salicheyt.

Deur

Petrus sulck een vast onwanchelbaer ^b betrouwen
 de ghelooue / versekeren wy ons deur den ^c pande
 onser Erbe des heyligen Gheestes / dat alle de ge-
 nade ende barmherticheyt Gods deur de verdien-
 sten ende weldaden Christi / ons seluen toecomen
 ende geschoncken zijn / en dat so sekerlic als hadde
 wy dit alles in onsen eyghen lichame volbrocht.
 Ende daeromme wort sulck een ^d gelooue de sa-
 licheyt toegheschreuen / om dattet eenen middel is
 (welck wy ontfanghen deur tgehoor van Gods
 woort / als ee gaue Gods) daer mede wy de gant-
 sche salicheyt omhelsen ende ons versekeren des
 ewigen leuens / dit wort ons seer rijckelick ghe-
 leert totten Romeynen ende Gallaten. Ende dit
 gheschiet op dat onsen roem ganschelic soude wt-
 geslote worden / niet door de wet der wercke / maer
 door de wet des gheloofs / ^e waer wt wy dan hou-
 den dat het mensche gerechtveerdicht is door den
 gelooue sonder de wercken des Wets: is God al-
 leene der Joden God: is hy ooc niet der Heydenen
 God: Jaec hy warelic: want hy is een God ^f / die
 gheen per soonen wt en neemt / maer maect de Jo-
 den rechtveerdich witten ghelooue / ende der Heydenen
 door tghelooue: En Petrus seyt dat alle Pro-
 pheten hier van getuygenisse geben. ^g Dat so wie
 in hem geloof het ewich leben heeft / door welck
 gelooue God onse herte is vernigende: Ende wat
 de Schriftuere hier af van Abraham seyt / leest
 Genesis 15. ^b namelick dat hy Gode geloof heeft
 vnde dat wert hem gerekent tot rechtveerdicheyt:
 So hy dit herregē hadde naer loon der wercken /
 soo en waert niet naer ghenade / maer naer schult:
 maer die niet en werckt maer ghelooft in hem die
 de Godlose rechtveerdicht / desen wort zijn ghe-
 looue tot rechtveerdicheyt gherekent / ende daer-
 omme was Abraham door tghelooue gherecht-
 veerdicht / langhe eer hy ⁱ de Besnijdenisse
 ont

b Heb. 11. 6
 c Rom. 8. 16
 2. Cor. 1. 22.
 ende 5. 5
 Ephe. 1. 13
 ende 4. 30

d Ro. 10. 17
 Ephe. 2. 8

e Rom. 3. 28
 Gal. 2. 6

f Gen. 10. 17
 Job. 34. 19
 Acto. 10. 34
 Rom. 2. 26
 Gal. 3. 6
 g Act. 10. 45
 ende 15. 9

h Gen. 15. 6
 Rom. 4. 3. 4
 5. 6. 7
 Gala. 3. 6
 Jaco. 2. 25

i Rom. 4. 10
 Gen. 17. 10.
 Jaco. 2. 25.

28 Vade rechtveerdichmakinge des Geloofs.
 ontfinck/ofte ooc eenige goede werckē dede/ daer
 deure hy hem als met vruchten des geloofs heeft
 bewesen rechtveerdich te zynen: Soo dat het vast
 blijf^k dat den rechtveerdigen wt de Geloove sal
 leven. Gelijck de Apostel seyt: ¹ Wp gerechtveerdich
 zynde wt de Geloove/hebbē vrede met God
 welck geloove is als een toelēdinge totte genade
 Gods daer wy in staen. Daeromme dat de Jo-
 den de ^m rechtveerdicheyt niet en hebben vercre-
 ghen/om dat sy niet en sochten wt den geloove/
 maer wt de wercken des Wets / daer wt sy niet
 vercregen en wort/dan alieene deur tgelooove des
 herten. ⁿ Want de Schriftuere besuytet al onder
 de sonde/op dat de belofte deur den gheloove ver-
 creghen worde/ allen die gheloooven/daer sonder/
 God niemāt behagē en can. Wp lesen wel datter
 sonder wercken door tgelooove gherechtveerdicht
 zyn gheweest/als den ^o Publicaen en den Mooy-
 denaer/ maer noyt dat peinant door werckē son-
 der gheloove zyn salich gheweest: ^p want al wat
 wt den geloove niet en is/dat is sonde/ ^q maer wy
 verwachten inden geest wt den gheloove de hope
 der rechtveerdicheyt: ^r Want in Christo en gheld
 noch besuydenisse/noch boorzhuwt/ maer tgelooove
 dat door de liefde crachtich werdt / of bewesen
 wort. Ende dit gheloove en moet niet voor eenen
 tijt in ons woonen/ maer alle de daghen onses le-
 bens/om dies wille dat wy niet terstont effectelic
 en vercrijgen dat wy gheloooven/ maer eer stmaect
 int Hemelrick verwerben. Daeromme moet dit
 salichmakende geloove/met een outwijfelachtige
 hope vereenicht zyn/ son ghestadelich ende vol-
 maectelick te hopen op de ghenade die ons door
 Christum aenghehouden is: de welke is een ver-
 wachtinge aller dingen/dsamen int geloove besit.
 En so lange als w ⁿ het effect vanden geloove niet
 en hebben/ so lange moeten wy ^r hopen/ende met
 lydtfaen

k Mat. 2. 4
 Rom. 1. 17
 Galat. 3. 11
 Heb. 10. 38.
 1 Ro. 5. 1. 2.

m Ro. 9. 30
 31. en 10. 9
 10. 11

n Gal. 3. 21
 Heb. 11. 6

o Luc. 18. 13
 24. ende 23
 41. 43
 p Ro. 14. 24.
 Tit. 1. 13
 q Galat. 3. 5
 r Galat. 1. 6
 ende 6. 15
 Colos. 3. 11

Vande hope
 onser salic-
 heyt.
 1. Pet. 1. 13
 Ieron. epil.
 5. prime
 Partis.
 1. Col. 1. 3. 13
 1 Rom. 8. 24

lydtsaemheyt verwacht en twelc ons is als eenen
 Welm en Ancker der salicheyt/ die nimmermeer
 beschamit en laet. Waer van Paulus een schoone
 reden heeft/ Rom. 8. * door hope zijn wy salich/ en
 vercrygent in lydtsaemheyt/ egene dat wy ghe-
 looben/ te weten/ de geschoncken weldaet der ce-
 wiger salicheyt/ die ons door tlyden Christi ver-
 woorden is ten ewighen leven.

ur. Tes. 5. 2
 Eph. 6. 17
 Clai. 59. 17
 x Rom. 8
 14 ende 3. 5

Woe dat der Gelooviger salicheyt vast sp/ op dat
 wy niet en twyfelden:

Cap. IIIII.

GWelck Christus ons gecocht en verlost heeft/
 deur zijn doot van alle geweld/ rechtveerdich-
 makende wt zijn genade/ twelc wy metten ware
 gheloobe omhelsen inde hope der salicheyt. Soo
 moeten wy weten dat dese hope niet een ydel ver-
 twyfelinge en sp/ ghejemen seyt hopen en duchte/
 maer is een vasticheyt der salicheyt/ sekerlick ten
 zinnen tijde volcomelick te gemete/ die wy alreede
 sturpwyse besitten: want de salicheyt der gheloov-
 igen is vast: gelick Christus selve sepr: * Alle die
 wy de Vader eenmael in mijn hant gegeve heeft
 en sullen niet vergaen/ noch niemandt en salse wt
 minder hant trecken: want die hy te voren ghe-
 hent heeft/ die heeft hy gheordneert/ ende die hy
 gheordneert heeft/ die heeft hy geropen/ ger- che-
 veerdicht/ ende vereerlick. y Ende dit versekeret ons
 den hepligen Geest/ ende maket vast in onse her-
 ten. * Ic weet (seyt Paulus wie ic geloost hebbe/
 ende ben versekeret dat hy machtich is dat ich by
 hem hebbe te bewaren totten dach der vergeldin-
 ge/ inden welschen wy hebben de vrymoedicheyt
 ende den toeganch niet een vertrouwen door het
 gheloobe aen hem: Twelck Johannes ooc probe-
 rede/ aldus seyt: Dit is de versekerheyt ofte tve-
 trouwe/ dat wy hebben dat hy ons verhoore sal/
 als wy tot hem toepen niet een vertrouwen Abba:

Onse salic-
 heydt is zeker
 en vast.

x Joa. 6. 39
 ende 10. 25
 ende 17. 12
 ende 18. 9
 Rom. 8. 30.
 Aug. lib. 1.
 Soliloq. cap.
 28
 Et lib. 18. do
 ctm. Dei. cap.
 51
 Rom. 8. 26.
 1. cor. 1. 10
 x 2. Tim. 1
 12
 Eph. 1. 12
 x Joan. 5. 14
 15.

Tertul. ebra
Martio. lib. 5
Rom. 8. 25.
Gal. 4. 6
1 Eccl. 7. 2
2 Reg. 8. 46
Cyria. de
mortalitate
Serm. 4 prof-
per de pro-
missi. Er pro
dictio Dei
Iun. 1. cap. 6.
August. de
viciis. Domi-
ni. Serm. 28.
Iern in Ioan.
tract. 22
Eph. 2. 8
Ioan. 3. 18
1. Ioh. 3. 24
Rom. 8. 38
1. Cor. 2. 21
ende. 5. 5
Eph. 1. 13
1. Heb. 2. 1

1. Cor. 13. 1. 5
Rom. 4. 19
Heb. 11. 12

1. Gen. 15. 3
ende 16. 11
ende 22. 18
ende 26. 4.
ende 49. 10
Dys 44. 20.
Gal. 3
Cyrian. de
Simpli.
pela.
Bein. in
Cautic.
Serm 6t
1. Cor. 2. 2

G: Vader. Die dan twijfelt aē zynder salicheyt/
heeft geen gestadicheyt. Daeromme seyt Cypri-
anus seer wel: Ist dat ghy wanckelt en twijfelt
aē uwe salicheyt dat waere zoo vele of ghy God
niet en kendet: Dat waer so vele als niet de sonde
des ongheleofs te misdoene teghen Christus den
Heester van alle geloouighe: Dat waere soo vele
te wesen inde kerckie int huys Gods des geloofs/
sonder gelooue. Itein Augustinus int 28. Ser-
monen van t'woort Gods: En verniet v niet van
v eyghen wercken/ maer bande ghenade Christi/
want den Apostel seyt: wt ghenade zijt ghy salich
Daeromme en ist geen vermetentheyt maer tge-
looue ende Gods belofte dat wy int Doordeel niet
en comen. 2. Somma wt den geest die hy ons ghe-
gheuen heeft / bekennen wy dat wy in hem/ ende
hy in ons is. Want hy is ons ghegheuen tot een
pant onser verieghelinge/ van onse salighe Erue-
des ewigē leuens. Op dat wy besluytē/ t'gelooue
is geen twijfelachtich dinc/ maer een verseker-
heyt des gheens dat men hoeyt deur een hertelic
hertrouwē. Exempel in Abraham die sust eē ver-
sekertheydt ende vasticheyt des gheloofs zynder
hope gheloofte heeft/ op hope/ ende en is niet ghe-
zwact / noch en heeft op Gods belofte niet ghe-
twijfelt door ongelooue/ maer was sterc int ghe-
looue niet volen betrouwen/ versekerd zijnde dat
Godt machtich was 4 de belofte der salicheyt in
zinen Sade te volbringen: waer wt wy spreuen
wt een verdraeytheyt dat het is/ de menschen aē
haer salicheyt te leeren twijfelen/ twelck anders
niet en is dan te leeren/ vooz den dach/ nacht: ver-
derf/ inde stede van heelen: desperatie / onder het
coileur van hope/ onherlichheit/ onder t' d'ersel van
gelooue/ ende Antichrist onder den naem Christi.
Want wat behoudnisse wat ruste of sekerheyt
can de weecke ziele vndē/ anders dan inde wondē

Wande goede Wercken die wy moeten doen als
eynden gude vruchten onser salichit roo-
pinghe.

Cap. IV.

Omdat hem niemant en bedyge in den pde-
len tijtel des geloofs / waer dooz wy ons be-
roemen kinderen onses Vaders te wesen / bou-
ghemooten des gheloofs / vrye ghemaech-
te kinderen ende erfgenamen vande hope der ee-
wigheit onster ffelichit: Doo en sal ons dit selve
alles niet voorzederen / so wy voortgaen in eē onge-
bonden quaet goddeloos leben: Want gelijck een
boom sonder vruchten onyrositelich is / ende een
lichaem sonder ziele doot is / alsoo is een gheloobe
sonder vruchten des gheloofs / voor ons doot ende
onyrositelich / niet nochtans dat de werckē int al-
derminste eenich deel van onse salichent werckē /
maer sy zijn vrychten der danckbaerheyt / vast-
makinghe onser beroepinghe / getuygenisse onser
gennemunge / seghelen ons geloofs / ende eynden
van onse verkie singhe: want dus seyt de Schrif-
ture: w In Christo en ghelt noch besnydenisse /
noch onbesnydenisse / maer het gheloobe / dat dooz
de liefde crachtich is werckende / dat is / tweeck
dooz de liefde (als een bysonder werck) bewesen
ende bekent worden voor Discipulen Christi /
daer toe zijn wy oock vanden Gode vry
ghemaech / niet om de vryheyt te misbruycken
tot een deersel der boosheyt / maer als vrye dienst-
knechten Gods / te leven nae zijnen Goddelicken
wille / als Zacharias in zijnen Loffsanck singhe:
God heeft ons verlost wt de handē onser vryan-
den / op dat wy hem sonder dienen in heplicheyde
ende gherechticheyde alle de daghen ons lebens:
Ende Paulus als hy seyt dat God in Christo ons
bercozen

Goede wer-
ken vruchten
onster verkie-
singhe

Jacob. 1. 28

ende 1. 24

1. 1. Ps. 2. 16

1. 1. Dat. 1. 10

Luce. 17. 6

Jacob. 2. 16

1. Luce. 8. 15

2. 1. Pet. 1. 10.

u Ephy. 1. 4

w Gala. 5. 6

x. 1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

1. 1. 1. 1. 1.

a Ephe. 1. 4.

b Joā. 51. 16

Col. 1. 10

Ephe. 4. 1

1. Tess. 2. 12

ende 4. 1

1. Pet. 1. 15

22.

Leuit. 19. 2.

ende 20. 7

Ephe. 2. 10.

Tit. 1. 14

ende 3. 8.

Gal. 6. 11

Mat. 3. 16.

1. Pet. 2. 22

Heb. 10. 24

c 1. Pet. 1. 5

6. 7. 8. 9

d Col. 3. 14

emat. 22. 39

Mat. 12. 31

Rom. 13. 9.

Gal. 5. 14.

Ephe. 5. 2.

1. Tess. 4. 9

Jac. 2. 8

Tit. 3. 8

Bernar. ferm.

68. in Canti.

Chryf. Hom.

33. in Gene.

Aug. super

psal. 31. ende

fermo. 15. de

verb. Apolto.

Esate 64. 6.

A. lib. 9.

de confes. &

lib. de grat.

& lib. arbit.

cap. 7.

vercozen heeft/voor de grontlegghinghe der Wer-
 rest/verclaert waerom hy sulcx ghedaen heeft/ op
 dat wy souden wesen heplich ende onstraffelich
 voor hem inder Liefde. Den eyndt dan van onse
 beroepinghe is/ dat wy souden^b vruchten dragen
 ende dat in volstandicheyt ende ouerbloedicheyt/
 in alle behaghelichheyt ende goede wercken der
 ongeueynsoer Liefde/ wandelende wederelick den
 Heere/ die ons tot heplicheyt geroepē heeft/ gelijk
 hy heplich is/ met alder vruchtbaerheyt/ daer in
 toe nemende die God berept heeft dat wy daer in
 souden wandelen/ die ons eerlick ende profijtelick
 zijn/ die wy met viericheyt behooren/ als een licht
 te laten schijnen sonder verdriet/ ende malc andere
 daer toe verwecken/ op dat den naem des Heeren
 in ons gheprezen worde/ dat wy (als Petrus seyt)
 c Deucht in onsen gelooue zoudē bewyfen/ ende
 inde deucht wetenschap: Inde wetenschap matice-
 heit/ Inde maticheyt/ lichtscheyt: Inde lichtscheit
 Godvruchticheyt: Inde Godvruchticheyt/ broe-
 derlicke vriedelicheit: en inde broederlicke vriede-
 licheyt/ Liefde/ als dē^d bāt der volcomēheit/ daer
 mede de geheele e tweede Tafel des Wets veruult
 is: wāt alle goede Werckē die wt de Fonteyne des
 Geloofs deur de gave Gods vloeyen/ die worden
 in de liefde ghespeurt ende bekent gemaect/ ende
 die in alle dese dingen ouerbloedich is ende wan-
 delt/ en sullen ons niet ledich ofte onvruchtbaer
 laeten/ tot de kennisse onses Heeren Jesu Christi.
 maer diese niet en heeft/ is verblint/ en heeft ver-
 gheten die reyniginghe zijnder vooreden zonden.
 Laet ons dan sorghe dragen dat wy goede wer-
 ken hebben/ ende als wyse hebbē/ dat wyse Gods
 ghenade toeschynuen / die ons als vruchten der
 roepinghe Godts naervolghen / de welke voor
 tgheloobe niet goet/ maer quaede zijn/ spruytē-
 de wt de ghenade/ ende niet de ghenade wt de
 werck

wercken/ met de welke wy niet en verdienē soose
 God (als zijn gaven) niet verinherlichheyt niet
 en croont: Want ten is met de goede wercken
 niet als met de boose/ want den Apostel als hy
 seyt: Den loon der sonde is de Doodt: en seyt
 niet den loon der goeder wercken/ ist eeuwich
 leben/ maer de gabe Gods ist eeuwich leven wt
 louter ghenade/ om niet, door Jesum Christum.
 Ende den selven Apostel totten Romeynen geeft
 claerlick te kennen/ dat ghenade ende verdienste
 elcander contrarie zijn/ ende waer het eene is/ dat
 het ander moet wicken: Want daer verdienste
 verbienste is/ daer en is ghenade gheen ghenade.
 De boose wercken die verdoemen ons / ende de
 goede en maecten niet salich/ maer wt louter ge-
 nade/ door den Gheloobe gherechtwerdicht zijn-
 de/ moeten wyse van schultsweghen doen/ tot een
 danckbaerheyt onser verlossinghe. Ende welck
 die zijn/ beschrijftse den Apostel totten Galaten
 een langhe Catalogue/ segghende: De vruchten
 des Gheests (die den Gheest inde ghelovighen
 werct) zijn dese: Gheloobe/ liefde/ brenghde/ bren-
 de/ vriendelichheyt/ lanckmoedicheyt/ goedertie-
 renheyt/ saechtmoedicheyt/ cuschepdt/ matich-
 heyt/ rechtverdicheit/ ende waerheyt. Welcke
 speeten ende ander meer/ alle begrepen zijn inde
 hien woorden vande twee Tafelen der God-
 delicker Wet/ met den vingher Gods gheschre-
 ven/ die een volcomen spiegel zijn/ om ons leven
 daer naer aen te stellen/ waer met wy ons conne
 sojnere/ beyde wrenendich en inwendich tot God
 ende onsen naesten. Dit is de wedergeboorte die
 wy van boven ontfangen/ sonder welke weder-
 gheboorte niemandt den Heere sien en sal/ want
 Christus seyt: Ten sp dat ghy u ommekeert/ ende
 wordt als hinderen (* te weten inder boosheyt)
 so en sult ghy int rijke der Hemelen niet comen:

Rom. 6. 23
 ende 7. 28

Rom. 11. 6
 Bernard. in
 Cantic.
 Sermon. 67.

Luc. 17. 20.
 Goede wer-
 ken vruchten
 des Gheests.
 Galat. 5. 22
 Ephes. 5. 9.

b Apoc. 20.
 ende 24. 28.
 Deute. 4. 15
 ende 5. ende
 10. 4.

i Joan. 3. 5.
 Heb. 12. 14
 Mat. 5. 8
 ende 18. 7

Kr. Cor. 14
 20.

1 Apo. 27. 26
1. Cor. 6. 10
Galat. 5. 19
Ephes. 5. 5

want inde openbaringhe staet geschreven/ ¹ Dat
ter inde stadt des nieuwen Jerusalems des He-
mels niet onreyns en sal come/ dat gruwel en leu-
gen doet. In somma hier in bestaet de gantsche be-
heeringe des menschen: namelijk in Christusum ge-
loouende/ ^m het quade latende/ ende tgoet van de
deucht in dander naervolgen: Dat is de wercken
der liefde ende barmherticheyt soo wtdzuchen / ⁿ
op dat Christus eenmael ten oordeele mach segge
dat wyse hem hebben ghedaen/ om te verghelden
dooz zyn ghenade/ met het ewich leven/ twelc hy
ons bereyt heeft/ niet als een verdiende loon/ maer
bander ewicheyt eer wy die deden ende waren.

m psal. 74. 15
1. Pet. 2. 10
Malin. 2. 4
Hoc. 2. 17
n Matt. 25
24. 35. 40
1. Thimo. 25

Vande volmagetheyt die de Wet van ons berrycht/
ende hoe datse Christus voor ons vol-
bracht heeft.

Cap. XXXI.

De Wet Gods
eyliche volco-
men te zijn
Gene. 4. 8
1. Matt. 27. 5
o Deut. 27
ende 18
Leuit. 19. 27
26

pden. 27. 26
Jer. 21. 3
Gala. 3. 10
Iaco. 2. 10
g Leuit. 28. 5
Esec. 10. 11
Rom. 10. 5
Galat. 3. 12
1. Rom. 2. 13
1. Rom. 7. 14
Esaie. 52. 7

1. Spi. 18. 11
12.

O dat wy ons niet en souden verlaen noch
despereren (als Cain ende Judas) aen onse
salicheyt/ dewijle dat wy lesen dat God niet alle-
ne en wil dat wy ^o in alle zijne geboden/ statuten/
rechten ende ordinantien souden wandelen/ maer
dat de Schriftuere oock eyghentlick leert / dat sy
sulck een volmaectheyt van ons berrycht/ dat sy
alle menschen onder den ^p hellschen vloec stelt/ die
se niet en volbrenghen in al haer stucken ende deden
len: Ja soo wie in een overtreet/ dat hy in allen bes-
schuldicheyt is. Ende wederom ^q die de Wet doet
die salder dooz leven: het contrarie moet volghen
diese niet en doet/ salder dooz ^r sterve/ daer wy niet
en volbrenghen het alderminste ghebode Gods
volcomelick in Gods rechtveerdicheyt. Want ^s de
Wet Gods is Gheestelick/ ende wy zijn vleesche-
lick vercorcht onder de soude. Ende als de Wyse
man seyt: als wy meyuen al voldaan te hebben/
soo en beghunnen wy maer: waeromme dat wy
dooz

door de Wet in Gods rechtveerdighen doozen bereyft
 doemt liggen: Dan hier toe hebben wy een seker
 remedie ende middel/namelijk Christum/die ons
 (ghelijck Paulus seyt) verlost heeft vanden bloet
 des Wets/ende heeft door ons de gherechticheyde
 Gods voldaan/vrede makende / ende afgeboelen
 den tyn die daer tusschen was/namelijk/de wet
 die daer in gheboden ghestelt was/en onse sonden
 quijt ghescholden/ende het hant schyft geseheurt/
 ende aenden Cruyce ghehecht. Item Godt hevet
 al onder de soude besloten / op dat hy aller door
 Christum/soude ontfermen / als den Apostel tot
 ten Romeynen seyt. Dat de Wet onmogelijc was
 om de salicheyt te geven / was om dat se door on-
 se boosheyt gezwart was/haer niet volbrengen-
 de/heeft God zynen Sone gesonden/de soude ver-
 doemende (die de w crachte der wet was) door zyn
 bleesch die door ons/als soude gemaect was/om
 ons van haren verjckel en strael te verlossen: om
 dat de wet dan niet en geeft dat sy belooft om dat
 wps niet en volbrengchen/ sent se ende wijst se ons
 op Christum/die ^x r Laim Gods is / dat door ons
 al betaelt/veruult ende voldaan heeft tot den laets-
 sten pennick toe / op dat Gods rechtveerdicheyt
 door ons ware genoech gebaen. Want de wet en
 heeft niet heilich gemaect/maer de toleidinge van
 een beter hope/door de welsche wy Gode maer by
 comen/want sy is door onse zierlite ende cranckite
 ghelworden / een onverbzaghelijck Jock / niet al-
 leene ons/maer selfs den Vaderen/niet in haer sel-
 ven/maer van ons/ wy die van onse sterckheyt in
 cranckheyt ghedallen sijn/maer ghelooven nu al-
 le door de ghenade Christi salich te zynne/gelijck sy
 noch doen. Wy verbullen dan de wet der geboden
 Gods/als wy het ghene dat wy niet en doen/ons
 vergeven wort. Ende die geloof / verbult de wet/
 om dat de ghehoorzsaemheyt Christi ons toeghe-

In Christo
 vervullen
 wy Gods woe
 Gal. 3. 23.
 Rom 8. 24
 u Eph. 2. 13
 Collo. 2. 24
 Gal. 3. 21
 Roman 8. 5

August. de
 verb. Aposto.
 serm. 6

wt. ca. 15. 56
 3. Cor. 15. 21
 Galat. 3. 12
 ende. 4. 5

x Joan. 1. 19
 ende 19. 30
 Hebze. 7. 19

Acton. 13
 10. 12

August. lib. 2
 de retract.
 cap. 19.
 Amb. sup
 Rom. cap. 7.

1. Hebr. 17. 5
 2. Joann. 5. 6
 1. cor. 15. 57

1. Hebr. 17. 14
 1. cap. 25. 8
 1. cor. 15. 54
 2. Tim. 1. 9
 Heb. 2. 14

1. 1. cor. 1. 10

schreuen wort: So de duuel dan ons boozvrent
 onse ongheloouicheyt / laet ons niet den Apostel
 bidden om vermeerderinge / ende segghen dat on-
 sen ghelooue (dat wy ontfanghen hebben) is onse
 ouerwinnige. Venaut ons onse consciencie / dat
 wy helpden dat Christus den ghenadighen vrede
 gemaect heeft. Bestryt ons de ewighē doot / dat
 wy seggen / dat Christus den doot heeft verston-
 den in victorie. Beschuldicht ons de Wer Gods /
 dat wy haer niet genoech en doen: Laet ons onse
 beroemen dat wy haer in alle sturckē vervult heb-
 ben / te weten / door Jesum Christum onsen Heere /
 diese booz ons tot de minste sillabe vervult heeft /
 ons het selue wt ghenade toepgheucnde. So dat
 Christus is onse volcomen gherechticheyt / heyl-
 licheyt / wijs heyt / ende versoeninghe: In somma
 hy is den rechten man van Gode bescheeden / die
 allen in alles is

Vande helpdinghe onser Zonden / ende
 ongherechticheyt tot Gode.

Cap. III.

Van de ware
 Biecht.

1. Wet. 5. 6
 Jacob 4. 10
 Job 22. 29
 Psal. 29. 23
 Mat. 23. 11
 Luc. 11. 11
 1. Esa. 59. 2
 Psal. 66. 18
 1. Job. 19
 1. Sa. 11. 3
 ende 12. 13
 1. Hebr. 47. 13.
 Psalm 32. 5
 ende 51.

Mer wat sullen wy doen? wy verlost zijnde
 vande strangicheyt des Wets / ende haer ver-
 bullende gheacht zijn / door toerckeninge: Sullen
 wy ons beroemen tegen Christum ende de Wet?
 Dat sy verre: maer wy sullē ons verootmoedighē
 onse onbolmaertheyt / boos heyt ende sondē belij-
 den / ende Godts ghiste ende ghenade deur Chu-
 stum in ons hoogelic prijsen / onse menichbuldige
 sonden bekennen / deur de welke wy van God
 waren geschepden. Ende hy die getrouwe ende
 warachtich is / false ons vergeuen / gelijk wi zien
 in David. Die zijn gruweliche sondē (die hy be-
 ghinck aenden huysē Dier) belijdt ende bekent / en
 die grootlic betweenende / waren hem van God
 vergeuen Want hy seyt dus: Ick bekwame mijn
 mis-

wilde verhooren/gelyc Dauid dicmael claecht/so moetē wy 7 geduerelic anhouden indē gebede/dat is/dagelick met eē puerige begeerte/met wepnige doch andachtige woordē/sonder ophoudē/dat is/continuerelicke met verstande begeeren/ende wy sullen ontfangen/gelyck de exempelē 2 der heyligen ouer al leeren/van Abrahā/ Moyses/ Anna de Cananescche vrouwe/die arine weduwe en sulcke meer ende niet alleenelicke tegene dat wy begeerē (want wy dirwilc niet wetē wat ons moodich is) maer meer dan wy selue begieren/gelyc wy lesen van 9 Salomon/hy begerde en gaf hem daer beneuens ouerbloedicheyt van rijkdomdaeromme hy niet ghebeden en hadde/sonnige hebben 6 gebeden om gesontheyt des lichaems, beneuens dat hebbē sy gesontheyt der zielē vercregē: ander bidde om eē aelmoeffe wort henliedē ghesontheyt des lichaems gegeuen: 4 Zacharias gebedt voor de welbaert des volcx was verhoort/maer daer en bouē was hem gegunt eenē Sone/daer hy voor maels wel omme ghebeden hadde: 6 De kinderen Israels hadde qualic dozuen bidde om verlossinge wt Egyptē/maer God versachse daer beneuens niet veel schatten ende goedē. Cis dan gelyc Christus seyt/ 7 bidt om het rijke Gods en de tydelicke saken sullen v als een toemate ghegeuen worden. Ende in somma gelyc wy God onse sondē alleene moeten belyden (wy die tegen hem alleene gesonticht hebben) soo moetē wy ooc hem alleene aenbidden/om vergeuenisse der sonden/om dat hy se ooc alleene vergeeft door de verdiensten onses Heeren Jesu Christi.

Van Crups ende Lijden der Christgelouigen.

Cap. III.

Niemand en moet hem verwonderē/noch ooc des verargheit zyn/ al zien wy de kinderen Gods

Van Crup
en Lijden.

Gods

en Lijden.

Gods (die hier in Chystum supuerlick geloouen/
 vā God deur Chystum gerechtveerdicht de Heere
 naer volghen/haer sonden belijden/ende God met
 vuericheyt in Chystri name senroepen) in angst en
 noot/ in crups/ ellende/ en in alderley miserie zijn:
 maer dit geschiet hen ten bestē in veelderley ma-
 meren: want generalicken is ons gheseyt dat wy
 s deur veel liden mit Coninckrycke Gods moeten
 ingaen. Daerom Ecclesiasticus ooc dese schoone
 reden heeft: ^h Myn Zone wilt ghy Gods dienaar
 zijn/ soo schiet v tot aenvechtinghen. Daer in ghy
 v ooc verblidē sult ghy die eenen cleenen tijt treu-
 rich zyt met menigerley aenvechtinge/ ons tē goe-
 de/ op dat wy met de boose weerelt niet en vergin-
 ghen. Ende de Godt aller ghenade/ die ons tot die
 ewige eerlicheyt in Chysto Jesu geroeppen heeft/
 die sal v (ghy die eenen cleene tijt lidet) volberey-
 dē/ stercke ende crachtich maken/ende goede wo-
 roemste geue tūwer zalicheyt: waer met de woop-
 dē Pauli accorderen Ro. 8. ^h Ist dat wy met Chy-
 sto liden/ so sultē wy ooc mede tspander eerlicheyt
 verheuen worden/ want het liden deses tyts en is
 niet te vergelijcken by de eerlicheyt die aen ons
 sal geopenbaert worden. Onse droeffnisse is tij-
 delick ende licht/ maer byngt eē ewige ende bo-
 uen alle mate gewichtighe eerlicheyt. Item den
 Psalmdichter: ^h Des auonts geduert dat weene/
 maer des morgens de vrechde: verhuecht v dat
 ist dat ghy met Chysto lidet/ op dat ghy oock tē
 tijt der openbaringe zinder eerlicheyt/ vrechde/
 ende ghenoechte hebben meucht. ^h Ende Chyistus
 heeft oock gheliden bukten der poorte/ op dat wy
 soude wtgaen hem te gemoete/ zyn versmaetheyt
 te helpē dragen waer in hy ons een exempel heeft
 naer gelaten/ dat wy zyn voetstappen souden na-
 volgē. ^h Wederomme seyt Petrus: Dewile Chy-
 stus door ons inden vleesche geleden heeft/ so wa-
 pent

7 Ps. 15. 33
 ende 18. 2
 Luc. 24. 26
 Ps. 14. 22
 h. D. 13. 12
 1. Pet. 1. 6
 ende 5. 10
 1. Cor. 10. 13
 ende 11. 32
 2. Pet. 2. 9

1 Rom. 8. 17
 2. Tim. 2. 12
 2. Cor. 1. 7
 ende 4. 17
 Sap. 3. 5.

1 Ps. 136. 6
 1. Pet. 4. 13

Heb. 12. 22
 1. Pet. 3. 22
 Phil. 2. 5.

1. Pet. 4. 8
 Heb. 12. 2
 Rom. 6. 7

went te metten selven sin / ^o dat wijt booz enckel
 vzeucht mogen' achen/ wanneer wy in meniger-
 ley besoeckinge comen/ op dat wy ons met Paulo
 moghen glozieren inder vzoeffnisse/ dewyle wy
 weten dat de vzoeffnisse verbuldicheyt vzeugt/ en
 verbuldicheyt vzeugt beproebinghe: ende beproe-
 vinghe vzeugt hope/ ende de hope en laet niet bes-
 schaemt worden: om welker oorsaecke wille en
^o moeten wy de castijdinge des Heeren niet cleen
 achten/ als wy van hem besocht zijn. Want welc-
 ken de Heere lief heeft die castijde hy/ ende geestelt
 elcken Sone die hy aenneemt: daerom ^p weest ge-
 buldich ende sterct uwe herten op zijn toeroemst
 die vooz de handt is: Reemt tot een exempel des
 lydens ende der geduldicheyt de Prophteten/ ende
 wy vyzense salich die daer verdragen hebben/ ge-
 lijk wy gheloozt hebben de verbuldicheyde van
 Job/ en het eynde des Heere gesien/ de welke ons
 et exempel der verbuldicheyt ende volstandicheyt
 hebben naghelaten. ⁹ Ende wy sien dat Christus
 dooz het lyden des ewighen doots met ewigher
 reetlicheyt ghecroont is gheweest/ gelijk hy ons
 zijn exempel vermaent na te volghen/ segghende:
^p Reemt mijn crups op u/ ende volcht my na/ ende
 wie daer in volstādich blijft/ die sal salich zijn/ als
 Paulus gedaen heeft/ als hy selve dus seyt: Ick
 hebbe enen goeden strijdt gestreden/ ick hebbe de
 looy volepnt/ en hebbe het gheloove behouden/ nu
 is my wechgelept de croone der gerechticheyt/ de
 welke my de Heere gheben sal/ niet alleene my/
 maer oock al die zijn verschijninghe lief hebben.
 Item Jacobus/ cap. 2. heeft dese woorden: ' Sal-
 lich is de man die aenbechtighe verdraecht/ ende
 nae dat hy sal beproeft zijn/ sal hy de Croone des
 Levens ontfanghen/ die de Heere belooft heeft de
 genen die hem lief hebbe. Dits cortelic vande ge-
 nerale besoeckinge van crups en lyden. Ende hoe
 wel

Jaco. 1. 2
 Eph. 1. 9
 Rom. 8. 1.
 1. Pet. 1. 6.

o Dan. 7. 26
 Job. 5. 17.
 Heb. 12. 1.

p Jaco. 5. 8
 Mat. 5. 16
 Job. 1. 19.
 ende 2. 7

9 Heb. 2. 9

1. Mat. 10
 22. 38. en 16
 24. en 24. 17.
 Mat. 8. 24.
 ende 17. 13
 Luc. 9. 27.
 ende 14. 27.
 1. Tim. 4. 8
 1. Cor. 9. 25. 1
 1. Pet. 5. 4.
 Job 5. 17
 4. Esd. 2. 47
 Jaco. 1. 12
 2. 10

Moe noodich
het Cruys is.
u Vide loci
Genes. 21.1
ende 17.10.
Jalm. 8.14
Deuter. 8.2
ende 17.3.
Judic. 1.22
ende 3.4.
2 Regn. 10.
3. par. 32.31
Job. 23.10.
Psa. 66.10.
Wijze. 17.3
Dapen. 3.5
Dniac. 2.5.
1 Petr. 1.7.
Jacob. 1.2.
Iere. 10.11.
2. sam. 7.14.
Ihal. 89.11
Iere. 25.29
ende 49.12.
Luc. 21.31.
1 Petr. 4.17.
Godt gheen
aetheur des
quoss.

wel dat het den bleessche schijnt teghen te gaene/
so ist nochtans de geloouige om veel particuliere
en bysonder eygenschappen seer noodich: Want
hier deur wort ons ghelooue ende lichtsamenheyt/
onse vromicheyt/als oock onse godsalicheyt be-
prouft. En in somma den ganschen mensche wt-
wendich ende inwendich/wort hier deure als een
eenen bequamen touffsteen/ ghelijc tgout in een
bier beprouft/om als een geoeffent wapen de roe-
sticheyt onser boosheyt wech te dypue/op dat wy
souden bekennen dat wy nemmermeer onschul-
dich en zijn. Ander oorsaecken meer toocht ons de
heylighe schryftuere/doch den gheloouigen alles
ten besten: Want Godt die den aetheur der ver-
soeckinge is/ en versouet niet tot quaet/maer als
pennat tot quaet versocht is/ dat comt tot zijn ey-
gen boose begeerelicheyt ende den raedt des dyp-
uels die de aetheur des quaets is ende niet Gods
die om der sonden wille somtijts den zynen castijt
ende den boosen rechtveerdelicken straf/ twelck
God deur zijn creatueren te wege brengh/ alst blijft
dat die eereeliche exempelen van Job/ Daud/ Co-
bias/ ende meest alle Vplighen des ouden ende
nieuwen Testaments.

Vanden strydt die wy hebben tegen alle onse vanden: als wt
Duyvel, de Werelt/ ende ons eyghen vleesch.

Cap. XX.

Vanden strij
der vromer.
Ephes. 6.
3. Col. 10.4.
1 Job. 1.7.
ende 2.2.
1 Petr. 5.8.
1 Mar. 1.12.
Luc. 4.2. en
22.31.
2 Cor. 12.7.
Jacob. 4.7.
Ephes. 4.27

TEn is niet genouch dat wy tot beproeuinghe
des gheloufs zijn lydende: maer moeten so wy
den dat wy vromelick campen teghen alle onse
vpanden/ die ons van alle zyden beuechten ende
bespyngghen/ ende in sonderheyt teghen den listi-
ghen aenloop des Duyuels/ daer teghen soo treet
de gheheele wapenen Gods aen/ waermede ghy
den Duyuel met alle zyne ghewelt cont weder-
staen. Van zynen strydt seyt ons Petrus/ dat hy
cont om ons gaet/ als eenen bziesshenden Leen
soeckende

soekende ons te verflinden ende te siften als tar- Mat. 23. 48
 we/ om ons in zijn stricken te brengen / ghelijck Luce. 21. 24
 wy zien in Job/ Christus/ Petrus ende Paulus/
 maer wy zullen hem vast wederstaen iat gelooue/
 ende hy sal van ons bliede/ als wy hem deur onse
 boofheyt wederom geen ledige plaetse en geuen.
 Maer den Dupuel als een listich nydich Ser- Gen. 3. 15
 pent/ziende dat hy deur desen middel niet en ver- Dapt. 2. 23.
 mach/ soo verweet hy daer toe de Coningen ende Apocal. 11.
 Princen deser werelt/ als bequame wapenen/ om Dante. 7. 28
 ons deur alderley tegenspoet/ ellēde/ iac de doot in Apoca. 11. 7
 zijn stricken te brengen. En hoe wel hy deur dien ende 13. 7
 middel/ door eenē tijt naer dē lichaeme ouerwint/ mat. 20. 28.
 so en ran hy onse ziele niet schaden/ ende en brenct Luce 12. 4
 hier deure anders niet te wege dan zijn epgē ver- Mat. 13.
 derf. Want hy aldus den Moestaertboom schud- Mat. 4. 30.
 deude/ coniter so veel nieuwe boomē af/ dat sy nē Luce 13. 28.
 mermeer en conne wtgeroept wordē/ die als den 2. Plin. li. 6. en
 Dalinboom onder den last flozeren. Want gelijc li. 17. cap. 4.
 Lactancius seyt: Het lijden vermeeret getal der Theopha.
 gheloovigen/ en het bloet der Martelaren ist zaet lib. 5.
 der kercken/ als een vruchtbaer voetsel waer deur An. Gel. li. 8.
 de kercke met Gods woort gewatert zijnde/ deur 1. Last. dimin.
 den heyligē Geest haer was dom en vruchtbaer- Iust. lib. 5.
 heyt heeft. So dat dan den Dupuel met de gants- cap. 23.
 sche werelt/ hier deur niet meer en profiteert/ dan Tertu. cont.
 oft hy om een vyer te blusschen/ olpe daer in gote/ Gen. ca. 45.
 waelt maer te meer en brāt/ ende als hy deur dese Augst. sup.
 middelen alle niet en wint/ so levert hy ons noch Psal. 58. &
 eenen subtpien en periculösen strydt/ den welckē 140. Euseb.
 is de verlockinge der begeerlicheit deses vleescha- hist. Eccles.
 door rijckdom/ woorspoet/ en wellusticheyt: En dits lib. 8. cap. 7.
 den swaersten strydt die wy hebben. Ende ten sy b Ieron. de
 dat wy met cracht en gewelt/ deur den Geest de vita Pauli
 wellusten des vleesches dooden/ den ouden Adam prim. her. e.
 ruypen/ onse aertsche leden dempen/ en met Chri- Besoe ckinge
 sto in zijn doot worden begraven/ so en sullen wy deur voor-
spoet.
c Rom. 6. 6
Ephes. 4. 22
Gal. 5. 17
1. 23.
Roma 8. 13
Coloss. 3. 8.
Yeh. 12. 1
1. Petri 2. 2.

1. Ro. 16. 19

2. Tim. 2. 16

1. Joh. 12. 31

ende 14. 30

1. Cor. 15. 57

2. Joan. 5. 5.

1. Gen. 3. 14

1. Apo. 12. 8

ende 14. 30

Joan. 8. 44

1. Joan. 1. 8.

1. Mat. 12. 29

Luc. 11. 22

Col. 2. 15

1. Gal. 16. 13

nammermeer in deseu stryde victorieus zijn. Waer
so wy met een vast gelooue stryden/wy sullen toe
die eereclieke victorie comen/ die in ons holbrachte
woye van Godt door Christus ^d die den Dupuel
onder onse voeten (in wiens geweld ende stricken
wy ghevanghen laghen) als eenen geweldighen
Princke deser weerekt wt gheworpen heeft/ ende
hebben also deur hem de ouerwinnunghe/ en deel
achtich geworpen deur onsen ghelooue. Wy is die
oude slange die ons met haren bloet soect te ver
sinden/ die ooc onse eerste ouders verslounde heeft
ende hijt ons noch inde versene als eenen mensche
moorder/maer Christus heeft zijn hooft booz ons
vermurselt/ ende hem berooft van zijn wapenen
ende baten/ alle zijn wercken verbreeckende/ deur
wiens crachtighe ouerwinnunghe wy so gewapent
zijn/ dat de s poozten der hellen teghen ons niet en
vermogen/ so wy in volstandicheyt des gheloofs
perseuereren.

Vanden boozspoet der Goddelooser: ende
tegenspoet der Ghelooigher.

Cap. IIII

Vande vooz-

spoet der god

delooser.

Gen. 27. 19

NAdien dat God den Goddeloosen met Esau
hier ghemeenlick een vette plaetse geeft/van
boozspoet/rijdom/ende alderlep bleesschelic geluck:
Ende daer en teghen den ghelooighen met
Jacob/ verbolch/ spiden/ ellende/ ende tydelicken
teghenspoet: So zijn vele daer deure beweecht te
struyckelen en te twijffelen of wy ooc Gods kin
deren zijn: want waren wy Gods kinderen/ God
en soude zijn erfdeel also als bastaerden niet laten
tracteren/ ende dit naer den wterlicken aensien
heeft ooc de grootste Prophetē Gods beweecht/
als sy sagen dat het den goddeloosen so wel ginc/
dat sy vet ende machtich waren/ dat het hen be
ter ginc dan sy selue rondē wenschē/ wierden ooc
by godden daghen/naemen toe in goederen/ haer
saet

1. Psalm 73

Job 21. 7

1. Psal. 3. 17. 33

Luc. 19. 14.

Joh. 12. 17

1. Erod. 5. 2

1. Psal. 3. 14

1. Jerem. 3. 24

ende 12. 1

1. Psal. 123. 14

zaet is sekere/ haer huys heeft vrede/ Gods roede
 en strafte niet/ haer hoes die calbet/ het slaet hen al
 wel/ ende en verschyckē niet een oogenblick voer
 die helle: Spreken tot God/ maect v van ons/ wy
 en wille van uwe wegen niet weten: wie is de al-
 mach: igs dat wy hem souden dienen? of wat zijn
 wy des te beter dat wy hē aenroepē? God plant se
 dat sy woz: elc crjgen/ ende vringen vricht voort/
 so lasteren God en hy en tuchticht se niet/ sy ver-
 sinnen den vromen ende God en schijnet niet te
 achtē. Om sulcke ende: ander diergelijke oorsae-
 ken meer/ hebben hen de Heplighen Gods hooge-
 lich becommert dat se schier hadden gherwijfelt/
 gestrupchelt/ den verachters gepresen/ ende haren
 doot gheslibbert/ als Job/ Asaph/ Jeremias/ Ma-
 lachias/ ende meer andere: Maer hebbē hē eerst-
 mael ghetroost als sy in Godts heplichdom zijn
 gegaen/ en ondersocht hebbē haer epnde/ i twelck
 is de ewighe verdoemnisse. Wy laetse gaen als
 schapē/ ossen ende mestverckens/ dat se geslachtet
 wordē/ ende hier mede troosten hen de geloovige
 onder inelcanderen/ dat de Goddeloose als raf en
 stoppelen zijn: voer en windt/ ende als groene
 boomen die haest vergaen/ ende ontfanghen hier
 metten k Brassers haren troost ende loon/ als de
 Heere seyt Luc. 6. en 12. So en is dan tgeluck des-
 ses tijts/ geen getuyghe der ontschult: Want veel
 gaender deur veel tribulacien int ewich leuen/ en
 veel steruender sonder greffel ende tucht/ vē ewi-
 ghen doot: Verempel in Lazarus/ ende den Rijschen
 Dreckhen/ Luce 16. Maer ter contrarrien de Heere
 rastijt ende gheestelt zijn kinderen inder weerelt/
 op dat se naer mael metten Goddeloosen bastaer-
 den niet en souden gestraft zijn. Maer dat den ge-
 looungē hier in wel getroost zijn/ wāt de saluust
 seyt/ dat God niet die is/ die in lijden zijn: ghelijck
 deheplighe Schrijtuere seyt dat hy met Joseph
 inden

i Jere. 23. 5.
 2. Pet. 2. 12
 Jacob. 5. 3.
 2. Cor. 1. 4
 Job. 7. 21.
 ende 18. 5.
 ende 21. 26
 Psal. 1. 5. en
 37. 10. ende
 92. 8. en 78.
 k Luc. 6. 24.
 ende 12
 Greg. in ma.
 12. 1b. 5.
 Acto. 14. 28
 2. Tim. 3. 19
 1. Luc. 16. 20
 m Heb. 12. 5
 6. 7.
 Dion. 3. 11.
 Apoca. 3. 19
 1. Cor. 11. 32
 n Da. 12. 14
 Gen. 37. 28
 Dan. 6. 22.
 ende 3. 92
 2. Ma. 31. 12
 17.
 Acto. 5. 19.
 ende 12. 7.
 ende 16. 26.

50 Vanden boozspoet der godloosen.
 inden hercker daelde/ met Dasiel inden cup/ der
 Leeuwé/ met Manasses inde bandé/ met de Jons-
 ghelinghen inden gloeyenden Ouen/ met Petrus/
 Paulus ende andere inde gevanghenisse/ twelck
 alle is met zynen goddelickē troost/ bystant ende
 genade. Daer en teghen de goddeloose die hy niet
 en besoeckt/ by die en is hy niet met zyn salichma-
 kēde genade. Ambrosius eens naer Roomē gaen-
 de/ ginck in eens rijk mans huys ter herberghe-
 hem vragende hoe de weerelt met hem ginck: den
 welckē seyde dat hy goet geluck ende glozie had-
 de/ ende dat hy noyt teghenspoet en hadde/ noch
 zierde/ noch verlies van goederen/ ende alle dingen
 ginck hem nae zyns herten wenschen/ twelck Am-
 brosius hoorende seyde teghen zyn metghesellen:
 Flux laet ons van hier gaen/ want de Heere en
 is niet te deser plaetse: ende wanneer sy wech wa-
 ren de aerde opende ende verslont hem met alles
 dat hy hadde. En laet ons dan niet murmureren/
 al hebben de goddeloose ghermeenlick meer booz-
 spoet dan de ghelouighe. Ja considererende de
 groote straffe der verdoemenisse / ende die eere-
 lichheyt des ewighen leuens: Tis te verwonderen
 dat de ghelouighe noch niet meer tegenspoet en
 hebben: noch de goddeloose niet meer boozspoet
 dan sy en doen.

Hoe wy moeten bidden ende waecken in vol-
 standicheyt/ souden wy ghecroont zyn.

Cap IIII.

Wy moeten
 bidden ende
 waecken.

Matth. 13.

24. 25.

1 Pet. 5. 8

Mat. 23. 13

Mat. 17. 33

9 Matth.

24. 41.

Luce. 12. 30.

Apocal. 3. 1.

Op dat wy in alle onse besoeckinghe ende tes-
 ghenspoet niet en souden ouervallen worden
 van eentger onser vanden als wy souden slaepē:
 So moeten wy tegen den duuel ende synen die-
 narē neerstich op onse wacht zyn als Petrus sept:
 7 Weest uchtteren ende waert metten gebede/ ge-
 life oor de Heere sept: ^dWy en weten noch tijt/ noch
 ure/ wanneer hy comen sal: wāt ghy sult weten/
 wistē

wiste den Dief heere wanneer dat den dief comen soude/ hy soude ghewaect hebben: Daeromme weest ghy oock bereyt/ want des menschen Sone sal comen ter ure als wijt niet en meenen/ ende so wy niet en waken/ maer beginne ons medelicheit te slaen/ ende te eten/ ende te drincken mettē dzonshaers/ soo sal de Heere comen ende ons in stucken gouden/ en ons deel sal wesen metten geveyns dē: Daer sal weeninge ende knerffelingē der tanden zyn/ daer den wozin nimmermeer en sterft/ ende het byer niet wegbluscht en wozt. Wāt wy wetē ghewisselich dat den dach des Heeren comen sal/ als een Dief inder nacht/ als wy sullen segghen: Het is al vrede/ soo sal dat verdoerven snellik ober ons vallen gelijc de smerte eender bezyuchter vrouwe: Daeromme wacht u dat uwe herten niet beswaert en worden/ niet byassen/ ende suppen/ en sozge deser wereit/ ende desen dach snel ober u come: Want * ghelyck een valstrick sal hy ober ons comen/ ofte gelijc eenen blixem die subijt geschiet/ daeromme zijt alrijts wakker/ ende bidt dat ghy weerdich meucht worden te ontvlien alle dat geschieden sal/ ende onbezyest te staen voor dē Sone des menschen. Maer de gene die aldus bidden ende waerken in volstandicheyt des waren Ghesloofs/ * die sullen als overwinners met de eerliche onverwelcheliche en onverderveliche Croone der glorien/ dat is/ des ewigen levens gecroont worden/ ende sullen met palmtackē als overwinners met den sone Gods op den berch Sion regneren. Sy sullen eten vandē boom des levens/ tmidde inden Paradijsē Godts. De tweede doot en salse niet beschaigen: Sy sullen tverborgē Hemelsche Manna gemeten/ en den witten keursteen mettē nieuwen naem ontfangē: sullen als calomnē wesen indē tempel Gods: sullen in witte cleederē wandelē en machē hebbē over de Heydenē: sullen met

Mat. 24.
47.
Luc. 12. 49.

Mat. 2. 18
ende 21. 26.
Esa. 66. 14.
Ezech. 21. 8
11. ar. 9. 47.
2. Tessa. 5. 2
2. Pet. 3. 10
Apoc. 16. 15
1. 1. Tessa. 5. 3.
11 Luc. 21. 32.
Korn. 13. 13.
1. 1. Tessa. 5. 2
Luc. 17. 19.
mat. 24. 27.
Luc. 17. 24.
ende 21. 32.
* Esa. 103. 4
4. Esv. 2. 48
ende 7. 38.
1. Cor. 9. 15.
2. Tim. 4. 8.
1. Pet. 5. 4
Jacob. 1. 12.
Hebr. 2. 7. 9.
Apoc. 2. 10.
ende 14.
7 Apocal. 2.
ende 3.
Ezo. 32. 38.
Isa. 69. 29
Whi. 4. 8
Apo. 10. 12.
en 21. 2. 27.
Day. 3. 2.
mat. 19. 28.
1. Corin. 6. 2
mat. 10. 22.
ende 24. 13
Mat. 13. 13
Luc. 22. 19.

Christo op den throon Gods zitten/ wiens name
 nemmermeer en werden wtgedaen wt den boeck
 des Leuens. Somma die volstandich blijft tottē
 ende/die sal salich zijn/ dat is/ hy salt = al besittē
 iut eewich leuen/ twelck hy ontfanghen sal doot
 Jesum Christum.

2 Apo. 21.7

Goed dat wy naer den doot behooren te ver-
 langen/ om onse erffenis e te genieten.

Cap. XXXI.

Wy behoerē
 naer de doot
 te verlanghen

Alle dese groote eereelicke gewichtige saechen/
 considererende ende wetende dat wy die selue
 niet en connen verrijghen in desen tegenwoozdi-
 gen Leuen/maer eerstmael hier naer: wie en isser
 niet (die een boncke der godsalicheyt heeft) of hy
 en sal begeeren ontslegē te zijne van dit steruelic
 lichame/waer deure wy moeten comē tot die eer-
 liche erffenis e der kinderen Godts/ die ons in de
 hemelē bereyt is? Dit selue heeft Paulus wat we-
 vercozen vat Gods begheert daer hy seyt: a Ich
 ellendich men'ch wie sal my verlossen van dit lie-
 chaem des doodts ende der soude? Woor der seyt hy
 noch: b Wy wetē ist dat dit ons aertsehe hups des-
 ser hutten gebroken wort/ so hebben wy een tū-
 meringhe van God/ die eewich inden hemel is/
 ende ons verlangt dat wy daer niet omcleet woz-
 den/ende wy hebben eenen goedē moet/ ende we-
 ten derwile wy inden lichame woonen/ soo en zijt
 wy niet te hups byden Heere. Daeromme so heb-
 ben wy veel liever te verhusen wt dit lichaem en
 te woonē byden Heere: Daeromme acht hijt ster-
 uen een groot gewin/ goet ende profijtelic/ c Jae
 acht alle dinck deser werelt voor dyck ende vup-
 nis op dat hy Christum soude winnen/ Item den
 seluen/ Roma. 8. d Wy weten dat alle creatueren
 niet ons suchten/ ende mede benaut zijn tot noch
 toe: Ende niet al'eenelick sy/ maer wy selue die de
 eerste vrucht des gheests hebben/ verlangen naer
 de aen-

Rom. 8. 21.

a Ro. 7. 24

b 2. Cor. 5. 14

Wy moeten
 van hier ver-
 husen, eer wi
 by den Heere
 omca.

c Phil. 1. 12.

d 1. 24. ende

1. 7. d.

d Ro. 8. 22.

de aenneminge tot hinderē/ namelic de verloffin-
 ge onses lichaēs. En dewijle wy hier Pelgrims
 ende vzeemdelinge zijn/ wie en soude niet te hups
 in zyn vaderlandt begeeren te zynne? Dat is in die
 stadt die fondamentē heeft/ wiēs timmernieester
 God is: want wy wandelē hier int afwesē dooz
 t'gelooue/ maer niet int aenschouwen. En en sien
 nu niet dan alleē als in eenē spiegel/ en in eē don-
 ker woort/ maer dan van aenschijn tot aenschijn/
 gelijc hy is/ wie en soude niet verlangen naer dese
 aēschouwingē/ dewijle wy siē dat de heylige mā-
 nen Gods daer na verlangt hebben/ ghelijc wy
 inden Psalm aldus lesen: s Ghelijc een Hert die
 ghetaecht is/ na verssche wateren begheert/ alsoo
 begheert mijn ziele na den Heere/ mijn ziele doost
 naer den levendighen God/ wanneer sal ick daer
 comen dat ick Gods aenschijn aenschouwe? mijn
 tranen zijn mijn spijsē dach ende nacht. h Dewijle
 men daghetic tot my seyt/ waer is dijn God?
 Dese onwtspreeckelicke eerlicke aenschouwingē
 Gods is so groot (so den Propheete seyt:) i dat geē
 ooge gesiē en heeft/ noch geē ooge gehoort en heeft
 ende in geē smenschē herte gecomē en is/ dat God
 bereyt heeft voor die hem lief hebben. O God/ hoe
 is dien lustigen en genoegelickē dachvaert te wē-
 schen/ den welcken eens voleyndt zijnde/ daer en
 blijft voor ons noch sorge/ noch vzeese? O diē god-
 delickē ende lustigen dach/ wanneer het verandert
 te laten dese boose ende beroerde werelt/ dan comē
 wy tot het geselschap vande inwoonders des He-
 mels/ al waer eenen dach (als David seyt) beter
 is inde sale des Heeren/ dan elders dupsent Jaer/
 Jae ic wilde liever de deure wachtē aent hups des
 Heeren/ dan langhe te woonen inder goddelooser
 hutten: Jae ic hadde my schiet (seyt hy) ter doot
 gewert over het hups des Heerē. Ende so ic uwer
 bergete Jerusalem/ so worde mijne rechterhandt

Heb. 11. 13
 Genes. 22. 4
 ende 47. 9.
 1. Pet. 2. 11

1. 2. Cor. 5. 7
 ende 7. 18
 1. Cor. 13. 12
 1. Joan. 1. 8.

g Psal. 41. 1
 ende 63. 2.
 ende 143. 6

h Psal. 79.
 10. en 80. 6.
 ende 115. 2

i Esa. 64. 17
 1. Cor. 1. 9

Cicero lib. 1.
 Tuscul. qu.
 Item lib. de
 Sen.
 Wat woordē
 zijn dit van
 een Heyden.

Psalm. 84. 2
 ende 36. 8
 ende 69. 10.
 ende 137. 5.
 Apo. 2. 1.

bergeten: heeft den Propheete aldus verlanct naer
 de schaduwē/hoe veel te meer na waere beelt der
 triumpherende Kercke inde hemel/daer de Tempel
 ende Jerusalem een figure van was. Daer
 omme volcht inden Psalm: O hoe lievelick zijn u
 we wooninghe o Heere der heylscharen: Wel den
 genen die in dynen huysē woonen/ die loden u als
 tijts/ende sy sulle door overvloedicheyt des geens
 dat in uwen huysē is/overvloedelick verfact wor
 den/ende ghy sult se te dynicken geven/als wt een
 der Riviere van verscheyden welusticheit: ^k wāt
 hy v is de levende fonteyne / ende in uwen lichte
 sren wy dat licht: Dat is de lustighe wooninghe
 daer Christus af seyt hy Joannem: ^l In mynē
 Vaders huys zijn vele wooninghen/ware het an
 ders ick sout u gheseyt hebben/ ick gae v de plaetse
 bereyden/ ende wil weder tot v comen/ende v tot
 my nemen/ op dat ghy zijt waer ick ben. Te we
 ten/in dat ^m nieuwe Jerusalem/daer gheen Son
 ne noch mane en behoeft/ want de eertlichheyt
 Gods verlichtse/ ende haer keersse is het Lam.
ⁿ Daer sal God alle tranen van onsen ooghen af
 wasschen/ ende de Doodt en sal niet meer zijn/
 de welcke de laetste Vyandt is die de Heere onder
 zijne hoeten werpen sal: ^p Daer heeft Godt eenē
 eerlicke byploft bereypt/ ^q alwaer wy sullen aen
 sitten met Abraham/ Isaac/ ende Jacob/aen de
 tafelen des Heeren: ^r Salich zijn sy die tot desen
 Abontmale gheroepen zijn.

Wat wy als wy steruen ende van hier verscheyden
 versont by den Heere gaen.

Cap XXXIII

Vanden door
 gaen wy tot
 leuen.
 Matth. 1. 1
 Rom. 8. 11.

NW tot desen abontmale en byploft des Lā
 des ewigen lebens en comen wy niet comē
 dan door den middel des doots. Daerom Paulus
 het steruen een groot ghewin naemt/ om dat wy
 deur dien middel comē tot de eerlicmakinge der
 kinde

kinderen Godts: want so haest als de gheloobige
 van hier verscheydē/so gaen sy inde eeuwige ruste/
 gelijc Christus seyt: Waer ic bē so wil ic dat daer
 ooc myn dienaer sy/ twelc ons seer eerlic te kennē
 gegeven is in Lazaro/ die inden Heere gestorven
 zynde/ was zyn ziele vanden Engelen gedregen in
 Abrahams schoot/ dat is/ versamelt inde Hemel-
 sche ruste by Abraham de Vader aller geloobigē.
 Item Christus seyt ooc: Die mijn woort hoorc/
 en geloost dien die my gesondē heeft/ die heeft het
 ewich leven, en en coemt inde verdoemenisse niet
 maer sullen vandē doot doozgaen int levē: twelck
 oock claerlick blijet inden Moordenaer/ als hy ge-
 beden ende gesept heeft: Heere ghedenct mynder
 als ghy in u rijke coemt: waer op hem Christus
 antwoorde/heden sult ghy met my inden Para-
 dijse wesen: Daeromme seyt Paulus wel (hier
 met over een comende:) * Ick begeere ontbonden
 te zyn van desen lichame ende met Christo te we-
 sen in de Hemelsche vzeuchde daer Christus zyn
 Majestept heeft/ also was de heplige Polycarpus
 God danckēde dat hy tot die salige ure der Mar-
 telte gecomen was/ dat hy soude ontfanghen zyn
 booz Gods aensichte als een vette ende bequame
 Sacrificie. Item Salomon seyt/ Ecclesi. cap. 12.
 Het stof moet weder tot aerde ghelijck het ghes-
 weest is/ ende den geest weder tot Godt gaen van
 daer hy ghecomen is: twelck Stephanus ooc wel
 te kennen gaf/ doen hy wriep ende sepde: Heere
 Jesu ontfangt mijnen gheest: want de zielen der
 gherichtigher als sy vanden lichame verscheydē/
 gaen inde ruste/ maer de zielen der booser zyn inde
 straffe: want al ist dat de rechtverdigē al te tijde
 lic sterft so is hy in ruste/ haer zielen zyn inde han-
 den Gods/ en geen quale des boots en roertse aen/
 dat is sy zyn in Gods bescherminghe ende bewa-
 ringhe * wiens doot costelick is in zynen ooghen.

1 Jos. 12. 26
 mt. 4. 3. ende
 17. 24.
 2 Luc. 16. 22.
 2 Sa. 51. 2.
 Roma. 4. 16
 u Joan. 8. 52
 ende 5. 24
 ende 7. 14.
 u Luc. 21. 47.
 x 2. Cor. 5. 8
 Euseb. li. 4.
 cap. 25.
 2 Gen. 3. 19.
 Dyr. 41. 1.
 Eccle. 1. 2. 7.
 2 Act. 7. 59.
 Aug. lib. 12.
 de civ. Dei.
 cap. 9.
 Cyprian. Ser.
 de mortal.
 Sap. 3. 1. en
 47.
 2 Out. 33. 7.
 2 Ysa. 66. 5

Ende so dit penant verstonde van een ruste des slaeps/ghelijck het lichaem slaeyt ende rust inden Graue/so moeten wy weten. dat de Sielen een wakende Geesteucke substantie is/die gheen en slaep onderwopen en is/gelijck het blyct Apocal. 6.9.

b Wpo. 6.9

Wat de Sielen die onder de bestieringe Christi rusteden/riepen om waercke daer de Goode loosen ende waren witte Cleederen aenghedacn/

c Wpo. 19.9

(twelck zijn de rechtuerdichmaechinge der heylighen) om alsoo in gheluckighen vrede te rusten. Ende daerom was/ ooc den selue Apostel vanden

d Wpo. 14.13

Heere beuolen te schijnen/ Wat se salich zijn die inden Heere steruen: Ghelijck wy mogen peuren int exempel van Enoch ende Helias, die beyde op

e Gen. 5.24.

4. Reg. 2.11

Wp. 44.16.

Hebr. 11.5.

f Mat. 13.43

Phil. 3.20.

1. Joan. 3.2.

genomen waren inden Hemel/ sal waer onse bozgherschap ende conuersatie is/van waer wy oock verwachten/den Salichmaker Jesum Christum

onsen Heere/die onse verneberde lichamen verclaren sal/dat se gelijk worden zijnen glorieusen lichame. Dit aemerckede wie en behoort niet vers

Valer. Max.

lib. 8. cap. 7.

Eccles. 7.1.

blijt te wesen/ouer den ghelouighen als zy niet een vroom gemoet wt dit dal der tranen schepde/ ende gaen in ons heere'liche salig' Vaderlant/ om te rusten van allen onsen arbeyde: daer in hen de

Cyp. 8ern.

de mortali-

tate.

Joan. 14.27

ende 16.6.

Heerden selue verblyt hebben. Ende Salomon seyt ooc dat den dach des doots beter is dan den dach der geboorte. Daeromme willen wy weten

(seyt Cyprianus) hoe woedich ons is te gaene wt deser werelt/ Christus de autheur onser salicheyt betooget ons/die als zijn Discipule' droeuich wa-

ren om zyn schenden/ antwoort: hadt ghy my lief ghy sout v verblijden/ om dat ick gheseyt hebbe/ Ick gae totten Vader: Daeromme dat Christus

Luc. 17.38

ooc seyde totten Vrouwē in Lura s en weent niet my niet/maer weent ouer v seluen ende ouer uwe kinderē. Wie dan so droeuich zijn om t'schenden

1. Cor. 4.7

van haren vziende (so sy anders inden Heere steruen)

Wier is tleben behouden of verlozen. 57

men) die gheuen ^h (teghen Pauli leere) genoegh te hemē dāse (als den Heydenen) geen goede hope en hebben/van het gelucksalige beter leuen/ daer in sp nu zijn. En laet ons dan ⁱ sonder redē niet dize- nich zijn ouer den dooden die inden Heere steruen. Maer laet ons weenen ende droevich zijn over de doode die in haer sonden steruen/ vande welke naer de doot gheen hope meer en is.

Maer dat wy ons hier moeten bereyden so wy naer dit leuen willen salich syn.

Cap. XXX.

Het is noodich de dwalings veelder menschen te openbare/ die hier godlooselic lebende/ meen namaels tot dit glorieuse leuen te comen/ dooz den middel tsp van eē Dagevier (sooder een ware) of doozbidde/ of verdienstelicke wercken/ naer haer doot/etc. Maer die hem daer op verlaten en stoutelick sondigen/ die sullent eenmael geboeuen/ met hen diese hier in troosten alst te late wert/ dat sy hen hier behooren bereet te maken/ gelijc sy namaels willen gheoordeelt zyn: ^k want naer den doot ist den nacht datmen niet wercken en can. Daeromme moeten wy wercke/ dewyle het dach is/ dat is/ dewyle wy leuen/ of (ghelick Paulus seyt) ^l dewyle wy tijt hebben. Item Christus seyt ^m wandelt int licht dewyle ghy licht hebt/ op dat v de dupsternisse des doodts niet en behange: Soect den Heere dewyle sy te vinden is: loeft den Heere dewyle ghy noch leeft ende gesont zijt/ ⁿ en berrrect v niet tot den Heere te bekeerē/ tot dat ghy crāc zijt/maer betert u dewyle ghy noch sondighen cont: ^o want die inder Wellen zijn en connē God niet loben. Item doet den vrient wat goets dooz dijn eynde/ en weret gerechticheit dooz dijn doot. Want de dooden en weten niet/ noch sy en verdienen ooc niet meer. ^q Wat salt dan de mensche baten/ of sy de heele werelt wonne ende zyn

i. Epist. 1. 11.
Chrys. ad
popu. homi.
69. 70. super
Ioan. cap. 11.
1. Sam. 12.
22. 23.

Hier is tleben
behouden of
verloek.

Sap. 5. 4. 5.

k. Ioan. 9. 4.

l. Gal. 6. 10.

m. Joh. 12. 35

Epist. 5. 6

Dys. 17. 27.

n. Dys. 18. 22

22. ende 3. 8

o. Psal. 6. 6.

ende 30. 10.

ende 88. 12.

ende 115. 17

Epist. 38. 18.

p. Dys. 14. 28

17.

q. Eccl. 9. 5.

r. Mat. 16.

26.

Mar. 8. 36

58 Hier is leuen behouden of verlozen.
 ziele schade doet? Waer mede sal hy zyn ziele ver-
 lossen? met de heele werelt? Om daer mede Ziel-
 nuffe/ ende ander werckē te doene naer zyn doot?
 Of Christus seggen wilde/ neen: want naer des-
 sen tyt en is geenē tyt van doete meer/ hier is le-
 uen behouden of verlozē: Daer en is geen plaetsē
 om de zeden te beteren/ dan in dit leuen: vyfheyt
 van penitentie is ons ghegeuen in dit leuen/ maer
 naer de doot en woxt geen beteringe toegelacten.
 Nu ist den tyt der ghenade/ namacks den tyt des
 Oordeels/ Die hier niet en geloofst is alreede ver-
 doemt: het Oordeel en is noch niet verschenen/
 maer is alreede gedaen: want in het eynde des le-
 uens/ en woxt gheen oorsackē van verbiensten/
 niet meer/ dan vooz dē speelders eenigē prijs naer
 dat den strijt gedaen zynde/ de croonē ghegheuen
 zyn: hebt ghy penant tot vyant vereenicht v met
 hem/ eernē coemt vooz Oordeel/ haest v hier niet
 allen dingen/ op dat ghy niet verdriet niet en coēt
 vooz den Rechterstoel: Want die hier gheen ver-
 gheuinge ontfanghen en heeft van zyn sonden en
 sal daer geene ghecrygen: want daer en is noch
 vasten/ noch aelmoessen/ noch penitentie noch ge-
 rechticheyt/ noch goet/ noch quaet/ dat profiteert
 ofte schadet naer de doot/ alst blijet van Lazarus
 en dē rijkē Basser/ Lu. 16. In deser werelt comē
 wy melcander helpē/ deur reden en raet/ maer als
 wi comē vooz trechweerdich Oordeel Gods/ noch
 Roe/ noch Daniel noch Job/ en mogē vooz niemāt
 bidden/ want een pegelick sal zyn eygen pac dra-
 ghen: ende ontfanghen wat hy in zyn eyghen lie-
 haem ghedaen heeft/ tly goet ofte quaet: Want
 zyn werken eude gheens anders en volgen naer.
 Laet ons dan ons selven hier bereyden met Olye
 in onse Lampen: want daer comende wert het te
 late om te gacu halen/ maer werden bupten ghe-
 stoten ter ewigher straffe.

r Apo. 10. 6.
 Cyp. contra
 deinet. Tract.
 Augu. epist.
 74. ad Ma-
 ce. 10. Item
 Serm. 60.
 de Tempore.
 s Ioan. 3. 18
 August. in
 Ioan. Tract.
 12.
 Chysoft.
 Homil. 25.
 ad popu. in
 Mat. 9ap. 11.
 Rom. 77.
 In Hebre.
 cap. 1. & 2.
 Homil. 4.
 Mat. 5. 23.
 Luc. 12. 58
 Ambro.
 Tom. 1. de
 ban. Mor.
 cap. 2. Jero.
 super Esai.
 cap. 65.
 r Epiphani.
 libr. 2.
 Tom. 1.
 Heref. 59.
 Luc 16. 12.
 Ieronim. 13.
 Quaest. 2. in
 praesent.
 Et super
 Cala. cap. 6.
 Exec. 1. 4. 20.
 Jero super
 Eecl. 9.
 Tom. 7.
 Gal 6. 5. 7
 2 Cor. 5. 10
 Apoc. 14. 13
 Mat. 25. 1

Van den heerlicken troost die men heeft wt de
Verrijfenisse der dooden.

Cap. XXX.

Op dat de ghelooovige dies te beter souden ge-
troost zijn/in haer lieden ende verbyet/en niet
seggen en soubē niet den Epicureen/ laet ons eten
ende drincken/morgen sterben wy: So moetē wy
weten dat dese troostarijkei/ fondament ende
grond heeft in Gods woort: Den welcke Paulus
mer veel argumenten: is bewijfende totten Cozin.
cap. 15. Want (seft hy) ist dat de dooden niet en
verrijfen/so en is Christus oec niet verreesen: Is
Christus niet verreesen so en sullē wy oec niet ver-
rijfen/ so en is onsen gheloove niet/ en zijn valsche
ghetuyghen bevonden / de ellendichste onder alle
menschen/ liggende noch in onse sonden: Ja al die
in Christo slapen zijn verlozen/en onse Predicatie
is ydel/so de dooden niet en verrijfen. Waer Chri-
stus is verreesen. De eerstelick onder den doode/
die tot ontfestelicheit opgestaen zijn: Want hy
is de Verrijfenisse en t Leven/ende sal ons oec op-
wecken dooz zijn w cracht: Waer van Job seer
elaerlick dus seft: Ick weet dat mijnen Salich-
maker leeft/ende sal my naemaels wt der aerden
berwecken/ende niet dese mijne huyt oertoghen
worden/ ende sal met mijn eyghen vleesch Godt
sien. Item Esaias seft: Dat de Aerde ende de
Zee haer dooden sullen gheven/ die in haer gesla-
pen hebben/ op dat wy niet treurich en souden
wesen/ ghelijck de ander die geen hope en hebben:
Want ist dat wy ghelooven dat Jesus ghestorven
ende verreesen is/so sal oock God die daer ontslapē
zijn/dooz Christum met hem leyden: Want dat
seggē wy als eē waer woort des Heerē/dat wy die
levē en daer overblijvē in zijne toercomste/ en sullē
die niet hoorcomē die daer slapē/marr de Heer sal
selve niet eē veltgeschrei en stem des Eerts Engels
ende

Vande Verrij-
fenisse der
Dooden.
Esa. 22. 13.
ende 56. 12.
Sap. 1. 6.
1. Cor. 15. 32

Leest hier vā
de laeste ca-
pitelē vande
Ewangelisten.
12. Col. 15. 29
Col. 1. 18
Apoc. 1. 5
11. Job. 11. 25
wt. Col. 6. 4
Rom. 8. 11.
2. Cor. 4. 14.
x. Job. 4. 12
ende 19. 26.
Dan. 12. 12.
4. Esd. 2. 26
y. Esa. 26. 19
4. Esd. 7. 32
Apo. 20. 13.
2. Petr. 14. 1
1. Tess. 4. 13.
Sap. 2. 22.
11. Cor. 15.
c. 1.
1. mat. 24. 30
Joan. 5. 28.
1. Act. 1. 11.
2. Tess. 1. 7

ende metter **Vasupnen** Godts afromen banden
Hemel/ en de doode in **Chyfto** fullen ten eerfte we-
 der opftaen/daer naer wy die leven en overblijven
 fullen te famen met hem werchgeboert worden in
 der woelken/ den Heere te gemoete inder lucht. De
 wijfe ende foyme der verrijfeninge/ heeft **Exet** ca. 37
 in een figurere vande **Babilonifche** ghevangeniſſe
 wel te kennen ghegeven: De welke onſe verrijfe-
 niſſe ſal geſchieden van dit ſelve ſtervelic bleefſch/
 maer ſal met onſterffelicheyt beleet worden/ an-
 ders en waert gheen wederopſtandinge defes ge-
 ballen bleefſches: **Oy** dat wy metten **Saduceen**
 niet en dwalen/ ſoo ſal dit gheſchieden door **Gods**
 cracht/ die van pet/pet maken can/ alſo wel als hy
 van niet pet geſchapyen heeft: want **Chryftus** ſal
 onſe ſtervelicke lichamen/ zynen gloziuſen licha-
 me ghelijckformich maken/ deur zyn cracht/ daer
 met hy hem alle dinc onderworpen can/ ^d en een
 dinck roepē dat niet en is/ al of het ware/ ende ſal
 ons bezyden van alle blecken/ ſmetten ende cor-
 ruptie/ ende ſullē alſo ewelic met de Heere weſen.
Laet ons met anderen met deſe woordē trooſtē.

Angu. de ſid.
 & Simbo.
 capittel 10.

emat. 22. 32
 Exodi 3 6.
 Lucē. 20. 37
 Actoz 23. 8.

Laſan. divi.
 Inſt. lior. 7.
 capittel. 23.
 Philſ. 3. 21.
 Joan. 5. 21.
 Rom. 4. 17.
 Auguſt. ad
 Lau. En. li.
 capittel. 87.
 1. Ceſſ. 4. 18.

Want **Gods** deel/ ſtraffe der **Goddelooſen**/
 onde treuwich leuen.
 Capit. **XXXIIII.**

Van laeſte
 00 decl.
 e **Wſa.** 7. 12.
 ende 9. 5.
 Jere. 11. 20.
 1. Tim. 4. 8.
 1. mat. 25. 31
 Rom. 14. 10
 2. Cor. 5. 10.
 gmat. 25. 52

h **Bapt.** 5. 1
 i **Bact.** 5. 2

ALS wy aldus deur de cracht **Godts** verreeſen
 zyn/ ende **Chryftus** wten **Hemel** inde wolcken
 verſcheynen wert: dan ſal hy ſitten als een **recht-**
 veerdich **Rechter** op zynē **Rechterſtoel**/ daer vorē
 wy alle geſtelt ſullen wordē. Daer ſal **Chryftus** de
 ſchapyen vande **Bocken** ſcheyden/ ende de ſchape
 wordē ter rechterhant geſtelt/ welke de lievelicke
 ſtemme ſullē hoozen: **Comt** ghy gebenedijde be-
 ſit dat rijke mijns **Vaders**/ twelc u bereypt is van
 den beginne. ^h Daer ſullen wy in grooter volſtan-
 dicheyt ſtaen tegē de gene die ons benaut hebbe.
ⁱ Dan ſullen alle godloofe verſchryet worden door
 het

pelen gesweer heeft/ om den selvigen te ontgaen/
maer badt dat zijn Daders wille soude geschiede

Segt nu met den Doordenaer: Heere ghedenet
v mynder in v rijkhe/ weest my arme sondaer ges

genadich/ weest niet verre van my o mijn stercte
haest v my te helpen: keert v tot my/ weest my ge

nadich/ ic ben eensa ein ende ellendich/ een wozin/
en geen mensche: de angst mijns herten is groot/
voert my wt alle noodde: niet aen mijn ianmer en

ellende/ vergeeft mi alle mijn sonde: Heere Davids
sone ontfermt v mynder/ o Heere Jesu ontfangt

mijn geest. Wanneer sal ic aenschouwe v lievelic
aeschijn/ ic verlage na v/ mijn ziele doest na dy/ als

et dore lant/ Heere hoe lage/ ia Heere Jesu coemt
haestelic/ coemt haestelic o Heere en toest niet/ o

Heere beproeft my/ doozloutert my seuenmael in
de ouen der ellende/ deurtiert my/ deurtwant my/
deurploecht my/ op dat ghy my als een bequame

graen en gout my in de schuere ws njer moocht
oufangen/ helpt my o Heere deur uwen geest dit
ruppe dragen/ op dat ick zonder bezwijcken vol

standich blibe by uwe waerheyt. Dese Berse
moet ic nu alleene treden/ Heere sterct uwen knecht
dat ick niet en bezwijcke: O Heere ghy zijt mijn

leuen ende steruen is mijn gewin: Ick hebbe lust
om ontbonden te wesen ende by v te zijn. O Heere:
Ick ellendich mensche wanneer sult ghy my ver

lossen van dit lichaem des doots ende der sonden.
Ick hebbe liever te steruen dan te leuen. Dan
Heere uwe wille gheschiede. Doch stricken des

doots hebben my omhanghen o Heere sterckt my
ende neemt wech mijn ziele: want uwe handt is
waerelich ouer my/ de wterste benaethe en heb

ben my gheraect. Ic suchte ghelijck een Dymue
daeromme en vertoest niet Heere maer verlost
mijn ziele/ ende laet uwen knecht in vrede gaen

naer uwen woord/ want mijn ooggen hebbe dijne
salicheyt

n Luc. 23. 42
o Luc. 18. 13

p Psal. 22. 7
12. 20. en 25
16. 17. ende
38. 22.

b Mat. 8. 1.
en 9. 26. 27.
r Acto. 7. 60
f Psal. 42. 3.
en 63. 2. en
143. 6.

u Apocal. 22
u Psalm. 9
Hyach. 2. 5
Sapic. 3. 6.
Iou. 17. 7.
I. Pet. 1. 6.
Mat. 3. 12

Psalm 127.

u Esa. 63. 2
Apoc 19. 17
x Phil. 1. 12
2. Cori. 5. 8.
Rom. 7. 24.

y 1. Re. 19. 4
Eob. 3. 6
Zone 4. 3

f Mat. 6. 10
Luc 11. 2.
21. Sam. 25
11.

b psal. 76. 16
c Esa. 39. 14
ende 59. 11
d Luc. 3. 29

salicheyt deur den gheloove aenschout: ontfermt
 v' mijnder om de heylige woordē uwes Soons/ en
 om zyn doot en passie / weest my arme creature
 genadich: O God Vader/ O God Soon/ O God
 v. Geest ontfermt v' mijnder. O eenige God on-
 verscheidelicke heilige Drievuldicheyt/ weest my
 om Christi wille ghenadich. O Vader in uwe
 handen beuele ic mijnen Gheest: Vader in uwen
 handen beueel ick mijn ziele. Amen/ Amen.

e Psal. 31. 6
 mat. 17. 50.
 mar. 15. 37.
 lucz 23. 46.

Vande Begravinghe der dooden/ onder
 den Christenen.

Cap. 3333.

Vande Begravinghe der
 dooden.

Wij hebben dus verre ghesproken van de vps
 sonderste poincten der salicheyt/ die een op-
 recht Christen mensche in desen leven behoort te
 gelooven/ so hy wil behouden worden ende salich
 zijn: Ende hebben dit oock volbrocht en vervolcht
 totten laetsten van des menschen leven. So datter
 nu anders niet en resteert dā dat de generale sen-
 tentie over hen volbrocht worde/ v' van aerde zijt
 ghy geromen ende moet weder tot aerde wordē:
 Dat is/ datmen de Doode tot een tecken vande
 algemeene Derrijfense/ sal s omwinden ende eers-
 licken begraven. Ende hoe wel dat sommige seer
 ongoddelickē gedocht hebbē dat het een superflue
 saecke was/ den dooden te begraven (twelck an-
 ders niet en is dan een Epicurisch en Saduceesch
 gevoelen/ als (die geen hope hebbende) de Derrij-
 fense versaken/ ende derhalvē tlichaem niet an-
 ders achtende dan ghelijck den beesten/ die noch
 rans (om der onreynicheyt wille) ghemeenlick de
 aerde worden gegeven. So leert nochtans Gods
 moort/ hoe noodich/ eerlic/ ende Christelick het is
 den dooden te begraven. Iae de Heere Deut. 21.
 hen wilde selfs niet dat de ghehangene lichamen
 over nacht onbegraven souden ghelaten worden/
 het welck de Heere seyt cen ontreynighinghe des
 lands

f Gen. 3. 19
 Job 10. 9.
 Dyl. 17. 7
 ende 40. 11.
 ende 41. 17
 2 Dyl. 38. 16

Lact. divi.
 dial. lib. 6.
 cap. 12.
 Mat. 22. 33
 Mar. 12. 18
 Lucz 20. 27
 Actoz. 23. 8
 1. Cor. 15. 12
 32.
 Esa. 21. 17.
 ende 56. 12.
 Sap. 2. 6.
 1. Tess. 4. 13
 hben. 21. 22
 Josu. 8. 19.
 ende 10. 27.

lanits te wesen/gelike Josue dit gebodt ooc gheob-
 fereert heeft/ selfs over den Goddeloosen zynen
 vbanden/geijck de Heydenē dese trouwe ooc hare
 vbandē (als Alexander jegens Darium/ Marcellus
 jegens Archimedes, etc.) hebben gedaen: gelike
 wy ooc selfs siē in onsen Heere Christus/ Joann. 19.
 Ende hoe neerstich dē volckie Gods in desen deele
 geweest zyn/ dat leert ons de Schyftuere van tijde
 tot tijde. ⁱ Abrahān heeft hier toe een eppen Velt
 gecocht/ met een dobbel spelonckie vande kinderen
 Veeth/ tot een begraefplaetse vā Sara/ al waer hy
 ooc begraven is geweest/ met Isaac en Jacob/ etc.
 Item van ^k Moysē lesen wy dat hy selfs van God
 begraven was: van alle ander Voorvaderen/ Co-
 ningen/ Dropheten/ ende diergelijcke/ mogen wy
 lesen den Bybel doorgaens/ ende voornemelicken
 de Boeken der Coningen. Ende dits ^l de grootste
 weldaer die men dē doobē bewijfen can: om wel-
 ker oorzaecken wille ^m Tobias seer hoogelick ge-
 looft is geweest: Jae de Heere int 4. boeck Esdre
 sept: ⁿ Waer ghy de dooden vint/ begraefte/ soo
 sal ich v gheben de eerste sidtplaetse in mijne Ver-
 rijsnisse: Ergo dit is een behagelic werck des Hee-
 ren/ wek alle Christenen (alst geschien mach) seer
 hoogelick behooren te begeeren. Daeromne ^o dat
 noch de Kercke des Herren inden 79. Psalm. in
 desen deele is bedroeft/ en claecht dat de lichamen
 der hepligen onbegraven tot spijse den Voghelen
 ende dieren op den Velde ghegeven waren: ^p Ge-
 lijck de Heere tselve voorszeyt heeft (ende dickmael
 door Jeremiam) tot een straffe om der oobtres-
 dinge der Goddelicker Wet/ Deut. 28. Tis van eē
 eerlicke sake dat men de lichamen gheeft dat hen
 toecoumt/ namelijk de aerde/ twelck top selve mo-
 ghen leeren in de Schole vanden Wateren/ die (ge-
 lijck Plutarhus en ander naturalisten schryben)
 hier in seer vlijtich sijn. Hoe grauvelic de vbanden

Tir. Lin. de
 goet. Roman.
 lib. 2. fol. 152
 Joann. 19. 36

i Genes. 23.
 ende 25. 8. 9
 ende 30. 29
 ende 47. 29.
 ende 50. 5.
 ende 13. 35
 Actos. 7. 26
 k Deu. 34. 6

l Ps. 7. 17.

m Tob. 1. 10
 21. ende 2. 6
 4. 7.
 n 4. Esdr. 2.
 23.

o Psal. 79. 2
 2 Mach. 7.
 16.

p Deut. 28.
 26.
 Jere. 7. 32.
 ende 14. 16.
 ende 15. 3.
 ende 34. 20
 Plin. lib. 11.
 cap. 30.

Als oock de
 Syen.
 Arist. de A-
 nimal. lib. 9.
 cap. 40.

der waerheyt/heden/daechs noch tegen dese Wet
 der natueren sondighen/dat leert d' experientie/die
 niet alleene de lichamen der Gheloovigher en zijn
 weedelick schendende totter doot toe/maer tegen
 alle natuere van beesten zijn sy haer weetheyt aē
 den dooden oeffenende / de selve tot affchen ver-
 bzanden. Jae dickmael lange naer haer doot/alst
 geblekē heeft aen 9 Martino Bucero/Joan Wp-
 velees ende andere. Dan dit is abominable vooz
 God/weetheyt te willen bedrijven aen tgene dat
 gheen leven meer in eu heeft: Om welker oorzā-
 ke wille de Heerde Roabptē ooc hestelic straffe/
 datse des Coniucx gebeurte tot Edom hadde tot
 affchen verbzandt/Amos.2. Ende als de Schyft-
 tuere seyt vandē Coningen van Gods volc datse
 verbzant waren/dat en moeten wy niet verstaen
 van een weetheit tot affchen/maer van een selict
 eerliche roockinge ende bzandinge die sy ontrent
 de lichamen deden. Ende geen wonder en ist dat
 den Tyrannigen Antechrist sulche weetheyt be-
 dzijft teghens de kinderen Gods/want sulcx heb-
 ven sy wel onder elkanderen ghedaen: Ghelijck
 Stephanus den 6. Formosium opgroef/de vin-
 geren affsneet ende ontheplichde / weder als een
 Leeche begroef: welken Formosius acht of ne-
 ghen Jaren daer naer van Paus^u Sergius den
 derden wederom opghegraven was / dede hem
 byte ander vingeren af houwen ende onthoofden/
 ende alsoo inden Tyber werpen. Gheen wonder
 dan dat sy noch heden/daechs haer en aert behou-
 den. Dits genoech tot deser materie/gemeret dat
 by den Christenen hier van gheen verschil en is/
 ofte men behoortse te begraven.

9 In Enge-
 landt.

141. Jaer na
 3911 doot/
 Anno. 1387.

Amos 2. 1. 2

11. Sa 31. 12

2 par. 16. 14

Jerem. 34. 5

1 Pet. 118.

Paus Carion.

lib. 3.

9 Den. 125

Paus Carion

lib. 3.

Wijse der
 begravinge

De wijse ende maniere der begravinghe/ daer
 dan en is niet veel te spreken/ghemeret dat de
 Schyftuere selve daer van niet vele en openbaert
 dan

dan alrijts datse eerlicken moet geschieden/sonder
 Afgodischē wereltsehn pꝛacht. Doude Roimey-
 nen verbranden haer dooden / ende begroeven de
 affchen. De Egyptenaren hieldense lange/vertich
 of veertich daghen op der aerden / hier ende daer
 totten vzienden boernde / ende veel ander josten
 daer niet bedzyvende: In somma so menich lant
 (sonder den Heydenen) so menige wijse hadden sy/
 van welke ick niet spreken en wille. " De Joben
 hadden oock veel eerliche salvingen / tweelck was
 tot een tecken vande Verrijfenisse der dooden/
 waer van Christus ons nu tecken ghenoech is/
 dat wy sullen Verrijfen / dewijle hy den * Eerste-
 linck is vanden genen die totter onsterbelichheyt
 verreesen zijn / y deur wiens cracht wy oock sullen
 verrijfen / sonder dat wy desen cost aen de Christe-
 nen hebben te bestellen: Maer de selvige eerlick te
 omwinden / ende in een bat ten Grave te bestelle /
 naer 20. of 24. uren / sonder heploose pompeus-
 heyt / (ghelijckmen den Stommen ende Dooden
 Weelden doet) dat is Christelick: En dat op sulcke
 plaetsen die daer ghemeenlick toe bestelt zijn / ofte
 anders bequaem naer de ghelegentheyt des tijts.
 * Ende dat Joseph den Propheete 1. Reg. 13. ende
 andere hebben willen hier ofte daer begrave zijn/
 dat is wt een seker respect datse ghehadt hebben:
 Joseph om de seckerheyt van de Egyptische ver-
 lossinge te siennen te geven: Den Propheete tot een
 getuygenisse dat des mans Gods woordē soude
 waracheich zijn / etc. anders zijn alle plaetsen den
 Heere gheheplich: want den Aerthodem is des
 Heere / niet de rondichheyt daer van. Ende wy sien
 dat Jacob zijn wijf Rachel niet bewaert en heeft
 om inder Speloncke te Ephron / te begraven/
 maer heeftse begraven by dē wech naer Ephrat/
 Genesis 35.

Gen. 50. 3.

u ioh. 12. 67
ende 19. 40.
Mar. 16. 1.
Genes. 50.x i. co. 15. 29
Coloss. 1. 18
Apocal. 1. 5.
y Thom. 3. 12
1. Cor. 6. 14
2. Cor. 4. 14.2 La. diui.
Inst. lib. 2.
cap. 4.* Genes. 50
24 251. Reg. 13. 32
Tob. 4. 3. 5

ende 14. 12

Chryl. sup.

Hob. cap. 12.

Quaest. 2.
ca. vbiusq.Psa. 24. 1. est
50. 12.
Gen. 35. 19.

Ceremonien
int begraven.

Wat Ceremonien men inde Begravingen sal
gebruycken/ moeten wy weten dat het seer
difficijl is/ daer eenige te gebruyckē/ om de quade
consequentien die der in de Christēheyt afgewone
zijn/ als bidden voor doodē/ Wtvaerde/ Jaertij-
den/ costeliche Conuenen/ etc. welck alle den doo-
den niet en voordert/ maer den leyendigen groot-
licr schadicht/ en vallen in gruweliche sonden der
Afgoderie/ gelijk Christusomus vande onnutten
cost der Begravingen seer veel gheschreven heeft
int vierde deel zijnder werken/ wt het 20. capittel
Joannis int 48. Sermoen: Als ooc Augustinus
in diuersche passagien/ insouderheyt vā de Stadt
Gods/ lib. 1. cap. 12. Item int derde Concilie van
Toleten was dupdelick verboden/ aile biddinge
voor den doodē/ maer alleenlic toegelaten te sin-
gen eenighe Psalmen/ tot een tecken vande hope
der Dertijseuse. In sommige plaetsen onder de
ghereformeerden kercken wort een Christeliche
hermaninge gedaen totten Leyendigen/ vier ma-
terte belangende/ mits verwerpinge aller Paus-
licher abusen/ ende eyndigen niet eene seckeren
Psalm: Ander gebruyckē alleenlic seker Psal-
men/ en sommige niet met allen. Maer oermits
het een vrye sake is/ ende wy geen gebodt Gods/
noch oock exempel daer af en hebben int Oude
nochte Nieuwe Testament/ so sullen alle gerefor-
meerde kercken/ sulc gebruyck naervolgen als men
ten stichtelicksten ende Godsalichsten gebruyckē
can/ altijts toetsende datmen niet wederom in
de oude dwalinghe ende erreur en valle:
daer voor ons God behoede/ dooz
onsen Heere Jesum Chri-
stum/ Amen.

Chrisost.
Tom. 4.
Homil. 84.
Aug. lib. 1.
de civita. Dei
cap. 12.
Canon. 1.
cap. anima.
Sent. 4.
dist. 45. cap.
pomp.
Concil 3.
Tolera. cap.
22. 23.
Quaest. 2.
cap. Qij.

Mat. 14. 12

Cleenen Siecken

Troost / (begrijpende de

sonna vanden voorzgaendē) twelc

is een rozte onderwijfinge vande rechtē

Geloobe / inden wech der Salic

hepde / om ghewillichlick

te sterben.

Gemaect door Cornelis van Hille, Dienaer
des Goddelicken woorts.

Wands verdozventheyt ende ellendicheyt
des Menschen.

Ner dien dat Adam / rechte
ende goet geschapē was / te we-
ten: Hephlich / rechtveerdich / ont-
sterffelick / ^a een Deere geset ober
alle creatueren die God gescha-
pen hadde: En is hy niet lange

in desen stant gebleven: Waer is deur de listicheit
des Satans / en zijn eygen ongehoorfaemheyt / vā
dese schoone eerlichheyt gevallen / ende also tver-
berf des tijdelicken ende ewigen doots ober ons
allen gebracht. Dit is de erfsonde daer David in
den Psalm af sprecht / seggende: ^b In sonden ben
ick ontfangen / en in sondēheest my mijn moeder
doortgebracht. Desgelijc seyt ooc Paulus totten
Romeynen: ^c Dat de sonde door eenē mensche in
de werelt gecomen is / ende dooz de sonde de doot:
^d En de doot is ober alle menschen gecomen / aen-
gesien dat sy alle in hem gesondicht hebbē: want
so haest als Adam aldus gevallen was / soo is hy

^a Gen. 1. 28
ende 9. 1.

Psalm. 8. 9
en 104. 14.

Vande ver-
doventheyt
ende ellende
des menschen

^b Psalm. 51. 7

^c Rom. 5. 12

Genes. 3. 6.

1 Cor. 15. 22

^d Gen. 3. 17

e Gen. 3. 17
ende 5. 29

f Spr. 17. 7

Deur Adam
zijn alle me-
schen in de
d. wort gecome.
g Psal. 89. 49
h Eccle. 9. 5
i Job. 13. 14.
k Heb. 9. 28.

l 2. Sam. 14

14.

m Job. 7. 8
ende 9. 25

n Psal. 90. 5
ende 73. 18

o Job. 17. 25

p Eccle. 12. 7

q Job. 10. 9.

r Jaco. 4. 10

s 1. Para. 30

25.

t Job. 14. 2

u Psal. 90. 5

v Sap. 2. 5

ende 8. 9.

w Psal. 37. 35

x Job. 9. 6. en

103. 15

y Esai. 40. 7

z Spr. 14. 15

1. Petr. 1. 24

Jaco. 1. 10

u Spr. 14. 15

36.

ter stont in seker verbloekinghe gecomen / ghelijck
wy lesen in Genesi / daer God seyt: ^c Verbloect sy
de aerde om uwent wille / niet conmer suldy v
daer op geneeren al v leef dagen / en int. ^f weet wy
aenschyns suldy v broot eten / tot dat ghy wedet
tot aerde wort daer af ghy comē zyt. ^e Wat aerde
zyt ghy ende sult weder tot aerde worden. Waer
wt wy sekerlich weten / dat alles wat leuen ont-
fangt eenmael moet sterben.

Dit getuycht David clacrlie seggende: ^s Waer
is yemant die daer leest / die den doot niet steruen
en sal? Want soo Salomon seyt: ^h De lewendighe
weten dat sy sterben sullen. ⁱ Want wy en hebbe
hier gheen blyuende plaetse / maer wy soecken de
toecomende. Ende totten Hebzeen staet / ^k dat den
mensche eens gheset is te steruen / en daer nae het
ooydeel. Want als de schryft ergēs seyt / ^l wy moes-
tē alle de doot steruen / gelijc het water dat weder
inde aerde verloopt / ende niet op en hout. ^m Want
onse dagen (seyt Job) zijn als een dachs Querling
dagen / ende suelder dan eenen looper. ⁿ Ende wy
baren (seyt David) daer henen als eenen stroom.
^o Ja gelijc een blat dat den wint verduyft. En es-
nen dorre en halm / ende een cleet dat de motten etē.
^p Want dat stof moet weder totter aerden comē /
gelijc het geweest is / en den geest weder tot God
dieu hem gegeven is. Als ooc Job seyt: ^q Asschen
zijn wy / ende moeten weder tot Asschen. Item
Jacobus seyt oock: ^r Dat des menschen leuen es-
nen cleyuen tijt gebuert / en is gelijc eenen roock
en damp die haest verdwijnt. Ja onsen tijt vaert
wech gelijc een wolcke / en vergaet gelijc eenen nes-
vel en verdwijnt ooc gelijc een schaduwē. En Pe-
trus seyt ooc (verhalende wt Esaiam) ^y Dat alle
bleesch is als gras / en alle eerlicheyt des mensche /
als eē blomme des velds: dat gras is verdorret / en
de blomme is af gehallen / en en is niet meer ghes-
vondet.

bonden. ^v Wederom seyt Jesus Sprach: Dat ist oude verbont/ghy moet steruen/den eenen heden/den anderen morgen/ gelijc als groene bladerē op eenē sehoonē boom/ sommige vallen af/sommige wassen weder/ also gaet het niet de lieden ooc toe/sommige steruen/sommige worden gebozen. Als Salomon seyt: w Alle dinc heeft zijnen tijt/gebozē te worden heeft zynē tijt / en stervē heeft zynē tijt.

En desen tijt staet in des Heeren hant. Gelych Job seyt: ^x Den mensche heeft zijnen gesettē tijt/ dat getal zijnder maenden staet by hem / hy heeft een perc gheset dat wy niet en mogen overtrecken. ^y Welc ooc Paulus seyt: ^y Dat God een perch te bozen voorszien heeft / hoe lange ende hoe vyeet sy woonē souden. En David seyt: ^z Dat onse dagen zyn eender hantbreede by den Heere / en ons leven is als niet voor hem/hoe gantsch niet zyn alle menschen / die doch so seker leven. ^a Want onse dagen zyn lichter wech geblogē/dan eens webers spoel/ en snelder dan eenen looper. Ooc en zyn wy hier maer ^b gasten en vyeemdelingē voor eenen cleynē tijt. ^c Want des menschen leven is 70. of 80. jaer ten hoochste/ en is vol moeyte en arbepts. ^d Want het vaert snel wech/als bloghen wy daer af. ^e En als wy lange leven/so levē wy hondert jaer: Gelych druppelen waters teghen de Zee/so weynich zyn onse iaren tegen der eeuwichheyt. ^f En Petrus seyt/dat eenē dach/ is als duyssent jaer by den Heere / ende duyssent jaer als eenen dach. Alsoo zyn onse iaren te rekenen by der eeuwichheyt.

Als de wyle wy (achtervolghende de heylighe schrift) alle steruen moeten/wie en soude niet hertelicken naer den doode wenschen/ als wy aensien in wat staet ende verderf wy deur Adam ghecomen zyn. Te weten/in alle ongerechtigheyt / catichtheyt ende lijden. So dat wy s boos zyn/en tot boosheyt gengen hander leuht en ioncheyt aen.

w Eccl. 1. 2

Vanden ghesetten tijt des menschen.

x Job. 14. 5
y Act. 17. 26

z Psal. 39. 6

a Job. 7. 8
en 9. 25. 28
24. 2.

b Gen. 15. 13

ende 47. 9

Act. 7. 6.

Job 11. 12

c 1 Jo. 90. 10

d Psal. 12. 13

ende 90. 10.

e 1 Pet. 18. 13

f Psal. 90. 4

z 1 Pet. 1. 8

Vanden val ende elidicheyt des menschen.

g Gen. 6. 5
ende 8. 21

h Exe. 2.2

i Ps. 24.2.

nide 53.3.

Rom. 7.12

k Ro. 7.29

l Psal. 51.7.

m Gen. 6.5

nide 8.11.

Vande verlof-

singe des we-

schen.

n Esa. 9.1

Mat. 4.16

o Joann. 1.4.

nide 8.12.

ende 9.5.

ende 11.46.

p 1 Mal. 4.2.

q Ro. 4.25

r Rom. 5.6

Ephes. 2.1.

Col. 1.21.

nide 2.13.14

s Esa. 25.8

Oze. 13.14

7.101.15.5.

2 Tim. 1.10

Web. 1.14

t Genz. 1.15

u 1. Cl. 2.16

Christus is

onse verlof-

ninge.

x Mat. 3.17

nide 17.5

Want ghelijck Paulus seyt: ^h Wy zijn van naturen kinderen des toorns/ende onbequaem tot alle goet/ende van ons selve niet hebbende dan sonde.

Ghelijck oock David seyt: ⁱ Daer en is niet een die goet doet/sp zijn al afgeweken/ende al te samen onnuut gheworden. ^k Want het goet dat wy willen dat en doen wy niet/-ende dat om de sonde die in ons woont. Van dese inwoonende sonde/ ghe-tupcht David: ^l Dat wy in sonden ontfanghen ende ghebozen zijn /ende inde selve voortgaen.

^m Want het opset des menschen herten is boos bander jeucht aen.

ⁿ Nu/ dewijle wy aldus inden tooren Gods/ ⁿ en inde schaduwte des doots/ jaer inde Helle ende verdoemenisse ligghen/so is ons Christus ^o dat licht der werelt verschenen/ende de ^p Sonne der ghesrehticheyt opghestaen. ^q Die om onser sonden willen ouergheluect is/ende opghewert tot onser rechtveerdichmaekinghe/ ^r ende heeft ons medeleuendich ghemaect/doen wy doot waren inder sonden/ende heeft ons de selue quijtghescholden/ende wtgedaen dat hantschryft dat door in sereninghe teghen ons was/ende wt den midden wech ghenomen/ende aent crups ghehecht/waer deur hy alle onse vrande verwonnen heeft/ ^s als Doot/ Dupuel/Helle/ende de verdoemenisse des Wets. Ghelijck God deur den Propheet Ozeam geseyt heeft: ^t O doot/waer is uwē pichel. ^u O Helle/waer is uwen victorie. Maer God sp danck die ons de ouerwinninge gegeven heeft/ door Jesum Christum. Die ooc (na de belofte Gods) ^v de Dupuel den roep vertreden heeft/ ^w In wiens ghewelt wy gebangen lagen door de ouertredinge der sonden.

^x Nu so heeft Godt om ons daer wt te verlossen/ zijn alderliefste pant ghegheuen/ namelijk: zinnen eenigen beminden Sone/ ^y inden welken de vader een goet behaghen heeft/ende gebiedt hem te hoozen.

hooren. * Den welckē hy tot een verfoeninge/ende
 ranfsoenghelt gegeuen heeft. ⁊ Want so lief heeft
 God de weerelt ghehad/ dat hy zynen eenighen
 gebozen Sone gaf/ op dat alle die in hem geloouē
 niet en vergaen/ maer hebben dat ewich leuen.
 Item ⁊ hier in is de liefde Gods verſcheneu tegen
 ons/ dat God zynen eenighen gebozen Sone ge-
 ſonden heeft inde weerelt / op dat wy dooz hem
 leuen ſouden. * En dit is het ewich leuen/ dat hy
 bekennē (ſeyt Chriſtus) alleen warachtich God
 te zyne/ende Jeſum Chriſtum die ghy gheſonden
 hebt. Hy is den warachtighen^b Meſſias/ die inde
 weerelt gecomen is^c inde volheyt des tijts (^d wa-
 rachtich Godt/ om het ghewelt des Satans te
 breken. Ende warachtich^e menſche/ om onsen
 middelaer vooz God te weſen) op dat hi die onder
 de wet ghevanghen laghen/ verloſſen soude. ⁊ Hy
 is dat onbesmet Lammeken/ dat tooz onse ſmet-
 ten/ gheſlaghen/ ende gheoffert is/ tot een verſoe-
 ninge/ vooz alle onse ſonden. Gehic Eſaias claer-
 le getuycht. ^h Ende hy die rijk was/ is om onsen
 wille arm geworzen/ om dat hy ons rijke soude
 maken. Want alle zyn goederen heeft hy ons ge-
 ſchoncken/ alle zyn weldaden/ alle zyn gerechtic-
 heyt/ verdienſt ende heylicheit: En hier vozē moe-
 ten wy hem mertē ghelooue omhellen/ ende met
 liefde/ ende gehoozſaemheyt danckaer zyn. Ende
 wie en soude hem niet lief hebben/ ⁱ die ons eerſt
 lief ghehadt heeft/ ^k dom wy noch zyn vanden
 warē/ heeft hy ons verloſt ende verſoent/ hoe veel
 le meer sullē wy ſalich zyn/ dooz zyn leuen ^l mi wi
 zyn vrienden geworden zyn. Want hoe mach ee-
 nen meerder liefde hebben/ ^m dan dat hy zyn leuē
 vooz zyn vrienden ſette. Twelc Chriſtus als een
 goet Herder bewezen heeft. * Dat hy zynen Vader
 gehoozſaem is geweest totter doot: ja totter doot
 des crucis. * Ende is tenen rleynen rijt nunder
 ghe-

x Ro. 8. 27
 2. Cor. 5. 18
 Col. 1. 20.
 1. Joan. 4. 20
 ⁊ Joan. 3. 16
 Rom. 5. 8.
 1. Joan. 4. 9.
 2. 1. Joan. 4. 9

2 Joan. 17 8

b Joan. 4. 25

c Gal. 4. 4

d Rom. 9. 5.

1. Joan. 5. 21.

e Mat. 1. 2.

Act. 2. 30. 28

3. 22. ende 7

17. en 13. 28

Roman. 1. 3

2. Tim. 2. 8.

Geb. 2. 24.

1. Tim. 2. 5

Geb. 9. 17.

1. Joan. 2. 2.

2. Eſa. 53. 7.

Joan. 1. 29.

1. Cor. 5. 7.

h 2. Cor. 2. 8

1. 1. Joan. 4. 24

k Rom. 5. 10

1. Joan. 2. 25

l mi wi

m Joan. 10.

11. en 25. 11.

n Mat. 2. 8

o Geb. 4. 2.

gheweest van de Engelen/ waer deur hy met eere
 ende pyns gecroont is geweest/ dooz het lijden des
 doots op dat hy dooz Gods ghenade / vooz allen
 den doot soude smaken. Item hy is den warachtighen
 Samaritaen/ die oly ende wijn in onse
 wondé gegoten heeft. Dat is/ dat hy zijn dierbaar
 bloet dooz onse sonden vergoten heeft/ ende ons
 met sulc eenen dieren pyns gecocht heeft. Want
 wy en zijn niet (sept Petrus) verlost met goud of
 siluer/ maer deur den dierbaren bloede des on-
 schuldigen/ ende subeulecken Lamis. Want wy
 en zijn niet verlost/ dooz Calveré ofte Bocké bloet/
 maer hy is dooz zijn eyghen bloet/ eenmaal in dat
 heplige gegaen/ ende heeft een eewige verlossinghe
 genondt. Die ons ooc verlost heeft vande mach-
 der duysterisse/ ende ons ouerghezet in het rijkhe
 zins beuinden Soons/ aen den welcké wy hebbe
 de verlossinghe/ dooz zijn bloet. Te weten: de ver-
 giffenisse der sonden.

Wy moeten
 tot Christum
 onse vlucht
 nemé.

Wenghemeret dat wy dit seckerlick weten/ dat
 wy allere sonder al onse verdienste/ (want wy
 gheene en hebben/waerom wy onnutte knechten
 zijn) dooz den doot ende wederopstandinge Chri-
 sti/ de eewige salicheyt verrijgen: Soo moeten
 wy met een vast betrouwé totten throon der ge-
 nadegaen/ op dat wy hermherticheyt ontfange
 ende genade vinden/ op die tijt/ want eer ons hul-
 pe van noode sal zijn. Ende naer dien dat wy alle
 wijle hulpe van noode hebben/ so moeten wy tot
 hem gaen: Want hy sent by den Propheete Da-
 vid: Roept my aen inden tijt des noots/ ende ick
 sal v verhooren. En al mochte een moeder haer
 kind verlaten/ so en sal ick u niet verlaten. Gelyck
 Christus selve int Evāgelie sent: Coemt alle tot
 my die daer belast ende beladé zijt/ en ic sal v ver-
 quicken/ ende ghy sult uwer zielen ruste vinden.

Ende tot wien soude wy anders gaen/ hy heeft
 de woort

1 Ju. 10. 33

1 1. 101. 6. 10

ende 7. 23

Apoc. 5. 10

1. 1. Pet. 1. 18

Acto. 20. 28

1. 1. Heb. 9. 12

1. 1. Joau. 1. 7

1. 1. Colof. 1. 13

Ephel. 1. 7

1. 1. Apocal. 1. 5

vande 3. 10

1. 1. Jud. 17. 10

1. 1. Rom. 3. 25

1. 1. Gely. 3. 5

1. 1. 33sa. 40. 15

1. 1. 33ar. 5. 4

1. 1. Esa. 49. 15

1. 1. mat. 11. 28

1. 1. Job. 6. 68

de woorden des ewigen levens/ ^b en leven is in hem geopenbaert. ^c Op is dat Hemelsche **Manna** dat onse ziele ewelic verfaet: dat Hemelsch **brood** wte daer of deur de geloove eet/ nemmermeer honger en sal/ en wie zijn bloet d'inct nemmermeer dorsten en sal. **Wederom** roept Christus by **Joannes** claerlic/ seggēde: ^d Wie daer dorstet/ die come ende d'yncke/ wie aen my geloofst gelijc de **Schijft** seyt/ van diens lijf sullen bloeden des levendē waters vlieten: welc zijn de wercken des **H. Geests**/ ende wie van dat levende water d'inct/ dien en sal nemmermeer dorsten/ want het water dat ick hem geve sal/ dat sal in hem eē fonteyne des waters worden/ dat in het ewich leben springt. **Gelijc** God deur de **Prophet Esaias** seyt: ^e Alle ghy die dorstet/ coemt herwaerts tot den water/ ende ghy die geen gelt en hebt/ coemt herwaerts/ coopt en eet/ coemt coopt sonder gelt/ beyde wijn en melc en dat om niet: daerom laet ons tot deser fonteyne gaē/ om onser vercoelingē/ s en niet tot stinckende putte die geē water en hebbē/ ^f want van zijnder volheit hebbē wy al ontfangen/ genade voor genade: ^g wāt de wet is door **Moyfen** gegebē/ maer de genade en waerheit door **Jesum Christum** gewordē. ^h Op is de **warachtigē Middelaer** die tusschē God en ons staet om onse voorspake te wesen/ regē alle onse beschuldigers/ wāt daer is eē **Middelaer** tusschen God ende de menschen/ te weten: ⁱ de mensche **Jesum Christum** ^j Daerom is hy oock den **Middelaer** des nieuwen Testaments/ op dat door den doot/ die gheschiet ter verlossingē/ vande overtreddinghe (die onder het eerste Testament waren) de ghene die daer geroepen zijn/ de belofte der ewiger criffenisse ontfangen. ^k Daerom can hy oor ewelic salichmakē/ die door hem tot God gaē/ en leeft altoos/ en bidt hoor ons. **En Joannes** hier niet overrecomende seyt: ^l **Is datter** pemat son-

b Joann. 1. 4
en 5. 26. en
14. 6.
c Joann. 6. 48

d Joa. 7. 37.
Esai. 55. 1.
Apoc. 22. 17
Christus is de
fonteyne des
ewigē Geestes.
e Joann. 4. 14

f Esai. 55. 1
Apoc. 22. 17

g Jer. 1. 13
h Joann. 1. 16
Coloss. 1. 19
ende 2. 9.
i Exod. 10. 2
Deuter. 5. 6
k Gal. 3. 20
l Tim. 2. 5
m Jo. 1. 2. 1.
Heb. 1. 2. 14.

Christus is
onser Middelaer.
n Heb. 9. 15.

m Heb. 7. 24
Rom. 8. 24

o 1. Jo. 1. 1.

sondicht/ so hebben wy eenen voozszaker by den
 Vader/ Jesum Christum/ die rechtveerdich is.
 Den selfen is de versoeninge vooz onse sondē: En
 niet alleenlich vooz onse sonden/ maer oock vooz
 der gantscher werelt sonden: Te weten/ vooz alle
 volckē ende natien der gantscher werelt/ vooz die
 hem tot God warachtelich bekeeren. ¶ Want dat
 Lamneken is vanden beginne ghedoot/vooz den
 gheloobighen/ghelijck Christus selve seyt: ¶ Dat
 Abraham zijnen dach gesien heeft/ende heeft hem
 verheucht. So dan en is God geen wtneemer der
 personen. ¶ Want God en is niet allene der
 den God/maer oock der Heydenen/namelic: Wy
 is eē God die daer rechtveerdich maect/de besnij-
 dingē wt den geloobe/ende de onbesnijdinge door
 tgeloohe. ¶ Want door tgeloohe heeft hy ons ghe-
 rechtveerdicht sonder de werken des Wets. ¶ Na
 welker maniere oock David seyt: Dat de salich-
 heyt sy alleen des menschen/welken God toere-
 kent/de gerechticheyt/sonder toedoen der werckē/
 daer hy spreect: Salich zijn sy wiens ongerechtiche-
 heden vergeben zijn/ende wiens sondē bedect zijn.
 Salich is de man welken God geen sonde toere-
 rehent. ¶ So dan wy gerechtveerdicht zijnde/ so
 hebben wy vrede met God/door onsen Heere Je-
 sum Christum/ y door den welken wy hebben een-
 nen sekeren toeganc in dat heylige door zijn bloet/
 waer deure hy vrede gemaect heeft/tusschen God
 ende ons. ¶ Want hy is onsen warachtigen vrede
 so dat wy nu niet meer en hebbe te vreesen. Want
 Paulus seyt: ¶ Is God met ons/wie mach tegen
 ons/wie sal de wtvercoren Gods beschuldighen?
 God ist die rechtveerdich maect/wie wil verdoe-
 men? Christus is ghestouwen/ende opghewerck/
 ende sit ter rechterhant Gods/ende bidt vooz ons.
 Wie wil ons scherpde van der liefde Gods/ vrees-
 senisse of angst/ende so voozt. Daerom al hebben
 wy

6 Ro. 3. 25
 2 Cor. 5. 18
 Gal. 1. 20.
 1. Joan. 1. 2
 ende 4. 10.
 1. 1. 17. 2

9. 1. 8. 46
 Heb. 11. 13
 1. 1. 10. 17
 Job 34. 19
 Rom. 2. 11.
 Gal. 2. 6.
 Ephy. 4. 9
 1. 1. 1. 28
 1. 1. 11. 38
 Rom. 8. 3.
 Gal. 2. 16
 Heb. 7. 18.
 11. 1. 1. 12. 1
 Rom. 4. 6
 Van de recht-
 veerdichmae-
 kinghe.

2 Rom. 5. 1.
 y 1. 1. 10. 9.
 ende 14. 6.
 Rom. 1. 5. 2.
 Ephy. 1. 17
 ende 3. 12.
 Heb. 10. 19
 y Efa. 9. 5.
 Ephy. 2. 13
 Col. 1. 20.
 1. 1. 1. 8. 32
 Job. 14. 30.
 Efa. 50. 8. 9
 Christus bidt
 1. 1. 1. 1. 1. 1.

wy de daghelichsche wercksonde/ ende andere in ons blyvende/ so en moeten wy niet cleynmoedich wesen. Want Esaias seyt: ^a Al waren wy sonde bloet root/ so sullen sy doch sneeuw wit wordē/ ende of sy schoon Boozijnberwich zijn/ so sullen sy wit als wolle wesen/ ende dit geschiet deur Christum/ die onse sonden afgewasschen heeft door zynen bloede. ^c Waer van den Doop een tecken is/ ende het Avontmael is oec een tecken dat wy verlost sijn. ^d door de offerhande Christi/ eenmael aen het Cruys gedaē/ ^e op dat hy ons verlossen soude van de toecomen den toore/ ende alle ongerechtigheyt/ ende reynigen hem selven een eyghen volck/ dat ^f neerstrich ware tot goede wercken/ waer deure God gheprezen sy.

Wd dit seckerlick weteude dat wy door Christum met God versoent sijn/ so behoore wy (als terbolgende Gods woort) een gantsche begeerte te hebben om ontslagen te zijne van dit sterveick lichaem/ ^h waer deure wy moeten comen totter heerlike erffenisse aller hinderen Godts/ die ons inde Hemelen bereydt is. Dit selve heeft Paulus dat wy vercozen dat Gods begheert/ daer hy seyt: ⁱ Ick ellendich mensche/ wie sal my verlossen/ van dat lichaem des doots ende der sonde. ^k Door der seyt hy noch: Wy wetē/ ist dat onse aertsehe hups deser hutten ghebroken wort/ so hebben wy een minneringe van God/ die eewich indē Hemel is. En ons verlangt dat wy daer met oncleet wordē/ ende wy hebben eenen goetē moet/ ende wesen dewijle wy inden lichame woonen/ so en sijn wy niet te hups by den Heere/ daerom hebbe wy veel liever te verhuysen wt dit lichaem/ ende te woonen by de Heere. Doch seyt de selve Paulus: ^l Wy weten dat alle creatueren met ons/ ende niet allene sy/ maer wy selve die de eerste vrucht des drests hebben/ verlangen naer de lincschap/ ende ver-

^a Esa. 1. 18.^b 1. Cor. 6. 11.

ende 3. 9.

^c 1. Pet. 3. 19.^d 1. Joan. 1. 7.^e 1. Jo. 1. 26.^f 1. Cor. 5. 2.^g Heb. 9. 14.^h 1. Tess. 1. 10.ⁱ Tit. 2. 14.^j 1. Act. 13. 3.^k 1. Cor. 1. 9.^l Tit. 2. 14.^m 1. Cor. 5. 26.

Wy behooren

na de doot te

verlangen.

ⁿ 1. Rom. 8. 26.º 1. Rom. 7. 24.^p 1. 2. Cor. 5. 2.

Wy moeten

wt dit lichaem

verhuysen oec

wy by den

Heere comen

^q 1. Rom. 8. 22.

berwachten op onses lichaems verlossinge. Ende
 bewijle wy ^m Belgrims ende vreesdelingen zijn
 wie en soude niet thups in zijn Vaderlant begeer-
 ren te zyne. ^o Want wy wandelen hier int afwes-
 sen/ende int Geloobe/ ende niet in aenschouwing-
 ghe/ ^o want wy sien nu door eenen spiegel in een
 doncker woort/maer dan van aensichte tot aens-
 sichte/ ghelijck hy is. Wie en soude niet verlan-
 ghen naer dese aenschouwinghe/ dewijle wy sien
 dat de heylighe mannen Gods/ daer naer ver-
 langt hebben. ^p Ghelijck wy inden ^p salm aldus
 lesen. Ghelijck een Hert die ghesaecht is / naer de
 versche wateren begheert: Alsoo begheert ⁱ mijn
 ziele na God. Mijn ziele dorst naer den levendi-
 ghen Godt/ wanneer sal ick daer henen comen/
 dat ick Gods aensichte aenschouwe. ^r Mijn tra-
 nen zijn mijn spijs dach ende nacht/ dewijle men
 daghelicks tot my seyt: ^r Waer is nu dijn Godt.
 Dese onwtsprekelicke heerliche aenschouwinghe
 Gods/ is soo groot/ soo den ^p prophete seyt: ^s Dat
 gheen ooghe ghesien en heeft/ende gheen oore ge-
 hoort en heeft/ende in gheen menschen herte ge-
 comen en is/ dat Godt bereydt heeft den ghenen
 die hem lief hebben. Wederomme seyt ^d David:
^u Dattet beter is eenen dach inde sale des Heeren/
 dan elders dupsent Jaer/ ja ic wilde liever de deure
 wachten an het hups des Heeren/ dan langhe te
 woonen inder godloosen hutten. Och hoe liefelic
 zijn uwe wooninghe/ ^o Heere der heylscharē/ wel-
 den genen die in dijnen hups woonen/ die loben u
 altijt: ^r En sy sullen deure overbloedicheyt des ges-
 nes dat in uwen hups is/ overbloedelic verfaede
 worden/ en ghi sult se te drincken geven als wt een
 der riviere/ van verschede wellustichent: ^r wāe by
 u is de levendige fonteyne/ en in uwē lichte sien wy
 dat licht. Dit is de lustige woninghe daer Christus
 af seyt by Joā. ^r In mijns Vaders hups zijn veel
 woonin-

1. Joh. 11. 27

1. Cor. 5. 7

ende 1. 8

or. cor. 13. 12

1. Joā. 1. 2

p. Ps. 42. 2

q. Ps. 63. 2

ende 147. 6

r. Ps. 80. 6

s. Ps. 79. 10

ende 115. 2

t. Ps. 64. 17

1. Cor. 13. 9

u. Ps. 84. 2

x. Ps. 16. 8

y. Petr. 1. 20

ende 17. 17

Joā. 4. 2

z. Joā. 14. 2

gerley aenbechtunge valt. Ende Paulus seyt ooc:

^hWp beroemen ons der droeffenisse/ dewijle wy ^{h Rom. 5. 3.}
weten dat droeffenisse/ verduldicheyt bzenge/ ende ^{i. Pet. 1. 6}
verduldicheyt bzenge beproevinghe/ ende beproe-
vinghe bzenge hope / ende de hope en laet niet bes-
chaemt worden. ^{i Jon. 3. 18} Daerom en moeten wy de ca-
stijdinge des Heeren niet cleen achten/ als wy van ^{Job 5. 17.}
hem gestraft worden: ^{Hebr. 12. 5.} want welcken de Heere
lief heeft die castijdt hy/ en hy geesselt elcken sone ^{k Apo. 3. 19.}
die hy aemeent. Dit machmen sien Hebreen 12.

ⁱDoorgaens. ⁱDaerom weest verduldich/ en sterct ^{i Jacob. 5. 8}
uw herten/ want de toeroemst des Heeren is na
wp. ^mNeemt oot tot een exempel des Ijdens ende de
verduldicheyt der ^mPropheten/ ende wy pzijsense
salich die daer verdragen hebben/ want wy hebbe

ghehoort de verduldicheyt van Job/ en het eynde ^{m mat. 5. 12}
des Heeren ghesien/ de welcke ons een exempel der ^{Job 1. 21.}
volstandicheyt naghelaten hebben. ^{ende 1. 7.} Want wy
sien dat Christus door het Ijden des doodts/ met

etwighe eerlichheit gerroot is geweest. ⁿDaer- ^{n Hebr. 2. 9.}
om seyt ooc Christus: wie volstandich blijft totte
eynde/ die sal salich zijn. Ende Paulus seyt: ^oIch ^{o mat. 10. 22}
hebbe eenen goeden strijdt gestreden/ ick hebbe de ^{ende 24. 13.}
loop volepnt/ ick hebbe het Gheloobe behouden: ^{1 Mar. 12. 13}
nu voopt is my wech gelept de Croone der Eher- ^{p 2. tim. 8. 4.}
rechticheyt/ welke my de Heere gheben sal: niet ^{i. Petr. 5. 4}
alleene my / maer alle die zijn verschijninghe lief ^{i. Cor. 9. 25.}

hebben. ^qAem Jacobus seyt: ^qSalich is de man ^{q Job. 5. 17.}
die aenbechtunge verdraecht/ want nadien hy be- ^{Jacob. 1. 12.}
proeft is/ sal hy de croone des levens ontfanghen/ ^{4 Esd. 2. 4.}
die Godt belooft heeft den gheenen die hem lief ^{Apo. 2. 10}
hebben. ^{Wy moeten}

Om de e Croone der Chererichheit te berrij-
ghen/ so moeten wy vromelic strijden tegen alle
onse vyanden/ die ons van allen zijden beverchten.
Ende insonderheyt teghen den listigen aenloop
des duppels/ daer teghen so trect de gheheele wa-

romelic strijden tegh onse vyanden.
ⁱEphes 6.
doorgaens
ⁱCor. 10. 4.

Job. 1.7.
ende 2.2.
2. Pet. 5.8

1. Jaco. 4.7

u Ro. 16.19
2. Tim. 2.16.
w. Gal. 12.31
ende 14.30
x 1. Cor. 15
57.

y 2. Joa. 5.5
z Apoc. 12.8
ende 14.20.
a Gen. 3.14.
b Joa. 8.47.

c Joa. 5.8.

Wy moeten
bidden ende
waecten.

d 1. Pet. 5.8
mat. 2.5.23.
Mar. 13.33
Luc. 21.31
e mat. 24.12
Lut. 12.30.
Apoc. 3.3.
f mat. 24.27
Luc. 12.45.

g Mat. 8.12
ende 13.26.
h Esa. 66.24
Ezech. 21.3.
i 1. Tess. 5.2
Mar. 9.47.
2. Pet. 3.10.
Apoc. 7.3.
ende 16.15.
k 1. Tess. 5.3

penen Gods aen/waermede ghy den duppel met
alle zyn geweld cont weder staen. Van zynen stryck
seydt oock Petrus: ^a Dat den duppel contomme
ous gaet/als eenen byesschenden Leeu/soeckende
wien hy verlinde / dien wederstaet vast in
gheloove / ^b ende hy sal van v blyden. Van dese
victorie/ ende wederstant/ hebben wy van Godt
door Christum, ^c Die den duppel onder onse voeten
vertreet/ w in wiens geweld ende stricken wy
ghevanghen laghen. ^d Hy is den Prince deser
werelt die Christus wt gheworpen heeft. ^e Ende
hebben also deur hem de overwinninge getrege
^f / ende oock deelachtich deur onsen gheloove. ^g Hy
is de oude slanghe die ons met haren vloet soeck
te verlinde. ^h Die oock onse eerste ouders ver-
sonden heeft/ ende byt ons oock noch inde ver-
sonden. ⁱ Waerom hy oock een mensch moorder van
den beghinne ghenaeint is.

Daerom teghen zyn listige moorderie moeten
wy neerstich op onse wacht zyn/ als Petrus seyt:
^j Weest nuchteren/ ende waect metten ghebede.
Want gelijck Christus seyt: ^k Wy en weten noch
tijdt noch ure / wanneer dat de Heere comen sal.
Maer ghy sult weten/wiste den huyshere want
neer dat den dief comen soude/ hy soude gewaect
hebben. ^l Daerom weest ghy oock bereyt/ want
des menschen Sone sal come ter ure ^m als wijt niet
en meynen ende soo wy niet en waken/ maer be-
ginnen ons mede knechte u te slaen / ende te eten
ende te dyncken met den Bronckaert s/ soo sal de
Heere comen ende ons in stricken houden / ende
ons deel sal wesen met de gheveynsde. ⁿ Daer sal
weenen ende knerssen der tanden geschien. ^o Daer
den woorn nemmermeer en sterft / ende het vrec-
niet weghelust en woert. ^p Want wy weten ghes-
wisselich/ dat den dach des Heeren comen sal/ als
cenen dief indet nacht/ ^q als wy sullen seggen het
is al

al bezede/ soo sal dat verderben snellich ober ons
ballen/ gelijc de smerte eender bevruchte vrouwe.

Daerom wacht v dat uwe herten niet beswaert
en worden / met brassen ende suppen/ ende sorghe

deser werelt/ ende desen dach snel over v come. m
Want gelijc een balstrick sal hy ober ons comen.

Wst gelijc den blyem die subijt geschiet. o Daer
om zyt altnits wacker/ en bidt/ dat ghy weerdich

meucht worden/ te ontblien/ alle dat geschien sal/
inde oubezyest te staen booz des mensche Sone.

Maer dese weerdicheyt/ te staen booz de Sone
des menschen/ bestaet in een reyn onbevleert/ ende

onwanchelbaer Gheloove/ p dat deur de liefde
weret/ waer inde wy Christusum, met alle zyn ver-

diensden / ende weldaden / ontfanghen ende ons
welsen. Welck gheloove wy moeten wydzuchen

met een reyn leven/ ghelijck Jacobus seyt: Ende
van dese reynicheyt seyt Christus by Martheus.

Salich zyn sy die reyn van herten zyn / want sy
sulle God sien. Ende de princepaelste reynicheyt/

leyt in het herte / want soo Christus seyt: 'wt het
herte/ comen Dootslagen/ Ouerspelen/ Hoererie/

Dieberie/ Valsch ghetuygenis/ ende lasteringhe.
Dese dinghen ontrepnighen den mensche. Daer

om volcht de vruchten des gheests / welke zyn
dese: Liefde / vzeuchde / vrede / verduldicheydt/

vriendelicheyt/ goedertierenheyt / geloove/ saecht-
moedicheyt/ cuysheyt/ gerechticheyt/ ende waer-

heydt. Daerom/ u Ten sy dat wy wedergebozen
zyn/ soo en connen wy in het rijcke Gods niet co-

men/ ia ghelijck Christus seyt. w Ten sy dat ghy
bom keert/ ende wort als kinderen (x te weten in

der hoofheyde) soo en sult ghy in het rijcke der He-
velen niet comen. Want inde openbaringhe staet

geschreven: y Daer en sal niet onreyns in comen/
dat gruwel ende leughen doet. N's doock Paulus

daerlick ghetuycht.

Luc. 21. 32
Rom. 13. 13
m 1. Cor. 5. 2
Luc. 17. 20
Mat. 24. 27
Luc. 21. 32

Vanden ghe-
loove en ghe-
de wercken.
p Gal. 5. 6.

q Jac. 1. 14

r Mat. 5. 8.

s mar. 15. 10

t Gal. 5. 22.

u Eph. 5. 9

v Joan. 3. 5.

w Mat. 18.

x 1. Cor. 14.

y Apoc. 21. 26

z. Cor. 6. 16

Gal. 5. 19

Ab. Eph. 5. 6.

De Wet Gods
vereyscht ons
volcomen te
zijn.

z Dent 7. 26

Jerem. 11. 3

Galat. 3. 10

a Jaco. 2. 10

b Levit. 18. 5.

c Ezech. 10. 11.

Roma. 10. 5

Galat. 3. 12

c Spj. 18. 11

12.

d Lu. 17. 10.

e Rom. 8. 34

Galat. 1. 13

f Ephy. 2. 13

g Galat. 2. 14

h 1. Joan.

4. 19.

i Heb. 11. 6

k Abac. 2. 4

Roma. 1. 17

Galat. 3. 11

Hebr. 10. 38

l Wet. 13. 38.

Roma. 7. 28.

Galat. 2. 15

m Esa. 53. 8

n He. 2. 23.

Jacob. 15. 6

o Job. 21. 7.

p Psal. 73. 2

q Jerem. 12. 1

r Abac. 1. 13

s Mal. 3. 15

Ab dewijle de Wet Godts dese volcomenheyt
van ons vereyscht: Ghelijck gheschreven staet:
z Dervloect is hy wiet niet al en volbringt. a Ge-
lijck oock Jacobus seyt: Die in een overtreet/ die
is in allen schuldich. Wederom/ b wie de Wet doet
die salder door leven. Maer wy en volbringen het
alderminste ghebodt niet volcomelick. Gelijck de
Wijseman seyt: c Als wy meeneu voldoen te heb-
ben/soo en beginnen wy maer (ende al waert dat
wijt al deden/ d so en doen wy maer dat wy schul-
dich zijn) waerom dat wy deur de Wet in Godts
rechtveerdighen tooren verdoemt ligghe. Dan
hier toe hebben wy een secker remedie/ende mid-
del/namelich Christus/ e die ons (gelijck Paulus
seyt) verlost heeft vanden vloect des Wets/ ende
heeft de gherechticheyt Gods voor ons volbaen/
f vrede makende/ ende afghebroken den tuyn die
daer tusschen was/namelich/ de Wet/ die daer in
gheboden ghestelt was/ende onse sonden quintge-
scholden. g Ende het hantschuyt gescheurt/en aen
het Cruyce gehecht: Ende voor dese groote liefde
Christi/ h behooren wy hem wederom lief te heb-
ben/ende danckbaer te zijn met goede wercken/ en
in hem warachtelick te gelooven/ dat hy ons alle
dese schoone weldaden geschoncken heeft. i Want
wie tot Godt comen wil/ die moet ghelooven dat
hy een vergelder is/voor die hem soecken: k Want
den rechtveerdigen leeft zijns geloofs. l So houde
wy dan dat de mensche gerechtvaardicht is/ son-
der de wercken des Wets/ door den Geloove. En
al ist dat wy niet Christo wat lyden/ so en moeten
wy niet cleynmoedich wesen/ want wy sien Chri-
stus selve m doen hy om ons ergen sonden geslage
was/ en heeft niet wederom gheslagen/maer leet
berduldelick. n Ende al ist dat de Goddeloose in
grooten hoorspoet leeren/ ghelijck David ende de
Propheeten ghetuyghen/ soo en moeten wy ons
niet

niet verwonderen noch ooc niet scruphele. Maer ons vertroosten/versee kert zynde dat haer eynde de ewighe doot sy: ^o Wy laetse gaen als schapen datse gellachtet worden: Daerom ist te verwonderen/dat de gheloovighe noch niet meer teghenspoede en hebben/ achtervolghende de heerliche bzeucht die hen bereyt is. Ende daerenteghen dat de Goddeloosen noch niet meer doozspoet en hebben/dan sy en doen/ naer de gruwelike verdoemenisse die hen aenstaende is. Daerom al ist dat de beproevinge der gheloovighen ongelijk sy: ^r so en oock de opstandinge der dooden ongelijc zyn.

Ende hier in hebben wy eenen grooten troost/dat alle gheloovighen ten joncxten daghe sullen verrijfen. Ende Paulus hier af argumenterende seyt: ^q Ist dat de dooden niet en verrijfen/ so en is oock Christus niet verresen/soo is onse predikinge ydel/ende wy zyn valsche ghetuyghen bevonden/totten eersten Cozint hen 15. doozgaens. Ende de wyse der opstandinge hebben wy elerlick te sien Ezech. 37. Hoe dat wy met vleesch ende been sullen verrijfen. Ende Job seyt oock claerlick: ^r Ic weet dat mijnen Salichmaecker leeft/ ende sal my na maels wt der aerden verwecken/ ende met mijn huyt oobertooghen worden/ ende sal met mijn eyghen vleesch God sien. Item Esaias seyt: ^r Dat de aerde ende de Zee hare dooden geven sullen/die in haer gheslapen hebben/ ^u want Christus is de verrijfenisse/ ^x de eerstelinc van die daer ontslapen zyn. ^y Maer ghy moet weten van die daer slapen/ op dat ghy niet ^x treurich en zyt/ghelick de ander die ^a gheen hope en hebben. Want ist dat wy ghe looven dat Jesus ghestorven ende verresen is/ soo sal oock God die daer ontslapen zyn/ dooz Chri stum met hem lelden/want dat seggen wy als et waer woort des Heeren: ^b Dat wy die leven ende overblijven inde tocoemste des Heerk/die niet en

o Terr. 12. 3.
2. Pet. 1. 12
Jacob. 5. 5.

Vanden voer
spoet der God
loofen.

p Da. 12. 13.
1. Cozint. 15
41. 42.

Vande verrij
fenisse der
dooden.

q 1. Coz. 15
doozgaens
r Ezech. 37.
1. Job. 14. 12.
ende 19. 26.

Dan. 12. 13.
4. Esd. 2. 16
1. Esa. 26. 19
4. Esd. 7. 32

Apoc. 20. 12
u Job 11. 26
x 1. Coz. 15.
20.

Colos. 1. 18.
Apoc. 1. 5.
1. Es. 4. 13.
doozgaens.

y Dent. 14. 2
Dny. 38. 16.
y Sap. 2. 26
21. Coz. 15. 52

b Matth.
24. 31.
Job 5. 28
Acto. 1. 22.

2. Tess. 1. 7
Van her laes
ste oordeel.

b 2. Cozint.
5. 10.
Matth. 25.
32.

Rom. 14. 10

sullen boozcomen die daer slapen, ^b want de Heere sal selue niet eē veltgeschrey/ en stēme des Eerl-
 Enghels/ende metten Wasupne Gods/ afromen
 handē Hēmel/ende de dooden in Christo sullen ten
 eersten weder opstaen/ daer naer wy die leuen en
 ouerblijuen sullen te samē metten seluen wechge-
 boert wordē under wolcken/ den Heere te gemoet
 inder lucht. Al waer wy moētē comparerē vooz
 den rechter stoel Christi. ^d Daer een peghelich sal
 ontfangen naer het ghene dat hy ghedaen heeft/
 het sy goet ofte quaet. ^e Dā sal Christus de Scha-
 pen van der Boeken scheidē. Ende de Schapen
 werden ter rechterhand gestelt/ de welke de lief-
 felicke stemme sullen hoorē: Coemt ghy gebenes
 dyde/besit dat rijke mijns Vaders/twelc v bereit
 is vandē beginne. ^f Daer sullē wy in grooter vol-
 standicheyt staen tegen die ons benaut hebben: ^g
 Dan sullen wy blincken als de sonne in ons Va-
 ders rijke. ^h Daer sullen wy comen tot de hope
 beelder dupsent Enghelen: Daer sullen wy met
 hem regneren van eeuwichēydt / tot eeuwichēydt
 Amen. ⁱ Salich zynse die int boec de leuens ghe-
 schreuen sijn.

**Sonnighe troestelicke spreucken der
 hepliger Schrift/ om in doots nooden te bidden.**

Troost spreuc
 kē der Schrift
 b Psal. 6. 1.
 ende 33. x.
 Jerz 10. 24.
 ende 30. 11.
 c Psal. 23. 1
 d Psal. 9. 14.
 e Psal. 22. 20.
 f Psal. 119.
 ende 114.

Heer^b en strafst my niet in dynen toozne/ noch
 en castijt my niet in dijne gramschap.
^c Heere vermaect mijn ziele/ende leydt my op
 de rechte bane/ende blyft by my.
^d Zijt my genadich/ ende aensiet mijn ellendic-
 heyt onder dē vrandē/ ghy die my verhest wt de
 poorten des Doots.
^e En maect v niet verre van my/ want benaut-
 hent is naer/ ende hier en is gheenen hulper.
^f Ghy zijt mijn bescherminghe ende schilt/ ick
 hope op dijn woordt.

g Heere laet mijn clachte vooz dy conten/ onder- R Psal. 119.
169.
wijst my naer dijnen woord.

h Ic ben als een verdwaelt en verlozen Schaep/ h Psal. 119.
176.
i Psal. 53.
soect dijnen knecht: want ich en vergete dijne ge-
boden niet.

i Heere hebt acht op mijn schreyen/ mijn Co- k Psal. 120.
111.
ninck/ mijn Godt/ want ick tot dy bidde.

k Ic roepe v Heere aen met mijn der stemme/ so l Psal. 46. 1
berhoort ghy my van uwen heyligen Berch.

l God ghy zijt onse toevlucht ende stercke/ eē m Psal. 86.
ende 103. 8.
ende 145. 8.
helper inde groote nooden/ die ons geraert hebbe.

m Ander noodt roep ick dy aen/ ghy wout my None 2. 3.
n psal. 143. 12
o psal. 1. 12.
p Psal. 7. 12.
dorch verhooren.

n Heere verquict mijn ziele / ende leydtse wt der q ps 119. 58
noodt om dijner gherechticheyt wille.

o God weest niet verre van my / mijn God r psal. 118. 5.
Tren. 3. 55.
None 2. 2.
l Psal. 18. 10
Esa. 26. 1. 4.
t psal. 27. 1. 2
haest v tot my te helpen/ want mijn schilt is by
dy/ die den vromen helpet.

q Ick sineerbe dy van gantscher herten / weest u Psal. 12. 25
my ghenadich na dijnen woorde.

r Heere inder angst roep ic dy aen/ ghy verhoort x Psal. 27. 9
my Heere ende vertroost my.

s Heere uwē naem is eenen vasten toren / de ge- y psal. 34. 20
z Psal. 7. 1
aa 15. 2. 28
ab 31. 1. en 71. 2
rechtige loopen derwaerts en worden beschermt.

t De Heere is mijn licht en mijn heyl/ vooz wien z Psal. 7. 1
aa 15. 2. 28
ab 31. 1. en 71. 2
soude ick vreesen.

u Doen de ellendige riep/ hoorde de Heere/ ende z Psal. 7. 1
aa 15. 2. 28
ab 31. 1. en 71. 2
halp hem wt allen nooden.

x Heere en verbercht v aensicht niet vooz my/ z Psal. 7. 1
aa 15. 2. 28
ab 31. 1. en 71. 2
noch en verstoort niet in dijne toorne uwē knecht:

want ghy zijt mijn hulpe/ en verlaet my niet/ ende z Psal. 7. 1
aa 15. 2. 28
ab 31. 1. en 71. 2
treect de handt van my niet af/ God mijn heyl.

y De rechtbeerdighe moet vele lijden/ maer de z Psal. 7. 1
aa 15. 2. 28
ab 31. 1. en 71. 2
Heere helpt hem wt allen.

z Heere op u vertrouwe ic/ en laet my nemmer- z Psal. 7. 1
aa 15. 2. 28
ab 31. 1. en 71. 2
meer te schanden worden: keert v tot my/ zijt my

ghenadich/ want ick ben ellendich ende eenlich.

h psal. 25. 18 h Xensiet mijn jammer ende ellendicheyt / ende neemt wech alle mijn sonden.

i psal. 31. 14 i Ghy zijt my eenē sterckē steen / ende eē bocht / wilt my voeren ende leyden.

k psal. 57. 3 k Als ick u aenroepē so worde ick seker dat ghy mijn God zijt / die mijn ziele vander doot verlost.

l psal. 51. 11 l Verbercht u aensicht vooz mijn sonden / ende doet mijn misdaet wt.

m psal. 69. 78 m Heere en verbercht v aensicht niet vooz my / want my is benaught / verhoort my haestelick ende verlost my.

n psal. 86. 16 n Inden tijt des noots roep ick tot u / keert u tot my / zijt my ghenadich / ende sterct uwen knecht.

o psal. 116. 3 o Stricken des doots hebben my ombanghen / ende benaught der Hellen hebben my gheraect / O Heere verlost mijn ziele.

p psal. 107. 4 p Heere en gaet niet uwen knecht niet in u oort / ende 130. 3 deel: want gheen mensche en weet vooz u recht / ende 143. 2 veerbich.

Van dese ende dierghelijcke spreucken meucht ghy lesen den gantschen Bybel / ende insonderheit alle de Psalmen doorgaens.

Item hier volgen noch sommighe spreucken / den cranchen dienende in zyn waterste.

Spreucken in waterste.

a mat. 11. 28

b psal. 50. 15

c mat. 27. 32

d mat. 15. 21

e luc. 23. 25

f hebr. 13. 12

g ps. 123.

h mat. 16. 39

i mat. 14. 17

k mat. 20

l mat. 26. 42

C oemt al tot my die belast ende beladen zijt / ende ick sal u helpen / ende ghy sult uwer siele ruste vinden.

b Helpt nu met Simon van Cyrenen zyn cruyce draghen.

c Gaet nu buyten der poozte zyn versmaetheyt te helpen draghen.

d Laet ons nu een ure met hem waken / op dat wy niet in berovinghe en vallen.

e Nu moet ghy den Kelck drincken die Christus gedroncken heeft / waerom hy bloedige druppelē ghe-

ghe-

gesweet heeft/om den selven tontgaen/maer badt
dat zijns Vaders wille gheschieden soude. Segt
nu met den Moordenaer: Heere gedenct mynder
als ghy in u rijke roemt.

Mar. 14. 18

Luce. 22. 44.

Joan. 12. 27

g Luc. 22. 4.

h Lu. 28. 12.

i Mat. 8. 5.

ende 9. 27

k Act. 7. 60.

l Psal. 42. 3.

ende 63. 2.

ende 143. 6.

m Psal. 1. 4. 2

n Col. 5. 2

o Rom. 7. 22

p 1. Petr. 19. 4

Tob. 3. 6.

Jona 4. 2.

q Mat. 6. 10.

Ruce 11. 2.

r Psal. 31. 6

mat. 27. 50.

Mat. 25. 37

Luce. 12. 46.

z Weest my arme sondaer ghenadich.
h Heere Davids Sone ontfermt v mynder.
i O Heere Jesu ontfangt mynen gheest.
k Ick verlanghe naer dy/ wanneer sal ick aen-
schouwen u lievelick aenschijn/ want mijn ziele
dozst na u als een dozre lant:

l O Heere ghy zijt mijn leven/ en sterben is mijn
ghewin.

m Ick hebbe lust ontbonden te zijn/ ende by u
te wesen.

n Ick ellendich mensche/wanneer sult ghy my
berlossen van dit lichaem der Sonde.

o Ick hebbe liever te sterben dan te leven:

p Van Heere uwen wille gheschiede.

q Vader/ in uwen handen bevele ick mynen
Gheest.

Welck ons altemale Godt onsen lieken Vader
gonne/ door de verdiensten zijns lieken
Soons/ onses Heren Jesu
Christi/ Amen.

Eynde des Siecken Troosts.

Apocal. 12. vers. 11.

Die heplich is/ die worde noch hepligher.

Dier

Hier naer volgen sonnige Gebeden/ die men by den crancken gebruy- ken mach.

Ghemaeft door Cornelis van Hille, Dienaer
des Goddelicken woorts.

Jacobi 5. vers. 24.

Is pемant onder u cranck/ die ontbiede den On-
derlingen der Gemeente/ die sullen voor hem
bidden / ende tGhebedt sal den
crancken helpen.

Een Gebedt twelek wy in cruyts ende
lyden sullen bidden.

Ghebedt in
cruyts en lijde.

Euwighe barmhertighe Godt/
lieue hemelsche Vader/ ghy die eē
Heere des leuens ende des doots
zijt/ ghy die alle dinck nae uwen
goddelicken wille/ ende wijs heyt
beschickt ende ordonneert. Wo
bidden v hertgrondelicken / dat

Joh. 7. 1.

a Psal 6. 1

ende 38. 2.

b 2. Sam. 7

24.

Psal. 89. 33

c 1. Cor. 11. 22

d Jer. 30. 11

e 1. Cor. 10. 13

f Jer. 10. 24

ghy na uwe grondeloose barmherticheyt ons ge-
nadelicken wilt aenstien/ met de oogen uwer goe-
dicheyt: wy die hier in dit dal der tribulatie onder
uwe Vaderlicke castijdinge/ in eenen geduerigen
strydt liggen. O Heere en wilt ons niet in uwe
toorne castijden b maer visiteert ons met mensche
roeden/ op dat wy daer deure moghen bekeunen
dat ghy vaderlicke sorghe ouer ons hebt/ c op dat
wy met de boose werelt niet en vergaen. O lieue
Dader wilt ons togh by d maten castijden/ op dat
wy

wy daer onder niet en beswijckē/ noch en legt ons
 niet meer op dan wy patientelick comen verdrā-
 gē/maer geeft ons genadige uitcoemste. O Heere
 wilt ons duyfentmael swaerder castijden soo wy
 het comen verdrāgen: want wijt meer dan thien
 duyfentmael swaerder verdiēt hebbē. Dan lieve
 God ende vader/ uwe berinherlicheyt en genade
 gaet uwen toozne ende rechtveerdicheyt verre te
 bovē. Want ghy en strafte ons niet na onse ver-
 diensten en sonden/maer handelt met ons als een
 Vader met zijnen kinderen/ op dat wy ons niet
 en souden ontschuldich houden. Ghy castijt ons
 Heere/doch ghyen gheeft ons den ewighen doot
 niet over: s Ghy slaet doot en maect weder leven-
 de: ghy leedt inde wtterste benaetheyt/ ende daer
 weder wt: h ghy zijt by ons Heere in druck en lij-
 den/ ende inden tijt der benaetheyt als wy u aen-
 roepen/so en verstoot ghi ons niet/maer verhoort
 ons epndelinghe in onse benaetheyt. Tis goet O
 Heere dat ghy ons castijdt/ op dat wy leeren ons
 selvē i verootmoedigē onder uwe geweldige hant
 bekennende dat wy stof ende aschen zijn. Straet
 ons doch by O Vader/ op dat wi de victorie dooz
 u in onsen strijdt behouden: want met u O Heere
 nemen wy den strijdt aen/ende uwen G. Geeft in
 ons wapen. En al k waert dat ons lijf ende ziele
 versmachte/soo zijt ghy onse God: Ja al scheuet
 dat ghy ons in uwen tooznedoodet/so sullē wy in
 u hopen/ versekerit zijnde na uwe belofte dat ghy
 ons niet verlatē en sult/ want ghy roept de sulcke
 tot u/ en belooftse te vereerlickē/sonder te versto-
 ten die met u lijden. O Heere wilt ons verstercken
 en bystaē tottē einde/ op dat wi ons crups opne-
 mēde daer in volstandelic mochten blijven totten
 epude en indē salichmakēde Beloobe: om t'ontfā-
 gē de ctoone der gl'orien/ die ghy ons inde Heime-
 len hebt bereit: die viddē wi u o genadige God en
 Vader/

Psa. 130.

Iere. 30. 11

Deu. 31. 39

1. Sam. 2. 6

Job. 13. 2.

Dap. 16. 23

h Psa. 91. 5

ende 50. 15.

1. Pet. 5. 6.

k Psa. 71. 16

Job. 14. 15

1. Mar. 11. 28.

Joan. 6.

Rom. 8. 17.

2. Tim. 2. 22

m Mat. 26

24. 28. 24. 13.

1. Mar. 8. 14.

inde 13. 13

Luc. 9. 23.

ende 11. 19.

n 1. Cor. 9. 25

1. Tim. 4. 8.

Jaco. 1. 12

1. Pet. 3. 4.

Vader/door onsen lieuen Heere Iesum Christum/
die ons also heeft leeren bidden: Onsen Vader die
daer zijt inde hemelen/etc. Versterck ons oock in
het Christen gelooue/luydende aldus: Ic gelooue
in God den Vader/etc.

Een Ghebedt teghen de aenwechtunge
des Satjans.

Tegen de 28.
wechtunge.
Genes. 3. 15
Luce 11. 12
1. Joann. 1. 8

1. Eph. 6.

Job 1. 1.
Luc. 11. 21.
1. Cor. 11. 7.
Jaco. 4. 7.
1. Pet. 5. 8

1. Cor. 12.
7.
Genes. 3. 15
1. Pet. 11. 15
4. Luc. 22. 31
1. Pet. 20. 1.
Cob. 8. 3
1. Tim. 16. 19
2. Tim. 2. 16.
Mat. 12. 26.
Luce. 11. 23.
Gal. 3. 5.
Eph. 4. 8

O goedertieren Godt/ ghenadighe Hemelsche
Vader: Ghy die deur uwen lieuen Sone/den
dipuel den cop vertreden hebt/ende alle zyne wa-
penen berooft/hen wthwerpt/oe als eē machteloos
byandt/wy bidden u ghenadighe heylighe God
ende vader / dat ghy ons deur den seluen uwen
Sone wilt bystaen teghen alle aenwechtunge des
Dipuels/ o op dat wy door u alle zyn vierige pij-
len mochtē wederstaen. O Heere en wilt niet toe-
laten dat den Dipuel vander hellen sulc een ghe-
welt ouer ons erijgen soude/dat hy ons soude doē
besperreren:maer o Vader ist uwen wille dat ghy
ons deur sulcken middel wilt beproeuē/so en wilt
hem niet toelaten dat hy ons soude slaen int ghe-
moet ende conscientie:Maer ghehijc ghy den heyl-
ligen Job hebt by gestaen/ met Petrus/Paulus/
ende alle uwe byenden/wilt ons oock cracht ende
sterckheyt geuen/hem int gelooue te wederstaen/
op dat hy van ons mach vlieden/want o Heere hy
is ons altyts omloopende als eenen byesshenden
Leeu/die ons soect int verderf te byingē. O Heere
hy p slaet ons wel met vuysten/ hy bijt ons inde
hielen/ende schiet zynen bloet wt om ons te ber-
suppē/maer Heere ghy staet ons by/op dat hy aē
ons niet en ghewinne.Hy 9 soect ons wel te siften
als tarwe/ende zyn wooninghe in ons te maken/
maer Heere ghy werpt hem verre van ons nider
woestijne/ghy bint hem met ketenē in die hellsche
cuplen/en werpt hem als machteloos onder onse
voeten

Weten/ ende bezyjdt ons van zijn ghewest/ hem
 beroovende van alle zijne wapenen: Wy bidden
 u dan O Vader alder barmherticheydt/ dat ghy
 ons so wapenen wilt dat wy met een vierich ghe-
 bet altijts mogen waken/ op dat wy in geen qua-
 de verfoeckinghe en quamen/ ende also zijn fenij-
 nich moordadich zaet in onse hertē en sacpe maer
 verlost ons vanden boosen/ op dat wy onbeuleert
 moghen bliuen om sonder verschycken vooz u te
 verschijnen in volstandicheyt ten ewighen leuen
 welck wy van u begheeren metten volcomen ge-
 bede dat Christus ons gheleert heeft aldus/ Onse
 Vader/ etc. Gheeft ons ooc te volherden int hepli-
 ghe Ghelooue aldus luydende: Ick ghelooue in
 God den Vader/ etc.

Een Gebedt inhoudende onse ellendicheyt/ nieticheyt/
 ende bekentnisse der sonden.

O Heere God barmhertighe hemelsche Vader/
 Wy bekennen en belijden wt gront onses hert-
 ten onse menichvuldighe sonden ende misdaden
 die wy tegen uwe hooghe Majestejt so menich-
 mael gedaen hebben/ in woorden/ wercken/ wille
 ende gedachten. Wy hebben u Heere menichmael
 vertooyent met onse sonden/ ende u niet ghedient
 na u wel behaghen: So dat onse sonden over ons
 zijn gewassen en vermenichvuldicht als de sterre
 des Hemels ende trant der See/ deen sonde op de
 ander hoopende. Daerom wy o Heere niet wiser-
 dich en zijn uwe kinders ghenaeint te zijne. Wy
 hebben Heere ghesondicht/ onrecht ghedaen/ ende
 zijn Goddeloos gheweest/ af vallende van u heyl-
 lighe gheboden/ statuten ende rechten/ daer deure
 wy u tot toorne verweckt hebben/ ons schepdende
 en verbraydende van uwen Coninckrijcke. Daer
 niet teghenstaende dit alles o goedertieren Heere/
 wy weten dat ghy de doot der Sondaren niet en
 begheert/ maer dat sy hem bekeeren ende leuen.

Daer

1. Epher. 6.
 Mat. 26. 48
 Luc. 22. 40
 Mat. 23. 29
 ende 6. 13.
 Luc. 21. 29.

Belijdenisse
 der sonden.

Arche. 1. 6. 7
 Esa. 9. 6.
 1. Esdr. 8. 75
 Jer. 9. 3
 Eren. 1. 14
 1. Esdr. 9. 6
 Psal. 38. 5

Dan. 9. 5
 Psal. 106. 6
 Judic. 7. 20
 Eren. 4. 45

1. Eze. 18. 28
 ende 13. 12
 Psal. 104
 2. Pet. 3. 9
 Roman. 8. 4

Daeromme comē wy alleene tot uwer barmherticheyt/ verhopende ghy sult ons verhooren. **O** Heere^a en gaet met ons in v rechtveerdich oordeel niet/ ende en wi: t niet gedencken onse sonden/ noch de sonden onser ionckheyt/ maer weest ous gena^b dich: Want wy hebben inden Hemel ende teghen dy ghesondicht. **O** Godt wy comen tot v/ niet op onse rechtveerdicheyt/ maer op de verdiēste uwer lieue Soons/ vertrouwende ghy sult ons om zinder heylicheyt wille verhooren. ^c Tis waer Heere ghy straft ons ten rechten/ ende wy hebben thien duysentmael waerder verdient/ iae die eeuwige helsche doot ende verdoemenisse: Maer ^d o lieffste Heere als ghy gram zijt denct op v ghenade/ siet op uwen Done/ merct op zyn wonden/ ende weest ons ghenaedich/ want uwe barmherticheden zyn duysentmael meerder dan uwen toozen. **O** Vader aller barmherticheyt/ ende God alles troost: ^e Gedent dat wy ellendige Sondaers zyn ontfangen ende gebozen in sonden: Gedent dat wy mensche zyn ende geen Engelen en zyn: ^f Ghedenct aen v verbont met Abzaham ende zinnen saede/ dat ghy ons eeuwelicke deur uwen sone wilt gebenedyde. **O** Heere ghy zijt onser God ende wy zijnt volelt ws epghendoms. Ghy zijt onse ^g Schepper ende wy t' werck uwer handen naer uwen euenbeelde: ^h Ghy zijt onse Coninc/ ende wy v Coninclic Wyessterdom. Ghy zijt onse Heere/ ende wy t' volc dat ghy verlost hebt: Ghy zijt onse ⁱ Herder/ ende wy de Schapen uwer werden. ^k Ghy zijt onse Vader ende wy uwe onweerdighen nochtans warachtige kinderen/ Erfgenaemen door Christus uwen Sone. **O** Heere God/ dit considererende/ hoe sout ghy ons verstooten? dit waere uwe barmherticheyt te cleene. ^l Ghy straft wel int derde en vierde lide die v hatē/ maer ghy bewijst barmherticheyt in duysenden die v lief hebben. **O** Heere en ^m straf

^a Psal. 142.

ende 34.3.

ende 25.7.

Job. 13.26.

Luce. 15.18.

^b Jud. 7.17.

Baru. 4.15.

2.6.

Gren. 3.42.

Cobie. 9.3.

^c Ero. 23.12.

Psal. 78.38.

Isaac. 4.2.

Cobie 3.13.

^d Psal. 51.7.

ende 78.39.

ende 103.14.

ende 22.7.

^e Gen. 12.3.

en 15.17 en

17. en 18.1.

^f Gen. 1.26.

ende 9.1.

Gen. 2.23.

Gen. 17.2.

h. 1. 6. 15.

Exod. 17.14.

ende 10.16.

^g Petr. 2.9.

Exod. 1.6.

ende 5.11.

^h Ezech. 34.

Joan. 10.1.

ⁱ Mat. 6.9.

Luce. 11.2.

Rom. 5.15.

Galat. 3.16.

ende 4.6.7.

Hebr. 1.5.

^k Ero. 20.5.

ende 34.7.

Deut. 5.10.

ende 7.9.

Deut. 32.18.

^l Psal. 6.6.

ende 28.2.

ond

ons niet in uwen toezne/ maer castijt ons Vader-
 lie om onser sonden/ op dat wy ons niet ontschul-
 dich en hielden/ en weest ons arme sondaers ghe-
 nadich om uwes naems wille/ s om te comē met
 barmherticheyt tot uwen genaden thsoon Iesum
 Christus om den eenighen Middelaer die ons ver-
 soent heeft door zijn heylighe Offerande/ doot/ lij-
 den/ ende bloedvergieten/ deur wiens verdiensten
 vergeeft ons o Heere alle onse sondē. Dit begeeren
 wy van u met het heilighe ghebedt onses Heeren
 seggende. Onse Vader etc. Wilt ons ooc volstan-
 dichheyt gheuen te volherden inden Apostolischen
 gelooue segghende. Ic ghe loobe in God den Va-
 der/ etc.

Iere. 10. 24
 ende 30. 21.
 Dan. 9. 17.
 Luc. 18. 131
 Rom. 7. 25
 Heb. 4. 16.
 ende 8. 7. en
 9. 15. ende
 7. 24.
 1. Tim. 2. 5.
 1. Ioan. 2. 1.
 2. Cor. 5. 18
 Colof. 1. 20.
 1. Pet. 1. 19.
 1. Ioan. 4. 10.
 Apocal. 1. 5.
 ende 5. 9.

Een Ghebedt/ inhoudende in een korte somma de princij-
 paelike poincten deses Boeck.

O Heere God barmhertighe Hemelsche Vader
 ghy die ons naer uwen Goddelicken Beel-
 de gheschapen hebt/ Wijs/ Goedt/ Heylighe/ ende
 onsterffelich/ h maer deur de overtredinghe on-
 ser eerster Ouderen zijn wy (eplacen) hier van
 bereypt/ ende in deses ende des toecomenden ver-
 derfs gheballen/ wy bidden u o lieue God/ wilt
 ons in Christo wederom vernieuwen nae u even-
 beelt. Tis waer Heere wy zijn ellendighe son-
 daers/ daer in ontfangen ende ghebooren vander
 reucht aen. Ende o Vader al moeten wy hier in
 korten tijt onse Pilgrimage voleynden/ wilt ons
 bevrachtighen deur uwe ghenade/ dat wyse in
 Godsalicheyt volbringēde ghy ons meucht ont-
 fanghen in die Hemelsche woonsteden. O Heere
 al onse heerlicheyt is als een blomme des velds/
 enen roeck ende domp waer op willen wy ons
 beroemen? wy verfoeren ons o Heere/ ende pijn en
 over heerliker Majesteyt/ weest ons genadich.
 O God onse menichvuldige sonden grijpen ons
 aen/

Een Ghebedt
 vade somme
 des Boeck.
 Genes. 1. 26
 Sapi. 2. 21.
 Sprac. 17. 2
 1. Cor. 11. 7.
 h. Genes. 3.
 Roman. 5
 ende 6.
 Ephe. 4. 27.
 i Psal. 51. 7.
 Gen. 6. 9
 ende 8. 21.

k Esa. 40. 6
 Psal. 90. 6.
 Spr. 14. 17.
 Jacob. 1. 10
 1. 3. et 1. 24.
 i Psal. 130. 2
 ende 143. 3

aen/ en v rechtueerdich Oordeel/maer vertroost
 ons Heere dooz uwen hepligē Geest/ en weest ons
 om ws Soons wille ghenadich. ^m Dien ghy ter
 bequamer tijt voor ons inden doot hebt gegeuen
 om ons te verlossen wt het helsche ghewelt/ ende
 ouer te setten in ws Soons Coninckrijcke. Wilt
 ons o Vader betrachtighen/ met een recht ^we-
 dergebooren herte/ om met warachtige vuchten
 des gheloofs / den eynt onser hepligher beroe-
 pingē wt te drucken/ op dat wy hier in desen leue
 per/ euererende inden waren gheloooue t' eeuwich
 leuen mochten soecken/ in goede werckē/ ^o die ghy
 ons bereept hebt om daer in te wandelen dooz Je-
 sum Christum/ op dat wy namaels voor uwen
 rechterstoel mochtē verschijnen sonder verschie-
 kē. ^O Heere Jesu Davids Sone wy comen tot v
 als dē ^Peeuwigen en eenigē wech totten Vader/ die
 eenige Fonteyne alder ouerloopēde vloepende ge-
 nade/ onsen eenigen troost ende genoegsaemheit/
 wanneer sal ons gebeuren t' aenschouwē v lieffe-
 lic aēschijn/ onse herte ende gemoet verlangt naer
 v als een doyre landt naer watere: Wilt ons be-
 rachtighen o God/ dat wi ^umogē vierichtlic bidde
 en waecken/ om met ghedult onse verlossingē wt
 deser ellendicheyt te verwachten. Wilt ons ooc
 Heere verstercken inde besoeckinghe ende castij-
 dingē die ghy ons oplegt van wegen der sonden/
 op dat wy onder den last ulwes toorens niet en
 beswijcken/ geeft ons salige wtcoemste om dijns
 naems eeren wille/ versterct ons met de wapenen
 ulwer Goddeliker macht/ op dat wy strydende
 tegen alle onse vbandē/ dooz Christum de victorie
 crygen: begaest ons ooc met een vzoom ghemoet
 des waren geloofs/ om dat wy ons aē den ^hoo-
 spoet der Goddelooser niet en stootē/ maer castij-
 ons met v haderlicke roede tonser salicheyt. Wilt
 ons o goede God also beschermen/ bewaren/ ende
 regie-

m Gala. 4. 4
 Hebje. 2. 14.
 2. Cor. 5. 18
 1. Joā. 3. 5.
 ende 4. 10
 2. Pet. 1. 19.
 Col. 1. en 2.
 6. Erod. 1. 4.
 Luc. 1. 74
 Ephe. 4. 1.
 Whilt 1. 27.
 1. Thes. 2. 12
 Colos. 1. 0.
 o rph. 2. 8. 9
 Auc. 21. 36.

p Esa 55. 1.
 Joā 4. en 7.
 ende 14. 6
 ende 10.
 ende 1. 16.
 Psal. 36. 8.
 2. Cor. 5. 2.
 9 Mat. 24.
 42. en 25. 13
 Mar. 13. 33
 Luc. 12. 40.
 ende 22. 34.
 1. Thes. 5. 6

11. cor. 10. 13
 2. Pet. 2. 9.

11. Joā. 5. 5.
 2. cor. 15. 57.

11. Psal. 77.

regieren/dat wy hier naer uwē Goddelickē wille
 lebende/hier namaels mogen u comen tot de heer-
 liche Verrijfeninge der eeuwiger outsterbelicheyt/
 om ons daer te croonē ende te loonē met de ewi-
 ghe geluckfalicheyt/die ghy ons bereept hebt voor
 allen eeuwen/deur Jesum Christum uwē Sone/
 die met u ende den heyligē Geest/leest en regneert
 van ewicheyt tot ewicheyt/Amen.

u. 1. Cor. 15.
 1. Tessal. 4.
 1. Cor. 9. 25.
 2. Tim. 4. 8.
 Jaco. 1. 12.
 1. Pet. 5. 4.
 Mat. 25. 34.

Apocal. 22. 11.

Die heyligh is, die worde noch heyligher.

Een troostelick Gesanck/van de

onwtsprekelicke barmherticheyt Gods ober
 ons arme Sondaers: Op de wijze van
 de lxxx. Psalm. O Herder Israels
 wilt hooren.

I.

Straft u ons niet in v gramschap seere/
 Noch in v toornicheyt O Heere/
 Maer wilt gedencken aent verbont/
 Dat ghy hebt ghemaect taller stont/
 Met Abram/Isaac/Jacob me/
 Daer zaet ghenadich zijn vol bze.

Loffanck.
 u 30sal. 6. 1.
 ende 38. 2.
 ende 79. 5.
 Esa. 64. 9.
 x Gen. 12. 7.
 ende 18. 18.
 efi 22. 27. en
 16. 4. ende
 28. 14.
 y 2 Sam. 7.
 14. 7.
 30sal. 89. 38.
 x 2. Sam. 7.
 25.
 30sa. 103. 17.
 1. par. 17. 17.

II.

Doen ghy oock swoert ick moet belijden/
 Dinen knecht David met verblijden/
 Ick sal v volck castijden/saen/
 Met der roede seer wijs beraen/
 Maer mijn ghenade onghetruert/
 Op uwen Zaed ewwelich duert.

III.

Nensiet den Gegenboghje rierich/
 Welck ist Verbont met Roe bter ick

2 Gen. 9. 25.
 Esa. 54. 9.
 Dps 44. 17

G ij

Dat

Dat ghy ons niet meer sult verdoen/
In uwen thoozn in gheen saepsoen
Maer ghenadich tot ons seer bzept/
Van nu tot inder eeuwichheit.

IIII.

b Ero. 34. 22 b Wanneer v gramtschap is gheresen/
Wfal. 78. 38 Ghedenct v ghenade midts desen/
Heb. 4. 2. En siet op uwen Soon eerbaer/
4. Esd. 8. 45 Met zijn verdienst en wonden claer/
Tob. 3. 13 Met zijn verdienst en wonden claer/
Warur. 3. 5. Die v paep sield' om ons behoet.
Esa. 64. 7. Doen hy liet wt storten zijn bloet.

v.

c Rom. 5. 10 c Vergramt v niet o God: ghenadich
Op v vaten die ghy ghestadich/
d Wfa. 79. 5 d Hebt ghemaect vander aerden swaer
e Gene. 2. 7 e V haurwerck en f beelde eenpact/
ende 18. 27. Hoe sout ghy ons connen versmaen?
ende 8. 8. T waer v goetheyt te royt ghedaen.

v f.

f Esa. 64. 8. Trest ons niet booz den stoel van rechte
g Gen. 1. 27 Om ons sonden met dynen knechte/
h Sept. 1. 23. Dat wy niet zijn naer Schrijs oorcont
4. Esd. 8. 44 Door t'rechtueerdich Ordeel verflout/
h Ero. 34. 7. h Maer uwen thoozne is gheslaect/
Wfa. 170. 3. Deur Christum die in lief den blaect.

Job. 9. 3

v f f.

Verstint uwen gramtighen thoozen
In v vierighe liefd' al voozen/
En ghedenct der berniherticheyt/
Die ghy deur Christum hebt bereyt
Ende ghewrocht vooz alle tijt
i Rom. 5. 10 i Dooz wien wy zijn ghebenedijt.

i Rom. 5. 10
Maect. 3. 17

v f f f.

Schenct ons vooz v gramtschap beuonden
Eeuwich vergifnisse der sonden/
Verandert uwen thoozne groot/
In een ghebenedyden bloot/

Laet

Loffanck.

101

k Laet v Daderlick herte sijn/
hem beweghen op ons dijn.

¶

l Ghedenet op v kinders ghemeene

Als een Vader wijs ende reene/

m En castijdt ons by maten hier:

Niet tot verderf seer goedertier/

Maer tot bekentnisse hoort/

Van ons sonden seere ghestoort.

¶

Gh Heere God seer groot van weerde

n Wy zijn al sondaers^o stof en eerde/

Niet goets en connen wy ghedoen/

p Noch selfs dincken wt ons bemoen/

Hierom laet gaen hoor v aenschijn/

V ghenade tallen terijn.

¶

V ghenade zoo wy bemercken

Gaet Heer bouen al ulwe wercken/

r Ghy zijt bermhertich goet voorwaert

s En lancmoedich op den sondaer/

t Die wil dat niemant is verdomt/

Maer elck tot beteringhe comt:

¶ ¶ ¶

u Ons sonden zijn o God gheduldich

Op ons ghewassen menichvuldich

v En zijn vermeert in groot ghetal/

Wouen het sant der berghen al/

Maer v ghenaed^o God bedaut

w Is dyp sentmael meerder beschaut.

¶ ¶ ¶ ¶

x En sondicht niet o menschen quadsich

Op Gods bermherticheyt beradich/

y Want hy is rechweerdich en stranc/

Om te straffen tot sdoots bevanc

De ongheloozsaeme rebel

Die niet leuen naer zijn beuel:

Gij

Lof

k Gen. 12. 3

ende 16. 10.

ende 49. 10.

Acto 3. 25.

Galal. 3. 8.

1 Sap. 21. 24

m Esa. 64. 9

Psa. 105. 13

n Jer. 10. 24

ende 30. 11.

o 1. reg. 8. 46

Joh. 4. 18

Prou. 20. 9

o. Est. 8. 35

r. Gaan. 1. 9

p Sam. 10. 3

14.

Genes. 2. 7.

Est. 6. 4. 8

q 2. Cor. 3. 5

r. Psa. 57. 11

ende 107. 11

ende 108. 5.

f Exo. 34. 6.

g. Est. 8. 32

Hyl. 5. 14

Est. 7. 64.

Acto. 17. 30.

Kol. 2. 4.

u 1. Tim. 2. 4.

Exet. 18. 32

z. Petr. 3. 9.

w Psa. 38. 5

Trat. 1. 14.

1. Est. 9. 6.

3. Est. 8. 76

x 3. Est. 7. 66

Psa. 103. 11

y Rom. 6. 8

Jud. 4. 4.

z Tre. 1. 16.

Dan. 9. 7.

Baru. 1. 15.

ende 2. 6.

Erod. 9. 27

1. Pet. 5. ende

16. ende 18

1. Ephe. 1. 4. Lof God ^a die ons heeft verbercozen
 1. Ioan. 15. 16. ^a Die liefde dooz den Geest herbozen/
 2. Tim. 1. 9. ^a Ons ghemaect kindzen erfghenaem/
 1. Ioan. 3. 1. ^a D sy lof prijs eere bequaem/
 ende 4. 9. 10. ^a Van cleen en groot/munst ende meest/
 1. Ioan. 3. 16. ^a Een God/Vader/ Zoon/ ende Geest.
 Rom. 8. 17. ^a
 Gal. 3. 26. ^a
 ende 4. 6. ^a

Hier naer volghet een Chyristelick
 Sermoen vande ghelucksalicheyt
 der gener die inden Heere steruen.

Gemaect door Cornelis van Hille, Dienaer
 des Goddelicken woorts.

Wt het veertziende Capittel vande Openbaringe Ioannis.

Den Text/ Apocal. 14. 13.

Ende ick hoorde een stemme wt den Hemel tot
 my segghen: Schryft/Salich zijn de dooden die
 inden Heere steruen. De Geest seyt dat sy ruste
 van haren arbeyt/ ende haer wercken volghen
 haer naer.

Wtleg des Textes.

Sermoen.

1. Rom. 5. 12.
 ende 6. 23.
 Genes. 2. 27.
 ende 3. 15.
 Heb. 9. 27.
 b Sap. 7. 6.

Et gantsche menscheliche gheslachte is verbaet in twee soorten
 van volcken/namelick/in Joden
 ende Grieken/ in Chyristenen en
 Heydenen: in ghelouighe ende
 onghelouighe/dat is/ in goede
 ende quade. Ende hoe wel dat
 se alle dooz ^a Adam om der sonden wille moe-
 ten steruen/ende dat sy alle eenen seluen ^b inganck
 ende

ende wtganck hebben/ ende consequentelic eenen
 wech alles vleesch sp: So is nochtans den epndt
 gheheel ende gantsch verscheyden. Den doot der
 goddelooser is eenen inganc tot de ^d tweede doot/
 maer de doot der byzoner is eenen ^e inganc tot de
 ruste des eewigē levens. Ende dit heeft Joannes
 berre in desen gantschen Capittel genoech ge-
 toocht/ met dat reyne gecochte ghetal/ die daer op
 den Berch Syon/ het Lam volgende/ dat nieuwe
 ghesanck songhen. Ende met die andere die God
 verlatende t' Beest aenbaden/ sonder ruste dach
 ende nacht met vier ende sulpher gepinicht ware.
 Nu op dat alle geloouigher te begeerigher souden
 wesen/ tot desen eersten geluckigen standt/ ende te
 patientelicker alle lijden ende benaethept souden
 verdraeghen totter doot toe: Soo comt de Heere
 met zijnder stemme wt den hooghen Hemel/ ende
 beueelt zijnen dienstnecht Joann/ dat hy als een
 Apostolische penne dese gulden sententie soude op-
 schrijuen/ op datse niet alleenelick hen lieden in
 goeder memorie blette/ maer allen Ghelouighen
 souden naeghelaeten worden t' eeuwiger gedach-
 tenisse. Op dat alle geloouighe souden weten dat
 haren arbeyt niet ydel en wert inden Heere/ maer
 dat sy deur lijden als Pelgrims dit dal der tranē
 passeren om te comen ter eeuwigher ruste in dat
 nieuwe Jerusalein/ dat Hemelsche Vaderlant ende
 Conincrijcke des vreden/ om als gecroonde Co-
 ninghen Gods/ met Christo ons opperste hooft te
 regneren van eeuwichheit tot eeuwichheit. Ende
 dit heeft ons Joannes (deur den beuele des Heere)
 te kennen ghegheuen in dese woorden: Salich zijn
 de Dooden die inden Heere sterven, &c.

Josh. 24. 14
 1. Reg. 2. 2
 d' Apo. 2. 17.
 ende 10. 14.
 ende 21. 8.
 e' Isa. 15. 24

1. co. 15. 58.

g' Heb. 11. 19
 13. en 12. 22.
 Apo. 21. 10.
 1. Petr. 1. 9.
 Apo. 1. 6. en
 5. 10.

Desen gantschen Text (die des salighen stant
 der ghelouiger naer dit leuen veruaet) sullen wy
 verclaren te bestaene in dese twee stucken: Het
 G iij eerste

Divisie textus

eerste deel veruact eenen troost vande gene die in den Heere steruen/midts verclarende hoe datmen inden Heere sterft. Het ander deel begrijpt een beschrijvinghe waer in de salighen standt der gheuoouigher ghelegen is/namelic te rusten van haeren arbeet/ daer met het lichaem hier gheueert ende benant is/midts een verclaringe dat haeren arbeet niet ydel en sal wesen inden Heere/maer dat sy sullen de vrucht haerder wercken eten.

h r. co. 15. 58
Esa. 79Somma des
Texts.i Tit. 2. 16.
Iacoh. 2. 19
Aug. tract. de
diu. diab. c. 8k Heb. 6. 6.
ende 10. 26.

De somma van desen gautschen text is sulc eepeliche ende troosteliche sententie / datse in substantie is verbatende den laetsten artijckel onses Christelicken gheloofs / namelick die ewighe vruchde ende geluchsalicheyt der vrumer. Ende ten sy dat wy tot deser gheluchsaligher ruste comen / so en voordert ons al de reste niet / want wat salt ons voorderen dat wy in God geloouen: So wy hem dooz ongehoorsaemheyt verlaeken ende consequentelic booz zijn rechtveerdicheyt gruwelen? Wat salt ons profiteren dat wy belyden Christus in vooz ons gheeruyt te zijne. So wy hem niet met onsen boosen wandel noch daghelic op een nieu crucigen? wat salt ons nutten den heyligen Gheest te bekennen als wy hem deur onse ondanchbaerheyt in onse herten een woonplaetse wygheren? Wat batet te kennen eene heylighe Kercke/ende deur vleeffeliche boosheyt scheuten wy ons daer van? wat batet te belyden een verguenisse der sonden/als wy deur onboetveerdicheyt arger ende booser worden? wat batet ons te geloouen een opstandinghe deses vleeffches/als wy dooz onvolstand icheyt ter verdoemenisse gerondenmeert worden. In somma dat niemandt en comt ten ewigen leuen/ten sy dat hy de boozghengemde artijckelen ongheschouden bewaert. En die tot deser geluchsaligher ruste niet en comen is een secker iudicie dat hy niet en heeft gheloost somen

somen behoorde / der halven en profiteren ons alle
de reste niet / so wy tot desen staet niet en geraken /
wy willen tot den Teyt comen.

Schryft: Salich zijn de Dooden die inden Heere
sterven: Dat is gelukkig ende wel hem die inden
waren gheloove des Soons Gods met een vol-
standich ghemoet / van hier zijn scheidende / die
sullen de eeuwiche ruste deur Christum beerven.

Prima pars.
Salich war
het heduyt.

Het woort Salich, is inde Heylige Schryftuere
in verscheyden respecten ghenomen. Sontijts ist
ghenomen voor een tydelike welvaert / pro-
prieteyt ende gheluckighen voortgaanch in alles wat
men ter handen neemt. Dese soorte van salicheyt
ghenieten seer veel de Goddeloose / op datse de
Heere daer deure mochte locken en trecken tot be-
keeringhe. Sontijts begriypt den gelucksaligen
standt beyde des lichaems ende der sielen. Dese
salicheydt ghenieten sontijts (voch selden) de ghe-
loovighe / gelijk alle rijcke vrome des ouden ende
nieuwen Testaments ghedaen hebben / als Abra-
ham / Isaach / Jacob / David / Job ende andere.
Item de ^m Centurions / Lidia / Constantinus /
Theodosius ende dierghelijcke. Ende van dese sa-
licheyt heeft Christus voorsypt ⁿ van sommighe
die hier hondertfout souden ontfanghen / ende
naermael het eeuwich leven. Leest oock de eerste
Sendbrieff Timotheus het vierde capittel. Sont-
tijts wort het woort salich / ghenomen alicene voor
de salicheyt der sielen / twelck sonder onder scheidt
alle geloovighe toecoenit / twelck is het hoochste ge-
lue dat wy hier naer vercriegen: daer wy de Heere
sien sullen gelijc hy is / ende niet hem de blijtschap
genietē ^o die so groot is datse hier noyt niet oogē /
oogē / sin en verstant en can gevaet zijn / die niemāt
van ons en sal nemen. Ende van dese soorte van

Salicheyt de-
ser werelt.

Acto. 14. 17
Rom. 1. 19.
ende 2. 4.
Salich hier
en de hier
naemack.

m Matth. 8
Acto. 10. 24
16.

u Matth. 19
29.
mar. 10. 10.
Luc. 18. 20.
Job 42. 2.
1 Tim. 4.
Salicheyt der
sielen.

r. Cor. 13. 12.
1. Joan. 3. 2

o Esa. 54. 4.
1. Cor. 2. 9.
Joan. 1. 26.

Salicheyt ist dat de Heere in desen text spreekt/ t'welc wy moghen mercken wt de tegenstellinge namelick van ruste ende onruste: Want in desen leuen zijn de Gelouige in onrust en/ sy zijn rye of arm: Want hier zijn sy/ of in veel onghemack/ of in veel armoede/ of in veel teghenspoet/ of in veel vervolghinghe/ ofte in veel siecten ende miserie: In somma (gelijck Job seyt:) Des menschen leuen en is niet anders dan eenen geduerigen strijt op der eerden. Daeromme seyt den Aetheur tot t'Hebreen vande Doozvaderen: p haddē sy tot ruste gheromen geweest/ sy en souden naer geen ander Vaderlant gheoyt hebben. Daeromme moeten wy dooz veel droeffenissen gaen tot die eeuwighe blytschap der vrede.

Job 7.2.

p Heb. 11. 2
2.4. 13. en 4.8

Tweederley
do. de.
Eph. 2. 1.
Coloss. 2. 13
2. Tim. 5. 6.
1. Pet. 4. 6.

Salich zijn de dooden. Daer zijn tweederley soorte van dooden. De Ongelouighe deser werelt worden doode ghenaeint/ om dat sy doot zijn inder sonden. Item de wellustighe Beduwen naemt Paulus lebende doodr: Ende Petrus/ den dooden ist Evangelium ghepredickt. Een ander soorte van dooden zijnder/ die naer den lichame inder waerheyt gestorven zijn/ van sulche Doode is hier ghesproken/ ende is so vele als offer geseyt ware: Salich zijn alle die/ die dooz een Godt salighe Doodt zijn gestorven/ en so inden Heere ontslapen. Salich/ gheluckich/ ende wel dien/ die inden Heere sterben: Of hy segghen wilde: De doodr en is niet te vreesen booz de gheue die een goede saecke hebben: dat is die warachtich in God deur Christum gelooven/wetende dat se niet eer tot ruste en comen dan deur den Doodt. En daeromme en is hen den Dood geen Doot/maer een aflagginghe der sonden / ende een aenneminghe van een ghemachelicke ruste/ghelijck Esaias seyt/ cap. 57. Die oprechtich booz God gewandelt hebben/ comen ten vrede/ ende rusten in hare

qr. 1. Pet. 1. 21

1 Sap. 3. 3-4

2. Pet. 4. 1

Roma. 6. 7

1 Esa. 57. 1.

Luca. 16. 9.

Joan. 14. 2

Came

Camere/ gelijc Christus doot seyt/ maect b'ziende
van den onrechtueerdighen Hammon/ op dat se
d' daer naer ontfanghen in de Hemelsche Tabers-
nakelen/ dat zijn die veel wooninghen in des Wa-
ders huys die Christus vooz ons bereypt heeft/ en-
de daeromme seyt Ecclesiasticus cap. 41. seer wel:

“ Doot/ hoe wel doedy by den noot rustighen
die daer swack ende oudt is ende in alle sorghe-
steert. Ende dit teghen het Oorbeel des vleesch en
der werelt/ “ die de doot der gheloovigher niet
Godsalich noch profytelick en achten / maer is
nochtans seer costelick inde ooghen des Heeren.

Maer wy moeten weten dat het sterben ofte de
doot gheen oorzaecke en zijn onser salicheyt/ want
de Goddeloose sterben oock. Ja alle menschen
sterben in Adam/ daeromme en is het sterben ge-
ber soeninghe der sonden/ noch de doot en maect
gheen Martelaer/ maer de oorzaecke waeromme
ende hoemen sterft: Wy moeten dan wel con-
sidereeren dat hier niet en staet: Salich zijn sy
die sterben / maer / Salich zijn sy die inden Hee-
re sterben. In den Heere sterben / en is anders
niet dan met een vast onwankelbaer Gheloove
tot dit sterbelick lichaem scheidende/ ende tot God-
te gaen/ dooz de verdiensten vanden ghecrupsten

Sone Godts. Hier van seyt Paulus: * Van
de ware Gheloovighe: Leven sy/ sy leven den
Heere: sterben sy/ sy sterben den Heere. Ja weder
sy leven ofte sterben sy zijn des Heeren. Die dan
den Heere/ deur den gheloove in haer hebben le-
vende/ die hebben oock den Heere stervende/ ende
alsoo zijn alle onse Voorvaderen ghestorven/ van
de welke men leest datse inden Heere ontslapen
zijn/ dat is/ dat sy haer leven gheeyndicht hebben
in Godsalicheyt/ ende y volstandich gebleven aen
den waren gheloove / totten laersten adem haers
levens: Ghelijc Paulus seyt: 2 Ic hebbe de strijt

1. 2. 3. 4

1. 2. 3. 4

1. 2. 3. 4

De Doot en is
gheen versoen-
nuge der son-
den.

Rom. 8. 5. 22

ende 6. 4. 7

Genes. 2. 17

ende 2. 15.

aug. Epist.

67. ad dalei.

Euseb. Hist.

Eed. lib. 5.

cap. 16.

1. 2. 3. 4. 7

1. 2. 3. 4. 5. 15

Gala. 2. 10

Ephes. 2. 17

1. 1. 5. 10

1. Petri. 4. 6

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

gestre-

1 Mat. 23
 22 en 24 13
 Mar. 13. 13
 Luc. 12. 19
 Wps. 2. 7. en
 3. 10.

21. Act. 20. 2
 2 par. 2. 24
 Esa. 38. 1
 b 2. Mach. 9. 13.
 c Matt. 27. 4. 5.
 Act. 1. 18.
 d Luc. 23. 19
 e Act. 12. 23.
 f Sueton in
 Nero. cap. 34
 39. &c.

Oro. lib. 7.
 cap. 5.
 Eura. lib. 8.
 g Oro. lib. 7.
 cap. 19.
 Tripar. lib. 6.
 cap. 47.
 Euseb. Hist.
 Fecl. lib. 10
 e p. 36.
 h Act. 7. 59.
 i Luc. 32. 42.

e. Pars.

ghestreden/ den loop volepnde ende t' Gheloobe
 behouden ter salicheyt. En dit volgende Chrifti
 belofte/ Mat. 24. 2 Wie volstandich blijft totten
 epnde die sal salich zijn/ tsh dan met wat Doot sy
 han haer verscherden/ Professeur/ of Martelaer/
 so sy inden Heere steruen vooz den Heere/ ende ont
 des Heeren hebbende een goede cause die zijn sa
 lich: aen een salighe sterfure ist al gelegen. Laet
 ons dan ons ^a huys soo bereyden/ ende onse ver
 doyven natueren alleuerkens soo leeren steruen/
 eer wy steruen/ op dat wy conuen steruen (te wet
 inden Heere) eer wy sterue moeten/ op dat ons als
 wy steruen (met ^b Antiochus/ ^c Judas/ de ^d qua
 den Moordenaer/ ^e Herodes/ ^f Nero/ ^g Julianus
 etc.) een goede sterfure niet geweygert en worde:
 wat Eccle. hier van schryft/ leest zijn 18. capittel
 ende capittel 21. 22.

Vele onverstandige dencken dat sy inden Heere
 steruen/ als sy op hare verdiensten steunen/ naer
 haer doot veel Sielmissen/ Bevaerden/ en Jaer
 tijden besetten: In haer werckē verbliden en alle
 Heylighen aenrepen/ maer dit en is niet inden
 Heere ghestorven/ maer in hem seluen/ ende tegen
 de Heere ghestorven ende consequentelick qualick
 ghestorven: alsoo en hebben ^h Stephanus/ den
 Moordenaer ende alle ghelouighe niet ghedaen/
 maer hebben met een vast gheloobe op God ghe
 steunt: hem aenroepende/ en inden Heere ontslapē.
 Dus vele van het eerste deel.

Ons tweede deel hebben wy geseft te bestane/
 inden ghelucksalighen standt der sielen naer dit
 leven/ t'welck den Gheest Godts hier met corte
 woorden (nochtans Wistverstandighe) is vercla
 rende alffer aldus staer: Ende sy rusten van hare
 arbeit.

Ende ghelycker veel vragheng is onder den
 menschen

hebben / eselve houdende voor eenen doorn ende
 rafernie. Van dese zijn genoeg met de voorgaende
 exempelen wederlept. Ende benevens dat Godt
 seyt: w Dat sy gheenē God der dooden en is/
 maer eenen Godt der levendighen / dat is / dat de
 sielen naer den doot leven / gelijk de Vaderen hier
 van oock ghenoech ghetuygheuisse gheven / so be-
 wijsen ons dit selvighe de sonderlingste Philoso-
 phen / die vande onstervelickheyt der sielen ghe-
 schreven hebben / als Plato / Cicero / Ovidius / ende
 veel meer andere.

Item ten anderen is hier wederlept de opinie
 der Wederdooperen / ende sommigher Papisten/
 die segghen dat de sielen slapen / daer nochtans de
 sielen selfs in desen leven geenen slaep onderwor-
 pen en zijn / maer zijn wakende gheestelicke sub-
 stantien. Ende als de schryft seyt: * Wy en willen
 niet Woeders dat ghy onwetende zijt vande gene
 die daer slapen / de meeninghe is vande ghene die
 in stof der aerden rusten / twelck blijet Luce / 8.
 Van het Dochterkē die Christus seyde dat se sliep /
 nochtans haer verwerkende quam den Gheest
 weder in haer / ergo twas lichaem dat sliep ende
 niet den gheest / die van haer ghescheyden zijnde
 weder in haer quam / ende op dusdanigen sin mo-
 ghen alle andere schryften verstaen worden / als
 van * Lasarus / Strephanus / ende die inde verrij-
 senisse Christi op stonden van hare slaep / etc. Van
 dese opinie is boven oock ghenoech wederlept.

Hier mede is noch ten derde wederlept / der pa-
 pisten Vaghevier / als sy seggen / dat de sielen eerst
 in Vaghevier moeten gaen om daer noch van
 sommighe overblijffelen der sonden gheschryvert te
 worden: Ende nu gaen de sielen der Geloovigher
 (die nochtans alle overblijffelen der sonden heb-
 ben) terstont inderustedes Hemels / ergo niet in
 een Vaghevier / daer oock de heplighe Schryfture
 van

w Ezo. 3. 61

mat. 22. 32.

Mat. 7. 32

mat. 26. 28

Luc. 22. 4.

Lact. diui.

Iust. libr. 7.

cap. 8. 9. 10.

12. 13.

Ouid. Met.

lib. 25.

Cice. lib. 2.

Tul. quest.

De helen en

slapen niet.

* 1. Tes. 4. 13

Luce. 8. 52.

54. 55.

* Joā. 11. 28

Mat. 7. 60

Mat. 27. 52

Teghen het

verlicke

Vaghevier.

31. Pet. 1. 19
 1. Joan. 1. 7.
 Apoc. 1. 5
 ende 3. 10.
 2. Matth. 3.
 ende 7. 13.
 Mat. 16. 16
 Luc. 16. 22.
 aug. contr.
 Peinag. lib. 5
 La. 8. diu.
 Iust. li. 6. ca. 3
 & epist. 14
 ad Macec.
 Cyp. contr.
 Demet. trac.
 12. 1.
 Apoc. 10. 6.
 2. Petr. 31. 24
 1. 43. 25.
 1. 103. 12
 1. 18. 27
 ende 137. 16.
 1. Mich. 7. 19
 1. 8. 12.
 De sielen en
 gaen vant
 een lichaem
 int anders niet.
 1. 14. 1
 ende 16. 14
 1. Mer.
 lib. 15
 aug. lib. 10.
 de civi. dei
 Cap. 30. B.
 1. 4. Here. cap.
 46. Ercor.
 Paest.
 Mani. libr. 5.
 cap. 10.
 Chri. lib.
 1. 1. 10. 7
 La. diu.
 Iust. li. ca. 12.
 Ep. pha. con.
 tra Herel. 5. 6
 7. 66.
 Vanden on
 der Vromer.
 1. 9. 25

van gheen Vagebier en weet te spreken/ dan van
 7 t Vagebier/ van het dierbaer bloet Jesu Chrysti/
 daer niet alle onse sonden (sy zijn crffelick of dades
 lick) de straffe/ als oock de schult/ af gevaecht/ ge
 wasschen/ ghesupbert/ ende gherepucht zijn/ van
 desen derden wech dan en weet Gods woort niet/
 dan alleene van twee 2 weghen/ eene der verdoes
 menisse/ ende een ander der salicheyt/ alst exempel
 bewijst van Lasarus ende den rijcken Dreckel/
 Luce: 16. Tis dan een groote rasernie/ de fouten
 hier na te willen beteren/ daert alleene in dit leven
 geschieden moet: want naer dit leven en isser gees
 nen tijt van boete. Van vande gheloovighe seyd
 de Heere: 2 Dat hy hare ongherechtigheyt niet en
 wil ghedencken/ maer wisse int diepste der Zee en
 achter rugghe werpen/ als hadden wijse noyt ge
 daen/ maer hier af hebbe ick breeder ghesproken
 int 23. ende 24. capittel van dit Boeccken.

Ten laetsten so is hier noch ghestraft die dwa
 linghe van Pythagoras/ Plato/ ende sommigher
 Joden/ die seydten dat de sielen vant een lichaem
 in een ander gaen. Daer overmidts hier van hy
 den Chrystienen hedensdaechs gheen swaricheyt
 en is/ so willen wijt daer by laten/ men mach sien/
 wat de Ouders hier van gheseyt hebben/ als Au
 gustinus/ Chrysostomus/ ende Lactantius in zyn
 berde boeck van zyn goddelicke onderwijsinghe/
 cap. 17. ende 18. ende andere meer. Wy comen we
 der op onsen tert.

Sy rusten dan van haren arhent naer dat den
 strigt ghestreden is/ ende de victorie behouden/ soo
 comen sy tot ruste/ ende epndelinghe so volcht de
 b triumphelricke onderderbellicke glorieuse croone
 des Levens die sy sullen ontfangen vanden Heere.
 Als de lichamen die nu slapen verwecht worden/
 ende de sielen die nu indē Hemel rusten niet in als
 cander en dan sille bereenicht zijn. Ende dit wort
 te samien

te kennen gegeven met dese laetste woorden/ seggende: Ende haer wercken volgen hen naer. Dat is alle haer ellende/ moeyte/ ende arbeyt wert hier naermaels ten oordeele versoet ende verblijdt/ dat tegene dat sy inden lichame gesaeyt hebben/ als van met vollen loon sulen maeyen ende ontfanghen in haer eygen lichamen/ dat sy gedaen hebben/ sy goet ofte quaet/ als onse lichamen tegeden grooten Ougst des Heeren / als roozengranen/ sulen wt hare graben spuyten/ om te comen totten Oordeele des Heeren.

Ende wt dese woordē sullen wy amoterē twee saeckē: Ten eersten dat het onse wercken zijn/ en ten anderen dat se naervolgen. Daer in dat se onse zijn/ hebben wy te leeren teghen de dwalinghe der ghener die niet haer goede wercken andere willen helpen/ daer niemant machtich en is deure zijn eyghen werckē hem selven te verlossen/ ergo hoe sulen sy ander bevrijden? ^c Ghemerckt het al te vele rost. Want Joannes seyt: ^c Dat alle gheloobighe van Christi overbloet ende volheyt haer paert en deel ontfanghen hebben/ een yegelic naer de mate der gade Christi. Ende ^s vande vijf wijse maechden sien wy dat haer gheen Olye over en schoot.

^h Jae selfs onse beste wercken soose niet geen genade geoordeelt en worden/ zijn sy verdoemelick: Want ⁱ blijft vast dat Petrus seyt: ⁱ Dat wy neghens deure verlost en zijn dan deur Christi bloet: noch datter genē anderen naem onder den Hemel en is/ waer deure wy vergevenisse der sondē hebben/ dan allene deur den name Jesu van Nazareth. ^k Ende derhalven de wercken die elc gelovich mensche doet/ die zijn hem van God gegeven ende wt genade als zijn eygen gheschoncken ende toeghehent.

Ten anderen dat se naervolgen/ daer wt leeren wy dize dingen. Erst/ hoe dat het onse wercken

^c Gala. 6. 9
7. 8.
2. Cor. 5. 10.
Psal. 62. 12
Iere. 17. 17.
ende 32. 19
mat. 16. 27.
Roma. 2. 6.
ende 4. 12
1. Cor. 3. 8.
Apoca. 2. 23
ende 22. 12.
^d Joā. 12. 24
1. cor. 15. 36

Oase werckē

^e Psal. 49. 89
^f Joā. 1. 16
Ephes. 4.

^g Mat. 25.
9.

^h Esa. 64. 6.
aug. lib. 9.
de Confes.
i. 1. 1. 1. 19
Act. 4. 12.
^k Esa. 26. 12
Joan. 17. 2.
27.

ende 6. 44.
ende 15. 5.
Car. 2. 1. 1. 1.
1. Cor. 4. 7.
2. Cor. 3. 5.
Phil. 2. 13
Ose wercken
volghen ons
naer.

zijn

Roa. 2.4.
Roum. 17
Galat. 3.11
Heb. 10.3.2

zijn die naer volgen: ergo niemants anders/noch
vreeinde wercken. Want den rechtveerdigē leeft
zijns/ende niet eens anders Gheloofs. Ende hier
mede is wederlept der Afgodisten dwalinghe/die
den mensche (doot zijnde) willē by sacken vol van
haer eyghen menschelike afgodissche wercken
naerwerpen: als Wtvaerden / Ghebeden / Die-
missen / Jaertijden/ende dierghelijcken menschen
dyer/daer wy hier zien (al warēt ooc goede wer-
ken) maer verlorē arbeit en is/want ander wer-
ken en volgen niet/maer ons eygen wercken vol-
ghen ons naer.

Naer de Doot
en doen wy
een werckē.
Gal. 6.7.8.
Cyp. contra
Deme. tract. 1
Gal. 6.10
Joan. 9.4
ende 13.35
Esa. 3.9.

Ten anderen dat onse wercken navolgen/ daer
niet is oock gheleert dat wy seifs gheen wercken
doen en connen naer de doot. Want naer de doot
slapen de lichamen/ ende de zielen rusten van alle
haer werck ofte arbeit / waer wt wy vermaent
zijn hier in dit leven so te saepen/ ghelijck wy sou-
den begeeren dat wy naermaels souden maepen.
Want naer desen tijt en isser geenē saeptijt meer/
hier ist leven behoudē oft verlorē. Laet ons dan
goet doen/dewijle wy tijt hebben en leven/ op dat
wy namaels niet vollen loou mogen genieten de
bzuchten onser handen.

Onse werckē
en gaen als
verdiēnsten
niet voren.

1 Rom. 5.1.

Goede wer-
ken vruchten
des gheloofs.
Matt 7.17
ende 12.21.
August. lib. de
grati. & lib.
arbit. cap. 7.

Ten derden hebben wy hier te merckē/ als hier
staet: Ende haer wercken volgen haer naer. Daer
wt wy dit leeren/dat onse wercken niet voozen en
gaen om tegen Gods gherichticheyt/ als verdiē-
sten/ ons den wech te bereyden: ¹Maer wy ghes-
rechtveerdicht zijnde door den Gheloobe/ hebben
vruede met Godt/ door onsen Heere Jesum Chri-
stum. Ende onse wercken als getuygenissen ende
vruchten onses salichmakenden geloofs / volgen
naer/ende bewijsen als vruchten ende effecten/de
goetheyt des booms/ die de Heere als zyn gaben/
sal croonen ende loonen deur de verdiēnsten Jesu
Christi onses Heeren/ als Augustinus seyt op die
versche

versche Psalmen.

Noteert ten laetsten een groot onderschept tus-
schen den Gheloovighe[n] ende Ongheloovighe[n]:
De Geloovige zijn salich die inden Heere sterven/
ergo/ de boose zijn verdoemt die buyten den Heere
sterven. ^m De Gheloovighe rusten van haren ar-
bept/ ⁿ der goddelooser zielen en hebbē geen ruste/
haer pijnige gheschiet van eewichept tot eewic-
hept/ ende haren wozin en sterft niet: Der geloo-
vighe[r] lichamen slapen met haer cause/ om opges-
weert te worden tot de opstandinge des Levens:
Der booser lichamen slapen oock niet hare cause
tot de opstādinge der berdoemenisse: Der Geloo-
viger wercken volghen hen naer/ die de Heere wt
zijn genade ende barmhertichept sal loonen/maer
der goddelooser werckē ^o gaen bozen ten oordele/
om wraecke te roepen/ op dat de Heere rechtveer-
delich straffe. ^p Welcke sonden God te samē bint
om naermaels den goddeloosen onder den oogen
te schelden. ^q De Gheloovige sullen staen als ont-
schuldige slachschapen ter rechterhant/ maer de
goddeloose als tyranlige quade Socken/ ter link-
kerhant/ seggende: ^r Ghy Bergen balt op ons en
bedect ons booz dat strange gherichte/ tot welcke
hy spreken sal: Gaet ghy verbloecte int Hellsche
byer. Maer tot de zijne: Coemt ghy ghesegende
mijns Vaders/ coemt besit dat rijcke/ twele h van
den begi[n]ne berept is: coemt inde vromchde ende
ruste uwes Heeren: Twelck ons God gunne dooz
Jesum Christum onsen Heere/ die metten Vader
ende den heyligen Geest/ als een eenich ewich
onderscheyden God/ sy Lof/ prijs/ eere/
ende danckbaerhept/ van eewic-
hept tot eewichept/

A M E N.

Onderscheve
der goddeloo-
ser en quade
mensen.

dan. 3. 18.

m Sap. 4. 7.

Esaie 57. 1.

n Apo. 14. 11

ende 9. 2.

ende 19. 2.

Esa. 66. 24.

Mar. 9. 44.

Aug. in Ioan.

126. 49.

Joan. 5. 28.

29.

o 1. Ti. 5. 24.

p Oze. 13. 12

4. Esaj. 16.

66.

Sapi. 1. 6.

ende 4. 20

q Sap. 5. 7

Mar. 25. 32

33.

r Esa. 2. 19

Oze. 10. 8.

Luc. 23. 29.

Apo. 6. 16

ende 9. 6

Den Loffanck der Enghelen, Luce 2. 14.
den voys Pſalm 133.

EPre ſp God'han nu tot allen ſtonden
Ende hoochſte Hemelen bevonden/
En vreed' op den Aertbodem claer/
Sy ons door Chriſtum zijnen Sone erbaer/
Totten menſchen voor alle tijden goec/
Sy Gods wille niet overbloet.

F I N I S.

Een cozt Register / vande princi-
paelſte poincten. Daer af tgetal be-
tehent de Capittelen / ende het Cijfer
ghetal de Folia.

A.

ADam was goetd gheſchayen / Capittel i.
fol. 5.
Adams val / Cap. j. fol. 5.
Aenvechtighe. cap. xx. fol. 46.
Advocaet is Chriſtus. cap. r. fol. 21.
Aenneminge in Gods verbondt. cap. riiij. fol. 31.
Aſſchen zijn wy. cap. ij. fol. 7.

B.

BEgravinghe der Dooden. cap. xxx. fol. 66.
Beſtelden tijt des lebens / cap. iij. fol. 8.
Beſoekinghe der vromer. cap. xix. fol. 44.
Bidden / hoe ende waerom. cap. xviii. fol. 41.
Bidden ende waecken teghen onſe vyanden.
cap. xxiij. fol. 51.
Biechte tot God. cap. xvij. fol. 38.
Blot

Register.

Bloet der Martelaren is raet der Kercken. cap. xix. fol. 47.

Bloet Christi is onse versoeninge. cap. viij. fol. 16.

Bloeme des belts is den mensche. cap. ij. fol. 8.

A

Christus is onse verlossinghe/ cap. vij. fol. 15.

Christus is onse versoeninge/ cap. viij. fol. 16.

Christus is onse toevlucht/ cap. ix. fol. 19.

Christus is onse Middelaer. cap. x. fol. 21.

Christus heeft de Wet volbracht. cap. xvj. fol. 37.

Cozthept des levens. cap. iij. fol. 9.

Cruys/lyden/ende hoe noodich/ cap. xix. fol. 44.

Croone des Levens/ cap. xxij. fol. 51.

D

Doot comt ober alle menschen/ cap. 2. fol. 6.

Doot Christi is versoeninge/ cap. vj. fol. 14.

ende cap. viij. fol. 16.

Doot behooren wy te begeeren/ cap. xxiiij. fol. 52.

Doot is verhuysen int leven/ cap. xxiiij. fol. 55.

Dooden moeten begraven/ cap. xxx. fol. 66.

Dupbel den autheur des quaets/ cap. xxix. fol. 46.

Dupbels strjdt/ cap. xx. fol. 47.

E

Enwich leven/ cap. xxvij. fol. 61.

Ellendichept des menschen/ cap. j. fol. 5.

Erffonde/ cap. j. fol. 5. ende cap. ij. fol. 6.

G

Gebedt/ cap. xvij. fol. 41.

Gelooviger Salicheyt is vast/ cap. xiiij. fol. 29.

Geloove hoet rechtveerdicht/ cap. xij. fol. 28.

Gods liefde oorsaecke onser Salicheyt/ cap. viij. fol. 17.

Gods verbont is vast/ cap. xiiij. fol. 32.

Goede Wercken rechtveerdigē niet. cap. vij. fol. 13.

Goede wercken zijn vzychten des Gheloofs/ cap. xix. fol. 33.

pittel xv.

Goddelooser gheluck/ cap. xxi. fol. 48.

H ij Doye

